

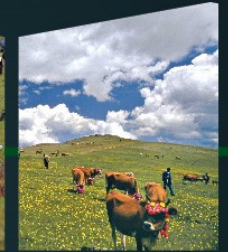
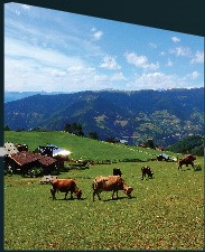
GÜMÜŞHANE'DE YAYLA TURİZMİ

(SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAKIŞ AÇISIYLA)

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları
Gümüşhane, 2021

Gümüşhane ili yayla turizmi potansiyeli ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nin öne çıkan illeri arasındadır. Geçmişten günümüze yaylacılık geleneğinin kısmen de olsa sürdürüldüğü bölgede, doğal çekiciliklerin ve kültürel birikimin, bölgenin ekonomik gelişimi açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, planlanacak yayla turizmi faaliyetlerinde ekonomik, çevresel ve kültürel sürdürülebilirlik unsurlarının da ihmal edilmemesi elzemdir. Dolayısıyla ekonomik kalkınma uğruna bölgenin özgün doğal ve kültürel yapısı tahrip edilmemelidir. Bu kitapta Gümüşhane yaylalarında benimsenen turizm anlayışının sürdürülebilir turizm bakış açısıyla ne derece örtüştüğü paydaşların görüşlerine dayanılarak incelenmiştir. Çalışmada, sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve fiziksel planlama göstergeleri çerçevesinde elde edilen sonuçlar okuyucuya sunulmuştur.

GÜMÜŞHANE'DE YAYLA TURİZMİ (SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAKIŞ AÇISIYLA)

Yazarlar

Dr. İsmail ÇALIK
Dr. Ertuğrul DÜZGÜN
Dr. Murat ÖDEMİŞ
Dr. Ayşegül DÜZGÜN

GÜMÜŞHANE'DE YAYLA TURİZMİ

(SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAKIŞ AÇISIYLA)

Yazarlar

Dr. İsmail ÇALIK

Dr. Ertuğrul DÜZGÜN

Dr. Murat ÖDEMiŞ

Dr. Ayşegül DÜZGÜN

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları

Gümüşhane, 2021

Kitabın Adı

GÜMÜŞHANE'DE YAYLA TURİZMİ (Sürdürülebilir Turizm Bakış Açısıyla)

1. Baskı Aralık, 2021

ISBN: 978-605-4838-28-8

Yazarlar

Dr. İsmail ÇALIK

Dr. Ertuğrul DÜZGÜN

Dr. Murat ÖDEMİŞ

Dr. Ayşegül DÜZGÜN

Kapak & Mizanpaj

Aslı Yavuz Özşengür

Baskı: Ege Reklam Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.

Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 34704 - Ataşehir / İSTANBUL

Tel: (0216) 470 44 70 • Faks: (0216) 472 84 05

www.egebasim.com.tr

Matbaa Sertifika No: 45604

Bu çalışma, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

Proje No: 17.F4110.02.01

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, 5 yıla kadar hapis ve adli para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Fotoğraflar

Mustafa Reşat Sümerkan, Engin Doğru, Orhan Köse, Recep Ergin, Mustafa Akgül, Metin Aydın, Selami Aksoy, Yüksel Yavuz, Abdullah Eroğlu, Yusuf Eyüboğlu, Fahri Çalık

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları**Genel Dağıtım ve İsteme Adresi**

Gümüşhane Üniversitesi

Gümüşhanevi Kampüsü, Bağlarbaşı Mahallesi 29100

Tel: (0456) 233 10 00 Faks: (0456) 233 12 69

www.gumushane.edu.tr

ÖNSÖZ

Doğu Karadeniz Bölümü'nün tarihsel geçmişine bakıldığında, bölgenin pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan bir coğrafyada bulunduğu söylenebilir. Bu uygarlıklar, bölgede zengin bir kültürel birikimin oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bölgenin sahip olduğu bu zenginlik içerisinde, geleneksel yayla kültürü ise önemli bir yer teşkil etmektedir. Yakın geçmişte bölgedeki yerel halkın yaşamı için büyük öneme sahip olan yaylacılık faaliyetleri, günümüzde de bölge için vazgeçilmez bir kültürel değer niteliği taşımaktadır. Geçmişten beri süregelen bu kültür, halen sınırlı da olsa devam ettirilmektedir.

Yayla turizmi ise dinlenme, rekreatif etkinliklere katılma, serin hava ihtiyacını karşılama, geleneksel kültürel yaylacılık ritüellerinin sürdürülmesi vb. amaçlarla yaylalarda gerçekleştirilen turizm türüdür. Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan yaylaların özellikleri bakımından yayla turizmi potansiyeli olduğu söylenebilir. Gümüşhane ilinde de yayla turizmi bağlamında hizmet verebilecek birçok farklı yayla bulunmaktadır. Bu yaylalardan turistik tesis özellikleri, ulaşım olanakları, ziyaretçi sayısı, yayla şenliklerin düzenlenmesi vb. bakımından öne çıkan yaylalar bu araştırmanın kapsamına alınmıştır. Araştırmaya dâhil edilen yaylalardaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmesi bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından desteklenen bu çalışmanın gerçekleşmesinde katkısı bulunan Gümüşhane Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sn. Halil İbrahim ZEYBEK'e, Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kemal ÇELİK'e, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü'ne, veri toplama sürecinde değerli bilgilerini esirgemeyen Gümüşhane ve çevre il, ilçe ve köylerdeki tüm katılımcı ve paydaşlara teşekkür ederiz. Son olarak özellikle fotoğraf temininde katkı sağlayan Orhan KÖSE, Engin DOĞRU, Mustafa AKGÜL, Mustafa Reşat SÜMERKAN, Recep ERGİN, Abdullah EROĞLU, Metin AYDIN, Yüksel YAVUZ, Selami AKSOY, Yusuf EYÜBOĞLU ve Fahri ÇALIK'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yazarlar:

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK
Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul DÜZGÜN
Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖDEMiŞ
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül DÜZGÜN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
TABLULAR & FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
2.1. Yayla Turizmi.....	3
2.2. Sürdürülebilir Turizm ve Temel Göstergeler.....	4
2.3. Paydaş Teorisi.....	6
2.4. Gümüşhane Yaylalarına İlişkin Turizm Kapsamındaki Araştırmalar.....	8
2.5. Sürdürülebilir Turizm ve Paydaş Teorisi İle İlgili Araştırmalar.....	12
2.6. Gümüşhane Yaylalarının Genel Özellikleri ve Turizm.....	13
2.6.1. Zigana Yaylası.....	16
2.6.2. Taşköprü Yaylası.....	19
2.6.3. Kazıkbeli Yaylası.....	22
2.6.4. Güvende Yaylası.....	26
2.6.5. Camiboğazı Yaylası.....	28
2.6.6. Kadirga Yaylası.....	30
3. YÖNTEM.....	35
4. BULGULAR.....	37
4.1. Demografik Bulgular.....	37
4.2. Yaylalardaki Görüşmeler Sonucu Elde Edilen Bulgular.....	40
4.2.1. Ekonomik Boyut.....	40
4.2.1.1. Yaylalarda Turizm Faaliyetlerini Etkileyen Ekonomik Kaynaklı Sorunlar.....	40
4.2.1.2. Yaylalarda Yapılaşma ve Ekonomik Etkileri.....	42
4.2.1.3. Yayla Turizminin Mevsimselliği.....	44
4.2.1.4. Yayla Turizminin Yöre Ekonomisine Katkısı.....	46
4.2.1.5. Yaylalardaki ve Çevre Köylerdeki Genel Ekonomik Faaliyetler ve Bu Faaliyetlerin Turizme Katkısı.....	54
4.2.1.6. Geleneksel El Sanatlarının Ekonomik Katkısı.....	58
4.2.2. Sosyo-Kültürel Boyut.....	60
4.2.2.1. Turizmin Sosyo-Kültürel Gelişmeye Etkisi.....	60

4.2.2.2. Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi.....	61
4.2.2.3. Gümüşhane Yaylalarında Geleneksel Mimari Unsurlar	64
4.2.2.4. Gümüşhane Yaylalarındaki Kültürel Miras Unsurları	67
4.2.2.5. Yaylacılık Kapsamındaki Geleneksel Ritüeller ve Yayla Şenlikleri	67
4.2.2.6. Yaylalarda Hizmet Kalitesi Unsurları	72
4.2.3. Çevresel Boyut	74
4.2.3.1. Yayla Turizminin Yaban Hayatına ve Doğal Yaşama Etkileri	74
4.2.3.2. Yaylalarda Katı ve Sıvı Atıkların Durumu	75
4.2.3.3. Yayla Şenliklerinin Doğal Çevreye Etkileri.....	77
4.2.3.4. Hidroelektrik Santrallerinin (HES) Turizm Hareketlerine Etkisi	78
4.2.3.5. Kaçak Yapılaşma Durumu	79
4.2.3.6. Yaylalardaki Değişimin Çevre Üzerindeki Etkisi.....	80
4.2.3.7. Yaylalardaki Arazi Kullanımının Geçmişten Günümüze Değişimi	81
4.2.4. Fiziksel Planlama Boyutu.....	85
4.2.4.1. Yaylaların Altyapı ve Üstyapısının Mevcut Durumu	85
4.2.4.2. Yaylalarda Karar Mekanizmalarına Katılım	88
4.2.4.3. Yaylaların Geliştirilmesine Yönelik Yürütülen Projelerin Mevcut Durumu	89
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	93
6. KAYNAKLAR	99
FOTOĞRAFLARA İLİŞKİN KAYNAKLAR	109
Ek 1: Proje Araştırma Gezisi Fotoğrafları	111
Ek 2: Katılımcılara Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Yöneltilmiş Olan Görüşme Soruları	117
Ek 3: Araştırma Kapsamında Görüşülen Kaynak Kişiler.....	119
Ek 4: Yaylalara ve Gümüşhane'ye Ait Diğer Fotoğraflar.....	121

TABLolar & Fotoğraflar Listesi

Tablo 1. Gümüşhane İlinde Düzenlenen Yayla Şenlikleri (2019).....	16
Tablo 2. Gümüşhane Yaylaları ve Çevre İllere Düzenlenen Araştırma Gezileri.....	35
Tablo 3. Görüşülen Kişilerin Dağılımı	37
Tablo 4. Katılımcıların Yaş Aralıkları	37
Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu	38
Tablo 6. Katılımcıların Geçim Kaynakları	38
Tablo 7. Katılımcıların Gelirleri.....	39
Tablo 8. Ziyaretçilerin Geldikleri Yerler	39
Tablo 9. Yaylalarda Kalış Süresi.....	40
Fotoğraf 1: Zigana Yaylası Gümüşkayak Tesisleri	17
Fotoğraf 2: Zigana Yaylası Genel Görünüm.....	18
Fotoğraf 3: Zigana Kayak Merkezi Pistleri	19
Fotoğraf 4: Taşköprü Yaylası Geleneksel Yayla Şenlikleri.....	20
Fotoğraf 5: Bir İlkbahar Gününde Taşköprü Yaylası.....	21
Fotoğraf 6: Taşköprü Yaylası Tarihi Taşköprü.....	22
Fotoğraf 7: Kazıkbeli Yaylası'na Ait Bir Görüntü.....	23
Fotoğraf 8: Geleneksel Kazıkbeli Yayla Şenlikleri	24
Fotoğraf 9: Geleneksel Güvende Yayla Şenlikleri	26
Fotoğraf 10: Güvende Yayla Şenliklerinden Bir Görüntü	27
Fotoğraf 11: Camiboğazı Yaylası.....	29
Fotoğraf 12: Geleneksel Kadırğa Yaylası Şenlikleri 1	30
Fotoğraf 13: Kadırğa Yaylası Yayla Şenliklerine İlişkin Bir Görüntü	31
Fotoğraf 14: Kadırğa Yaylası Açık Camii Cuma Namazı Vakti.....	32
Fotoğraf 15: Geleneksel Kadırğa Yaylası Şenlikleri 2.....	33
Fotoğraf 16: Zigana'daki Kış Turizmi Faaliyetlerinden Bir Görüntü.....	49
Fotoğraf 17: Gümüşhane Santa Bölgesi'ne Ait Bir Manzara.....	50
Fotoğraf 18: Erikbeli Yaylası'na Ait Bir Manzara	52
Fotoğraf 19: Santa Bölgesi'ndeki Yerleşim Alanlarından Bir Görüntü.....	66
Fotoğraf 20: Yaylaya Çıkışı Temsili Olarak Gösteren Bir Görüntü	69

GÜMÜŞHANE'DE YAYLA TURİZMİ

(SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAKIŞ AÇISIYLA)

1. GİRİŞ

Turizm, özellikle ekonomik alternatiflerin ve yatırım olanaklarının sınırlı, kalkınma hızının ise diğer bölgelere kıyasla daha yavaş olduğu kırsal bölgelerde teşvik edilmektedir. Önemli bir ekonomik kalkınma aracı olan turizm; günümüzde artık deniz, kum ve güneşten çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan bölgesel kalkınma planlarında, bölgenin turizm potansiyelinin belirlenerek bu potansiyele uygun alternatif turizm türlerinin sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Gümüşhane ilinin turizm çeşitliliği bakımından oldukça zengin olduğu ve ilde bu turizm çeşitlerinden bazılarının daha fazla ön plana çıktığı söylenebilir. Ekoturizm, yayla turizmi ve kış turizmi Gümüşhane'de ön plana çıkarılabilecek turizm çeşitleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda yer alan yayla turizmi ise, Gümüşhane'deki imkân ve koşulları açısından öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken turizm çeşitleri arasındadır. 429 yaylaya sahip olan (Somuncu vd., 2010) Gümüşhane'nin, önemli bir yayla turizmi potansiyeli barındırdığını söylemek mümkündür.

Yayla turizmi etkinliklerinin temeli yaylacılık faaliyetlerine dayanmaktadır. Gümüşhane'de yaylacılık, geçmişte ülkemiz genelinde olduğu gibi genellikle yerel halk tarafından beslenen hayvanların yaz dönemlerinde yüksek meralara çıkarılması, yayla şenlikleri dönemlerinde birlik ve dayanışma ruhunun geliştirilmesi ve kültürel ritüellerin (kemençe, horon, yayla göçü, otçu göçü vb.) sürdürülmesi amacıyla gerçekleştirilmekteydi. Günümüzde ise yaylacılık, geleneksel yaylacılık ritüelinin devam ettirildiği, yaz döneminde serin ve temiz hava ihtiyacının karşılandığı, kalabalık şehir hayatının stresinden uzaklaşıldığı ve sınırlı da olsa hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı bir etkinlik durumundadır.

Doğu Karadeniz Bölümü'nde yaylacılık ritüellerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından sürdürülebilir ilkeler çerçevesinde planlanmış olan yayla turizmi faaliyetleri bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunabilir. Bu bağlamda yayla turizmi etkinliklerinin ekonomik çıktılarının yanın-

da çevresel ve sosyo-kültürel unsurlar açısından da geri dönülemez tahribatlar oluşturmamasına dikkat edilmelidir. Yayla turizminin sürdürülebilir ilkeler çerçevesinde planlanması suretiyle; geleneksel yayla ritüelinin devam ettirilerek ziyaretçilere sunulması, ziyaretçilerin beklenti içerisinde olduğu temiz havanın ve sakin ortamın oluşturulması, ziyaretçilere ulaşım, barınma, yeme-içme gibi hizmetlerin sağlanması gibi bir dizi etkinliklerden oluşması beklenmektedir. Dolayısıyla yayla turizmine sürdürülebilir bir nitelik kazandırılabilmesi için, bölge halkına uzun vadeli ekonomik ve sosyo-kültürel faydalar yaratılması ve gelen ziyaretçilerin memnun edilmesi ile birlikte, çevrenin korunarak turizm etkinliklerinin uzun vadeli bir şekilde sürdürülebilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel ilkeleri doğrultusunda turizm etkinliklerinin planlanabilmesi ve geliştirilebilmesi için öncelikle söz konusu yaylaların mevcut durumunun ve sorun alanlarının tespit edilebilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Gümüşhane'deki yaylaların mevcut durumunun ve sorun alanlarının tespit edilerek, sorunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Gümüşhane'nin 429 yaylası arasında Kadırga, Kazıkbeli, Taşköprü, Güvende, Camiboğazı ve Zigana Yaylaları tesis sayısı, ulaşım, diğer altyapı ve üstyapı olanakları bakımından öne çıkmaktadır. Bu nedenlerden dolayı belirtilen yaylalardaki turizm paydaşları araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak görüşmeden yararlanılmış olup, ilgili paydaşlarla araştırma kapsamında mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Paydaşlar; Gümüşhane yaylaları hakkında çalışmaları bulunan akademisyenler, yaylalarda faaliyet gösteren işletme sahipleri ve söz konusu Gümüşhane yaylalarını ziyaret eden ziyaretçilerden oluşmaktadır. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar, araştırmacıların gözlemlerine ve katılımcıların görüşlerine dayanılarak betimsel olarak değerlendirilmiştir. Literatürde Gümüşhane yaylalarına yönelik yapılmış az sayıda çalışma bulunması nedeniyle, bu çalışmanın literatüre önemli ölçüde katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada, turizm planlamacılarına da kaynak oluşturabilecek sonuçlar ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışma kavramsal inceleme bölümü ile başlamakta olup; yöntem, bulgular, sonuç ve öneriler bölümleriyle tamamlanmaktadır. Ekler bölümünde Gümüşhane yaylalarına ait fotoğraflara, katılımcı listesine ve görüşme sorularına da yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. YAYLA TURİZMİ

Kırsal turizmin değişmez bir bütünleyicisi olan yaylalar, kişilerin devamlı yaşadıkları yerler dışında kalan alanlarda ekonomik faaliyetlerini karşıladıkları, burada hayvanlarını otlattıkları, tarım yaptıkları ve hayvansal ürünleri ürettikleri yerler olarak belirtilebilir. Yaylalar kırsal yerleşimlerin dışında kalmalarına rağmen, bölge halkının ortaklaşa mülkiyetine bağlı olmakla birlikte kimisi de hazine arazisi konumundadır. Yaylalar ekonomik ve sosyal açıdan köy ekonomisinin tamamlayıcısı durumundadır (Doğanay, 1997: 273).

4342 Sayılı Mera Kanununda yayla; "çiftçilerin hayvanları ile birlikte yaz mevsimini geçirmeleri, hayvanlarını otlatmaları ve otundan yararlanmaları için tahsis edilen veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yer" olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 1998). Somuncu (2005) ise yaylacılığı, büyük ölçüde hayvancılığa dayandırarak mevsimlik bir hareket olduğunu belirtmiştir. Ayrıca insanların yaylalara yaz mevsiminde hayvanları ile birlikte geçici olarak yerleştiklerini ve ekonomik faaliyetlerde bulduklarını belirtmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye'deki yaylacılığın gelişim sürecine bakıldığında, bu faaliyetin göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan ilk Türk kavimlerinin Orta Asya'daki yerleşimlerine kadar dayandığı söylenebilir. Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra da bu geleneklerini sürdürmüşlerdir. Bu alışkanlık günümüze kadar ulaşmış olacak ki, ülkemizdeki çoğu bölgede bağımsız yaşamının bir göstergesi olan yaylacılığın gelişmiş olduğu görülmektedir.

Kırsal bölgelerdeki ekonomiyi canlandırmak için alternatif gelir kaynakları bu bölgeler için önem teşkil etmektedir. Bulunduğu bölgede istihdam ve gelir anlamında olumlu yönleri olması sebebiyle turizmin kırsal bölgeleri geliştirdiği, yaşam biçimlerine katkıda bulunduğu, kısıtlı imkânlı bölgelerde pozitif değişikliklere sebep olduğu söylenebilir (Liu, 2005).

İnsanların yer değiştirmelerinden doğan hareketlenme sonucu oluşan turizm etkinliği ise günümüz dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra hareketlenme gösteren turizm bilinci 20. yüzyı-

İn sonlarına kadar deniz, kum, güneş üçlüsüne yönelik olarak yapılmıştır. Bu tarihten sonra ise insanlar gelişen sosyal ve çevresel etkilerin sayesinde özel ilgilerine yönelik turizm faaliyetlerine katılmaya başlamışlardır. Bu sayede de kitle turizminden alternatif turizme geçilmiş ve çeşitli alternatifler belirlenmiştir. Gelişen bu alternatif turizm türlerinden birisi de yayla turizmi olmuştur. İnsanlara farklı doğal güzellikler sunan, farklı yaşam alanlarının görülebildiği ve çeşitli spor aktivitelerinin yapılabildiği birçok unsuru içerisinde barındıran yayla turizminin çekiciliği giderek artmaya başlamıştır. Kızıllırmak (2006) yaylalardan başta ekonomik amaçlar olmak üzere sağlık, kültürel ve turizm amaçlı olarak yararlanıldığını belirtmiştir.

Yayla turizmi gerek konum açısından gerekse iklim ve rekreatif faaliyetler açısından kıyı turizmine karşıt konumda olan alternatif bir turizm çeşididir. İki turizm çeşidi karşılaştırıldığında denize bağlı olan kıyı turizminde, başlıca rekreatif faaliyet yüzme ve güneşlenme iken, deniz seviyesinden yüksek noktalarda yer alan yayla turizminin başlıca rekreatif faaliyetini trekking oluşturmaktadır (Doğaner, 2001: 204). Yayla turizmine katılanlara bakıldığında ise daha çok doğa ile iç içe yaşamayı sevenlerin veya macera tutkunlarının olduğu, genellikle kısa süreli konaklamaların yapıldığı ve yüksek rakımlı yerlerde yapılan turizm faaliyeti olduğu belirtilebilir (Kozak, 2007).

Yaylalardaki ağır yaşam şartları birçok yaylada ana faaliyet unsuru olan hayvancılığın önemini kaybetmesine ve insanların bölge merkezlerine göç etmesine sebep olmuştur. Ancak rekreatif amaçlı olarak gelişen yayla turizmi sayesinde insanlar ekonomik gelirlerini hayvancılık yerine turizmden kazanmaya başlamışlardır. Bu sayede yaylalarda görülen geçici yerleşimler yerini daimi yerleşimlere bırakmıştır (Tapur, 2009: 475).

2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE TEMEL GÖSTERGELER

Sürdürülebilir turizm gelişimi; turizmin temel yapı taşlarını oluşturan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutlar arasında uzun vadeli, dengeli bir gelişimin sağlanmasını amaçlamaktadır (UNWTO, 2004; UNEP ve UNWTO, 2005). Bu doğrultuda sürdürülebilir turizmin, 12 temel hedefe odaklandığı söylenebilir. Bu hedefler; ekonomik sürekliliğin sağlanması, yerel halkın ekonomik refahının artırılması, istihdam kalitesinin iyileştirilmesi, sosyal eşitliğin

sağlanması, ziyaretçilerin memnun edilmesi, yerel kontrolün sağlanması, toplumun yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, kültürel zenginliklerin korunması, fiziksel bütünlüğün sağlanması, biyolojik çeşitliliğin korunması, kaynakların verimli kullanılması, çevresel sağlığın korunması şeklinde belirtilebilir (UNWTO, 2007).

Bilhassa gelişmekte olan ülkeler, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla, ulusal plan ve politikalarını doğal ve kültürel turizm kaynaklarını korumaya yönelik olarak oluşturmaktadır (Alkan, 2015). Kaynakların korunmasını sağlayacak ilkelerin belirlenmesi ve geliştirilmesi sürecinde, turizmde belirleyici durumda bulunan kamu temsilcilerinin, sivil toplum kuruluşlarının, yerel halkın, sektör temsilcilerinin ve profesyonellerin oluşturduğu geniş bir paydaş kesiminin etkin bir rol üstlenmesi oldukça önemlidir (Choi ve Sirakaya, 2006).

Turizmin sürdürülebilir bir gelişme kaydedebilmesinde, göz önünde bulundurulması gereken bazı göstergeler bulunmaktadır. Söz konusu temel göstergeler; bu çalışmanın amaçları da dikkate alınarak ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel göstergeler olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir (UNWTO, 2004; EU, 2016):

Ekonomik göstergeler kapsamında; turizmin mevsimselliği (doluluk oranı, yoğun sezon, düşük sezon, altyapı, ürün çeşitliliği, istihdam), *ekonomik sızıntılar* (ithal mallar, döviz, iç sızıntı, dış sızıntı, görünmeyen sızıntı), *istihdam* (işgücünün eğitimi, niteliği ve becerileri, iş gücü devir hızı, turizmin mevsimselliği, ödeme miktarları), *turizmin turistik destinasyona ve yerel halka ekonomik katkı düzeyi* (turizm gelirleri, turizmin yerel ekonomiye katkısı, bölgesel yatırım miktarı, vergi oranları, turizm uydu hesapları), *turizmin yoksulluğun azaltılmasına katkısı* (eşitlik, girişim miktarı, istihdam ve gelir fırsatları gibi), *turizm işletmelerinin rekabetçiliği* (fiyat ve değer arasındaki denge, kalite, farklılaşma düzeyi, özellikli ürünler sunabilme, çeşitlilik, iş ortaklığı, uzun dönem karlılık) gibi konular incelenebilir.

Sosyo-kültürel göstergeler kapsamında; yerel halkın memnuniyet düzeyi, turizmin toplumlar üzerindeki etkisi, yerel halkın turistik imkânlardan yararlanabilme düzeyi, cinsiyet eşitliği, yöreye özgü somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, yerel halkın turizme katılımı, turistlerin memnuniyet düzeyi, kamu sağlığı, turistlerin ve yerel halkın güvenliği gibi konular önem kazanmaktadır.

Çevresel göstergeler kapsamında ise; *doğal varlıkların korunması* (ekosistemin korunması, su kalitesinin korunması, biyo çeşitliliğin korunması), *kıt durumda bulunan doğal kaynakların yönetimi* (enerji yönetimi, iklim değişikliği ve turizm arasındaki ilişki, su arzı ve yönetimi, içme suyu kalitesinin yönetimi), *turizm etkinliklerinin çevresel etkilerinin azaltılması* (kanalizasyonların artırılması, katı atık yönetimi, hava, ses ve görsel kirliliklerin kontrol edilmesi), *turist aktivitelerinin yoğunluğunun kontrol edilmesi* (kaynakların kullanım yoğunluğunun kontrol edilmesi; spor, fuar, festival gibi etkinliklerin yönetimi), *destinasyonun planlanması ve kontrolü* gibi konular yer almaktadır.

2.3. PAYDAŞ TEORİSİ

Freeman tarafından ortaya atılan paydaş kavramı stratejik anlamda bir işletmenin amacına ulaşmasından etkilenen veya işletmenin amacına ulaşmasını etkileyen kişiler veya gruplar olarak tanımlanmaktadır (Freeman, 2004: 229). Paydaş kavramının amacı kârı maksimize etme işlemlerinin ötesinde hisse sahibi olmayan grupların talep ve çıkarlarını da içerecek şekilde yöneticilerin rol ve sorumluluk vizyonlarını genişletmektir (Mitchell vd., 1997: 855). Bu yaklaşımda, işletmenin başarılı olması ve uzun vadeli hayatta kalması tüm paydaşlarının desteğini gerektirmektedir. Bu desteği almak ise işletme yöneticileri ve işletmenin paydaşları arasında bir diyalog gerektirmektedir (Joyce vd., 2005: 127).

Donaldson ve Preston, paydaş teorisinin türleri ile ilgili yaptığı çalışmalarıyla alana önemli katkılar sağlamıştır. Donaldson ve Preston (1995: 70-71) teoriyi aşağıda özetlediği gibi üç kısma ayırmaktadır:

Betimsel Paydaş Teorisi: Betimsel paydaş teorisi bir kurumun belirli davranışlarını ve özelliklerini ortaya koymak için kullanılmaktadır. Aynı zamanda yönetim kurulunda bulunan üyelerin işletme kurucularının beklentileri ile ilgili ne düşündükleri, yöneticilerin yönetim şekilleri ve işletmenin yapısına dair açıklamalarda da teoriden yararlanılmaktadır. Teori bağlamında betimsellikle anlatılmak istenen, işletmeler açısından bir durumun yokluğu ile meydana gelebilecek zararların ve bu durumun varlığı ile elde edilebilecek faydaların belirlenerek spesifik ve genel özelliklerin belirlenmesi ve işletmeler için bir takım çözüm önerilerinin geliştirilmesidir (Donaldson ve Preston, 1995:70). Betimsel teoride işletme faaliyetlerinin genel işleyişleri ile ilgili bir şema çıkarılmakta ve

bu işleyiş içerisinde yöneticilerin rolü ile paydaşların tutumları doğrultusunda çıkarımlarda bulunmaktadır (Ertuğrul, 2008: 203).

Araçsal Paydaş Teorisi: Bu yaklaşım Donaldson ve Preston tarafından kurumun performans amaçlarının başarısı ile paydaş yönetimi arasında mevcut bağlantıları veya bağlantı eksikliğini tanımlamak için kullanılmaktadır (Donaldson ve Preston, 1995: 70-71). Paydaş teorisinin araçsal yaklaşımına göre; bir işletme, X olayının gerçekleşmesini arzu ediyorsa Y olayının gerektirdiği şartları sağlamalıdır. Bu durumda Y olayı, X olayının meydana gelmesi için bir araç niteliğini taşımaktadır. Bu teoriler, arzu edilen bazı sonuçlara ulaşabilmek için kullanılan bir araçtır (Jones, 1995: 406). Araçsal paydaş teorisi, işletme faaliyetleri ile faaliyet sonuçları arasında bir ilişki kurmaktadır. Bu ilişkiyi göz önüne alan işletmeler, paydaşlarının ihtiyaçlarını analiz etme ve bu ilişkileri daha sağlıklı yönetme şansına sahip olacaklardır (Becan, 2011: 25).

Normatif Paydaş Teorisi: Teori, işletme fonksiyonu ve yönetimi için ahlaki ve felsefi ilkelerin tanımlanması da dâhil olmak üzere, işletmenin işlevini yorumlamak için kullanılmaktadır. Bir diğer ifade ile normatif yaklaşımda işletmeler için birtakım ilkeler geliştirilmekte, işletmelerin ve yöneticilerinin davranışlarının ahlaki açıdan kurallara uygun olup olmaması ile ilgilenilmektedir (Jones, 1995: 406).

Turizm paydaşları açısından bir destinasyonun sunduğu turizm deneyimi ile ilgili genel tutumlarla ilgili bilgi edinebilmek, gelecekteki turizm planlaması uygulamalarının yönetilmesinde önem taşımaktadır (Ekin ve Ören, 2012: 133). Bu sebeple araştırmanın amacı çerçevesinde Gümüşhane'de bulunan yaylalardaki turizm etkinliklerinin sürdürülebilir turizm göstergeleri esas alınarak paydaşların gözünden değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Böyle bir değerlendirme sosyo-kültürel ve çevresel açıdan tahribat unsuru oluşturabilecek hususlarda önlem alınması ve gelecekteki sürdürülebilir turizm planlamalarının doğru yönlendirilmesi konularında rehberlik hizmeti sunacaktır. Söz konusu çalışmanın Gümüşhane'de bulunan yaylalardaki turizm etkinliklerinin sürdürülebilir turizm göstergeleri dikkate alınarak paydaşların gözünden değerlendirilmesi amacı taşınması nedeniyle Donaldson ve Preston tarafından sınıflandırılan 'Betimsel Paydaş Teorisi' içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu araştırma, amaçları doğrultusunda paydaş teorisini temel alacaktır. Kırsal turizm alanları arasında yer alan yaylaların sürdürülebilir turizm temelinde

gelişme gösterebilmesi, tüm paydaşların görüşlerinin alınarak ortak çıkarlarının gözetildiği katılımcı bir anlayışın benimsenmesine bağlıdır. Bu anlamda çalışmada, turizmden doğrudan ve dolaylı olarak pay alan ve literatürde sıklıkla sözü geçen paydaşların görüşlerine başvurulmaya çalışılacaktır. Turistik destinasyonların gelişim sürecinde paydaşların görüş ve beklentilerinin göz ardı edilmesi, eksik ve sürdürülebilir olmayan bir gelişme neden olabilir.

2.4. GÜMÜŞHANE YAYLALARINA İLİŞKİN TURİZM KAPSAMINDAKİ ARAŞTIRMALAR

Literatürde; turizm kapsamında Kazıkbeli, Zigana, Kadırga, Taşköprü, Güvende ve diğer yaylaların çoğunun ya da bir veya birkaçının dolaylı olarak incelendiği çalışmaların olduğu söylenebilir (Kızılırmak, 1995; Çelik, 2005; Yeşiltaş vd., 2009; Koçan, 2012; Özdemir ve Çelikoğlu, 2014; Kızılırmak vd., 2014; Yalçın, 2015; Sezer ve Kılıç, 2015; Acuner, 2015; Bingöl ve Özgürel, 2015; Merdan ve Okuroğlu, 2016; Merdan, 2017; Küçükali vd., 2017; Aydın, 2017a, 2017b; Bilici ve Işık, 2018; Akyürek vd., 2018; Kaya vd., 2019; Sezer ve Bekdemir, 2019; Paslı ve Paslı, 2019; Ödemiş ve Hassan, 2019; Kaya ve Yıldırım, 2020). Ancak bu yaylaları doğrudan yayla turizmi bağlamında ayrıntılı olarak inceleyen çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının kapsam ve sonuçları şu şekildedir:

Yazıcı ve Doğanay'ın (2000) yapmış oldukları çalışmada, alternatif turizm çeşitlerinden yayla ve dağ turizmi kapsamında Zigana Yaylası Tatil Köyü incelenmiştir. Çalışmada, tatil köyünün turistik çekicilikler açısından zengin bir tesis olduğu belirtilmiştir. Tatil köyünün yeterli ziyaretçi sayısına ulaşamamış olması, çalışmada belirtilen sorunlar arasındadır. Ziyaretçi sayısının artırılabilmesi için tatil köyünün hizmet çeşitlendirmesine gitmesi ve etkin tanıtım faaliyetleri yürütmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Zaman (2000), Doğu Karadeniz Bölümü'nün geleneksel yayla şenliklerini Kadırga-Otçular Şenlikleri üzerinden incelemiştir. Akat (2017) Doğu Karadeniz Bölümü müziklerinin popülerleşme sürecini incelediği araştırmasında, Doğu Karadeniz Bölümü'nün en önemli simgelerinden biri olan Kadırga Yaylası'nda bile kemençe ve davul-zurnanın artık yerel özelliklerinin ve kullanımının dışına çıkılarak profesyonel sahnelere taşındığını, halkın en önemli şenlik alanlarının,

protokol alanlarına dönüştürüldüğünü ve organizasyonlarda yerel sanatçıların yerine medyanın destek verdiği ve müzik piyasasının halka dayattığı isimlerin yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Yazara göre, çok uzun geçmişi olan yayla şenlikleri son zamanlarda rant haline getirilmiş şehir festivallerine benzetilmekte ve ticari kaygıları olan kişilere ya da kurumlara teslim edilmektedir.

Doğanay (2009), Camiboğazı ve Çakırgöl Yaylaları'nın turizm potansiyelini ve mevcut kullanım durumunu ortaya koymaya çalışmıştır. Hem yaz hem de kış turizmine uygun olan bu yayla alanlarından sadece yazın faydalandığını belirtmiş ve söz konusu alanların yayla turizmi, klimatizm, kırsal turizm, eko turizm, göl turizmi ve alpinizm gibi turizm çeşitleri yanı sıra yürüyüş, kampçılık, manzara seyri, piknik, fotoğraf çekme ve doğa araştırmaları gibi rekreatif etkinlik imkânları sağladığını ileri sürmüştür. Bununla birlikte Doğanay (2009), yörenin kış turizm merkezi haline getirilmeye çalışıldığını, ancak yaz turizm imkânlarının geliştirilmesinin daha uygun olacağını ileri sürmüştür.

Doğanay (2010a), Doğu Karadeniz'de ulaşımın gelişmesi ve refah düzeyinin artmasının Çakırgöl ve Camiboğazı çevresinde doğal çevre ve insan etkileşimi arasındaki dengenin gittikçe bozulmasına neden olduğunu ileri sürdüğü çalışmasında Çakırgöl ve Camiboğazı Yaylaları çevresinin doğal ortam özellikleri ile insan etkileşimini sürdürülebilirlik kapsamında incelemeyi amaç edinmiştir. Yazar özellikle plansız ve denetimsiz yapılaşmanın coğrafi çevre ile uyumsuzluğunun, hayvancılık ekonomisinin öneminin azalması ve gittikçe artan turizm baskısının en önemli problemler olduğunu tespit etmiştir. Öneri olarak ise coğrafi çevre özelliklerini dikkate alan bir planlama ile yerel halkın ihtiyaçlarının giderilmesinin ve çevre ile ilgili bozulmaların azaltılmasının gerekli olduğunu ileri sürmüştür.

Şişman (2010), Doğu Karadeniz'de Kadırga ve Hıdırnebi Yaylası bağlamında yaylacılık ve yayla şenliklerini kültürel, yapısal ve işlevsel açıdan incelediği çalışmasında, sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak yaylalarda ve şenliklerde bir takım yapısal ve işlevsel farklılıklar gözlemlemiştir. Bu değişikliklerden biri hayvancılığın azalması ve bu durumun da yapısal ve işlevsel değişime zemin hazırlamasıdır. Hayvancılığın azalması ile birlikte yayla mimarisi yeniden şekillenmiş ve yayla evlerinin bir bölümünü oluşturan ahırlara yeni yapılarda yer verilmemiştir. Çalışmada bu duruma bir önlem alınması gerektiği, aksi takdirde hızlı ve plansız yapılaşmanın belirli bir süre sonra altyapısı olmayan kötü bir

görüntüye sebep olacağı dile getirilmiştir. Yayla şenliklerinde meydana gelen temel değişiklikler; geçmişte kullanılan geleneksel müzik aletlerinin yanı sıra elektronik saz ve org gibi pek çok modern müzik aletinin şenliklerde kullanılmaya başlanması, yöreye ait mıhlama, ısırğan ve lemis gibi yemek çeşitlerinin yerini döner ve ayaküstü yenilen yiyeceklerin, yayık ayranının yerini ise gazoz ve kola gibi meşrubatların almasıdır. Bununla birlikte yayla şenliklerinde giyilen yöreye özgü kıyafetler de eskiye nazaran daha az tercih edilir olmuştur.

Doğanay (2010b), gezi-gözlem metodunu uyguladığı bir saha çalışması ile Gümüşhane il sınırları içerisinde yer alan Taşköprü Yaylası'nı sahanın yayla turizmi potansiyelini ortaya koymak ve yayla turizminin doğal/kültürel çevre ile uyumlu olacak şekilde geliştirilebilmesi adına alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu belirlemek amacı ile turizm coğrafyası açısından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ise Taşköprü Yaylası'nda rekreatif yaylacılığın hızla gelişmekte olduğu, çevrede bulunan yaylalarda geleneksel yaylacılığın önem kaybettiği ve hayvancılık faaliyetlerinden uzaklaşıldığı belirlenmiştir.

Özalp ve Sütü (2011) Fırtına Havzası içerisinde günümüzde de kullanılmakta olan dokuz yaylada (Kadırga Yaylası da dâhil) yaşayan kişilerle söyleşiler yaparak geçmişten günümüze yaylacılık faaliyetlerinin neden ve nasıl değiştiğini anlamaya ve bu yaylaların bulunduğu alanlarda ortaya çıkan birtakım çevresel sorunların nedenlerini tespit etmeye çalışmıştır.

Gökçe vd.'nin (2015) yapmış oldukları çalışmada Kazıkbeli Yaylası'nda yayla turizmi hareketlerinin çevre üzerindeki etkileri belirlenmeye ve sürdürülebilir turizm çerçevesinde mevcut sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak çalışmada turizmin yayla üzerinde talebin artmasıyla beraber, yıkıcı sonuçlarının ortaya çıkmaya başladığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda; imar planı ve doğaya uygun olmayan kaçak nitelikteki üstyapı yatırımlarının (örneğin, ikincil konutların) nüfusun artmasına bağlı olarak arttığı belirtilmektedir. Yaylada altyapı yatırımlarının yetersiz olduğu ve yatırımların yetersizliği nedeniyle suların, toprağın ve havanın kirlenmeye başladığı ifade edilmektedir. Ayrıca çalışmada, yöre insanının çevre ve turizm bilincinin yetersiz olduğuna dikkat çekilmiştir. Mevcut sorunların çözümüne ve yaylanın sürdürülebilir turizm kriterleri çerçevesinde geliştirilebilmesine yönelik olarak tüm paydaşların birlikte çalışması gerektiği vurgulanan hususlardan birisidir.

Kızıloğlu, Kızıloğlu ve Patan (2015), Güvende Yaylası'nı ziyaret eden turistlerin sosyo-ekonomik yapılarını ortaya koyarak kırsal turizm bilinç düzeylerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın sonucunda tespit edilen yetersizliklere çözüm bulunması noktasında kırsal turizm bölgelerine kamu desteğinin artırılması ve yayla şenliklerinin yazılı, görsel veya sosyal medya araçlarından duyurulmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Merdan ve Okuroğlu (2016), alternatif turizm çeşitlerinin Gümüşhane turizmi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, Gümüşhane ilinin gerek ulusal gerekse uluslararası turizm hareketliliğini sağlayabilecek yeterli alternatif turizm potansiyeline sahip olduğunu, ancak ilin bu potansiyeli yeterli ölçüde değerlendiremediğini ileri sürmüşlerdir. Yazarlara göre, Kadırğa Yaylası gibi Taşköprü Yaylası ve antik kentlere olan bağlantı yolları bisiklet turlarına uygun alanlardır ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Köse ve Törel (2017), Çepni Türklerinin Kürtün ve çevresinden Güvende Yaylası'na yaptıkları göçleri incelemiştir. Diğer yandan Ekşioğlu (2019), Gümüşhane ilinin Kürtün ilçesinin ekoturizm potansiyelini ortaya çıkarmayı amaç ettiği çalışmanın sonucunda, 1980'lerden önce yaylaya hayvancılık faaliyetleri ile uğraşanların geldiğini, bu tarihten sonra ise rekreatif amaçlı olarak yayla ziyaretlerinin gerçekleştiğini tespit etmiştir. Ayrıca bu çalışmada, yaylaya yalnızca Kürtün'den değil Görele, Doğankent gibi yakın çevrelerden de geldiği, yaylanın suyunun önceden yeterli iken hane sayısının artması ile yetersiz olmaya başladığı, yaylanın kanalizasyon durumunun zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya ve Yılmaz (2018), araştırmalarında otçu göçünün ortaya çıkmasına sebep olan şartları ele almış; ardından geleneksel Kadırğa Otçu Şenliği'ni somut olmayan kültürel miras açısından değerlendirmiş ve kültürel varlığının devamlılığını sağlayabilmek adına neler yapılması gerektiğinden bahsetmiştir.

Ekşioğlu'nun (2019) tez çalışmasında Kürtün ilçesinin ekoturizm potansiyeli incelenmiştir. Çalışmada her ne kadar yayla turizmi dışında başka konular da incelenmiş olsa da, bu çalışma Gümüşhane'nin yayla turizmi potansiyelini ortaya koyan en kapsamlı çalışmalar arasında yer almaktadır. Çalışmada yapılan incelemede Kürtün ilçesinde 164 adet yayla olduğu tespit edilmiştir. Kürtün ilçesinde yer alan en çok bilinen ve ziyaret edilen Kadırğa, Güvende, Aktaş, Kazıkbeli, Alistra, Erikbeli Yaylaları tarihsel geçmişi, coğrafi özellikleri, yayla

şenlikleri dönemleri, altyapı ve üstyapı olanakları, ziyaretçi profili, turizm potansiyeli ve diğer özellikleri açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmada, bu yaylaların önemli bir yayla turizmi potansiyeline sahip olduğu dikkat çekilen hususlardan birisidir.

2.5. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE PAYDAŞ TEORİSİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Literatür ayrıntılı olarak incelendiğinde, sürdürülebilir turizmle ilgili çok sayıda yerli ve yabancı çalışmanın bulunduğu görülmektedir (Hunter, 1997; Butler, 1999; Richards, 2000; Hassan, 2000; Sharpley, 2000; Eagles, McCool ve Haynes, 2002; Hunter, 2002; Hardy, Beeton ve Pearson, 2002; Ritchie ve Crouch, 2003; Liu, 2003; Soykan, 2003; Choi ve Sirakaya, 2005; Beyhan ve Ünügür, 2005; Hunter ve Shaw, 2007; Briguglio, 2008; Sezgin ve Karaman, 2008; Dodds ve Joppe, 2009; Miller vd., 2010; Choi ve Murray, 2010; Eser, Dalgın ve Çeken, 2010; Mercan, 2010; Özdemir ve Kervankıran, 2011; Uğuz, 2011; Duran, 2012; Kaypak, 2012; Jamal ve Camargo, 2014; Bahtiyar Karadeniz, 2014; Juvan ve Dolnicar, 2014; Keskin ve Örgün, 2015; Hatipoğlu, Alvarez ve Ertuna, 2016; Gülhan, 2016; Gössling vd., 2016; Briguglio, 2017; Boley, McGehee ve Hammett, 2017; Mudjanarko, Setiawan ve Hasyim, 2017; Ayazlar, 2017; Jong ve Varley, 2018; Dwyer, 2018). Literatürde sürdürülebilir turizm kapsamında yapılan çalışmalar arasında ise en çok; Hunter'ın (1997) sürdürülebilir turizm kavramını tekrar tanımlamaya çalıştığı araştırması ve Butler'ın (1999) sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir gelişme kavramları arasındaki farkları ortaya koymaya çalıştığı çalışması ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, Sharpley'nin (2000) sürdürülebilir gelişme kavramını incelediği çalışma, Ritchie ve Crouch'un (2003) sürdürülebilir turizm bakış açısıyla destinasyon rekabetçiliğini değerlendirdikleri araştırma, Liu'nun (2003) sürdürülebilir turizm gelişimi kavramını eleştirel bir bakış açısıyla sunduğu çalışma literatürde yer almaktadır.

Paydaş teorisi ile ilgili literatür genel olarak değerlendirildiğinde ise sürdürülebilirlikle ilgili yapılan çalışmalarda paydaş kavramını dikkate alan birçok çalışmaya rastlanılmaktadır. Örneğin, Belal ve Owen (2007), 23 Bangladeş şirketi ile görüşme yoluyla yaptıkları araştırma sonucunda mevcut raporlama uygulama

malarının temel motivasyonunun paydaş katılımından ziyade, şirket yönetiminin daha büyük paydaş gruplarını yönetme isteğinden kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Manetti (2011) paydaş katılımının kalitesini araştırmak amacıyla içerik analizi ile görgül olarak gerçekleştirdiği çalışmasında sürdürülebilirlik raporlamasının, işletmelerin ideal olan paydaş katılımını uygulamaktan çok, bunu paydaşları etkin bir şekilde yönetebilmek için meşrulaştırma aracı olarak gördüklerini ortaya koymuştur.

Ekin ve Ören (2012) turizm ürün ve hizmetleriyle ilgili tatmin düzeylerini ve turizmle ilgili genel tutumları konusundaki algılarını ortaya koymak için Antalya’daki turizm paydaşlarının görüşlerine başvurmak ve söz konusu konularla ilgi bir durum tespiti yapmayı amaçladıkları çalışmalarında, turizm paydaşlarının belli konulardaki tatmin düzeylerinin düşük çıktığı sonucuna ulaşmışlardır.

Doğan ve Gümüş (2014) Bozcaada’nın daha sürdürülebilir bir destinasyon olmasını sağlayacak öneriler geliştirmek; bunun için yapılması gerekenleri paydaşlara iletebilmek ve Bozcaada’nın sürdürülebilir destinasyon olarak yönetilebilmesi için paydaşların da kullanabileceği bir model geliştirmeyi amaçlamışlar ve bu amaçla sürdürülebilirliğin önündeki sorunları, engelleri ve buna ilişkin çözüm yollarını, kurumsal yapılarıyla beraber öngörmüşlerdir. Model, Bozcaada için sürdürülebilir turizme geçişle birlikte ideal sürdürülebilir destinasyon yönetimini önermektedir.

2.6. GÜMÜŞHANE YAYLALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ VE TURİZM

Türk Dil Kurumu’nda yaylanın kelime anlamına ilişkin iki farklı açıklama yer almaktadır. Bunlardan ilkinde “*akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato*” olarak yaylanın coğrafi alan özelliklerini vurgulayan tanımına yer verilmiştir. İkinci yayla tanımında ise nispeten beşeri ve kültürel boyutuna da vurgu yapılarak yayla “*dağlık, yüksek bölgelerde, yaşam koşullarının zorluğu nedeniyle boş bırakılan, özellikle yaz aylarında havası güzel ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri*” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021 a). Genel Türkçe Sözlükte yayla dışında yaylacı ve yaylacılık kavramlarına da kısaca yer verilmiştir. Buna göre yaylacı “*yaz mevsimini yaylada geçiren kimse*”, yaylacılık

ise “*koyun ve sığır sürülerini yaz mevsiminde yaylaya çıkarma işi*” olarak ele alınmıştır (TDK, 2021b).

Yayla göçebe, yarı göçebe veya köylülerin ekonomik gelir elde ettikleri alanlardır. Yaylalarda ekonomik faaliyetler arasında en önde geleni hayvancılık olmakla birlikte tarımsal faaliyetlerde yapılabilmektedir. Ayrıca yaylalar kentlerde yaşayan bireylerin dinlenme, gezip görme, kültürel deneyimde bulunma gibi rekreatif ve turizm amaçlı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da kullanılmaktadır (Somuncu vd., 2012: 27). Yaylaların tercih edilmesinin diğer bir sebebi ise iklimik özellikleri ile sağlıklı iklim tanımına uygun ve insan sağlığının korunduğu alanlar olmalarıdır (Kızılırmak, 2006: 11).

Somuncu vd. (2014) yayla kavramının anlamı ve işlevinin tarihsel süreç içerisinde değiştiğine vurgu yaparak özellikle Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki yaylaları işlevlerine göre a) *Hayvancılık yapılan yaylalar*, b) *Hayvancılık ve rekreasyon amaçlı kullanılan yaylalar*, c) *Rekreasyon amaçlı kullanılan yaylalar* ve d) *Turizm ve rekreasyon amaçlı kullanılan yaylalar* olarak sınıflandırmıştır. Bu araştırmada yayla kavramı yukarıdaki sınıflamada belirtilen “*turizm ve rekreasyon amaçlı kullanılan yaylalar*” bağlamında değerlendirilmektedir.

Yaylalar yaban hayatı değerleri, flora ve fauna özellikleri açısından zengin alanlardır. Yaylalar doğal çekicilik unsurları arasında yer alan göl, şelale, kanyon vb. doğal çekicilik unsurlarına sahip alanlar olması sebebiyle turizm açısından önem arz etmektedir (Zengin, 2008: 140). Yayla turizmi kentleşmenin verdiği stresten uzaklaşmak isteyen insanların tercih ettiği bir turizm çeşididir (Kozak ve Bahçe, 2009: 186). Yayla turizminin gelişim göstermesinin temel nedeni ise insanların sıcaklığın fazla olduğu yükseltisi az olan alanlardan nispeten daha serin ve ılıman iklim özelliklerine sahip yaylaları ziyaret etmek istemesidir (Zaman, 2007: 363). Yayla turizmi yaylalarda dinlenme, konaklama, gezintiye çıkma, doğal ve kültürel alanlara yönelik gözlemlerde bulunma, geleneksel yayla yaşamını izleme vb. turizm deneyimlerini kapsamaktadır (Somuncu vd., 2012: 33).

Yaylaları turistik açıdan cazip kılan diğer bir husus ise, yaylaların hem geleneksel yayla kültürü hem de doğal peyzaj unsurlarına sahip olması dolayısıyla turistik çekiciliğinin fazla olmasıdır. Ancak yaylalarda geleneksel mimari başta olmak üzere geleneksel kültürel yaşam formlarının korunması ve doğal kaynakların tahrip edilmemesi gerekmektedir. Bunun yolu ise sürdürülebilir turizm yaklaşımının dikkate alınmasından geçmektedir. Aksi takdirde kitle turizmi ba-

kış açısıyla planlanacak turizm faaliyetleri orta ve uzun vadede bölgenin tahrip olmasına, geleneksel kültürel ritüellerin değişmesine neden olacaktır. Bu noktada bu araştırmanın temel motivasyon kaynağı, Gümüşhane yaylalarında günümüzde sürdürülen veya gelecekte planlanacak turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm ilkelerine uygun olmasının gerekliliğidir.

Doğu Karadeniz Bölümü illeri arasında yer alan Gümüşhane ili yayla sayısı bakımından oldukça zengindir. Somuncu vd.'ne (2010) göre ilde 429 yayla bulunmaktadır. İlde yayla turizmi temasıyla ilan edilen tek turizm merkezi Trabzon ili ile ortak başvuru yapılan, *Gümüşhane Kürtün Erikbeli ve Trabzon Tonya Armutlu* turizm merkezidir. Bu turizm merkezi 05.03.1990 tarihi ve 20452 Sayılı Resmi Gazete kararıyla ilan edilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Mevcut yaylalar arasında yer alan ve Torul ilçesi sınırları içerisinde bulunan Zigana Yaylası, 20.05.1991 tarih ve 20876 sayılı Resmi Gazete kararıyla kış turizmi temasıyla kültür turizm koruma ve gelişim bölgesi (KTKGB) olarak ilan edilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Zigana Yaylası hem kayak merkezi hem de yayla özelliğine sahiptir. Zigana Yaylası'nda kış turizmi kapsamında Gümüş Kayak tesisleri de hizmet vermektedir.

Gümüşhane ilinde yayla turizmi açısından bahse değer diğer bir konu ise yayla şenlikleridir. Yayla şenlikleri Gümüşhane ilinin somut olmayan kültürel miras unsurları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Yayla şenliklerinde farklı köylerden gelen kişiler oyunlar oynar ve dostluklar pekiştirilir. Gümüşhane il genelinde yaz aylarında düzenlenen yayla şenlikleri bölgeden göç eden gurbetçi vatandaşların memleket özlemlerini gideren, geleneksel kültürel paylaşımlarını artıran etkinliklerdir. Bu kültürün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından; yayla şenliklerinin amacına uygun şekilde sürdürülmesi ve yöreye ait somut olmayan kültürel miras unsurlarının yaşatılması önemli görülmektedir (Çalık ve Ödemiş, 2018: 245). Eskiden birçok yaylada her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen geleneksel yayla şenlikleri, günümüzde artık sınırlı sayıda yaylada düzenlenmektedir. Bu şenliklerden bazıları mahalli idareler tarafından organize edilmekteyken, birçoğu yöre halkı tarafından düzenlenmektedir. 2019 yılında İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bildirilen yayla şenlikleri ise Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1. *Gümüşhane İlinde Düzenlenen Yayla Şenlikleri (2019)*

Şenlik Adı	Yeri	Kutlama Tarihi	Düzenleyen Kuruluş
Kadırga Yayla Şenliği	Kürtün	19 Temmuz Cuma	Özkürtün Belediyesi
Kazıkbeli Yayla Şenliği	Kürtün	21 Temmuz Pazar	Söğüteli Köyü Muhtarlığı
Güvende Yayla Şenliği	Kürtün	27-28 Temmuz Cumartesi-Pazar	Kürtün Belediyesi
Harmancık Yayla Şenliği	Kürtün	13 Ağustos	Kürtün Belediyesi
Ernek Yayla Şenliği	Kelkit	9 Haziran Pazar	Söğütlü Belediyesi

Kaynak: *Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021a).*

Gümüşhane ilinde yer alan yaylalarda konaklama tesisi, yiyecek-içecek tesisi vb. işletmecilik faaliyetleri yapılmaktadır. Ancak, bu tesislerin önemli bir kısmının modern anlamda turizm hizmeti verebilecek gerek fiziksel unsurlara gerekse insan kaynağına sahip olmadığı söylenebilir. Turistik tesis sayısı açısından bazı yaylalar diğerlerine göre öne çıkmaktadır. Bu yaylalar, Somuncu vd. (2014) tarafından belirtilen “*turizm ve rekreasyon amaçlı kullanılan yaylalar*” sınıflamasına giren Zigana Yaylası, Taşköprü Yaylası, Kazıkbeli Yaylası, Güvende Yaylası, Camiboğazı Yaylası ve Kadırga Yaylası’dır. Araştırmanın bu kısmında yukarıda belirtilen yaylalar hakkındaki temel turizm bilgilerine yer verilecektir.

2.6.1. Zigana Yaylası

Zigana havzası Gümüşhane'nin Torul ilçesinin kuzeyinde bulunmaktadır. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan havza, genel itibarıyla Harşit vadisinin etkisiyle ormanlarla kaplı bir alana sahiptir. Havzanın yükseltisi yaklaşık olarak 1136-2115 metre arasında değişiklik göstermektedir. Havza üzerinde yer alan Limni Gölü Tabiat Parkı, alan açısından önemli bir yer tutmaktadır (Turna ve Yıldırım, 2017: 123-124). Zigana, vadilerden kaynaklanan farklı mikro klima özelliklere sahip olması itibarıyla zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Bu zenginlik, bölgenin doğa turizmi açısından elverişli olmasını sağlamıştır. Bölgedeki orman açıklıkları ve yaban hayatını besleyen meyveler, yaban hayatı eko zincirinin devamlılığını sağlayan unsurlardır (Aydın, 2017: 591).

Fotoğraf 1: Zigana Yaylası Gümüşkayak Tesisleri

Kaynak: Eroğlu, 2018.

Zigana tarihi kervan yollarının en önemlilerinden birisi durumundadır. Zigana Geçidi iki farklı yaşam tarzı ve geçim kaynağının doğal sınırı gibidir. Zigana Geçidi'nin iki tarafı da iki farklı iklime ve iki farklı coğrafi yapıya sahiptir. Zigana'nın güney bölümleri kuru havası, bol otlakları ve bozkır bitki örtüsüyle Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklim özelliklerini göstermektedir. Zigana'nın kuzeyine geçildiğinde ise iklim ve bitki örtüsü değişikliğe uğramaktadır. Zigana'nın kuzey bölümleri Karadeniz sahil kesimine özgü olarak rutubetli bir havaya, zengin bir bitki örtüsüne ve dağlık bir araziye sahiptir. Eskiden Zigana'nın kuzeyinde yer alan sahil kesimi ağırlıklı olarak ticaretle uğraşırken, güney kesimi ise bölgedeki geniş platolar nedeniyle hayvancılık ve tarımla uğraşmaktaydı (Telliöğlu, 2016: 164-165).

Fotoğraf 2: Zigana Yaylası Genel Görünüm

Kaynak: Eroğlu, 2018.

Zigana Yaylası yayla turizmi başta olmak üzere; kış turizmi, safari, trekking ve yamaç paraşütü gibi turizm türlerinin yanında dikkat çekici özellikteki yöresel yemeklere sahip olması itibarıyla gastronomi turizmi bakımından da önemli bir potansiyel barındırmaktadır (Çavuş vd., 2018: 3047). Yaylacılık geleneğinin 800 yıllık bir geçmişe dayandığı Zigana'da, yöresel yemek çeşitlerinin yanı sıra yöresel şenlikler de önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Zigana Yaylası, yörenin kültürel mirasını da bünyesinde barındırmaktadır (Torul Kaymakamlığı, 2021).

Zigana Yaylası'nın yükseltisi, 2032 metredir. Yayla Gümüşhane-Trabzon yolunun 60. kilometresinde bulunmakta olup, Zigana tüneline geçtikten sonra doğudan 3,5 kilometre asfalt yolla yaylaya ulaşılabilir. Bu bölge aynı zamanda kayak merkezi olarak da kullanılmaktadır. Zigana Yaylası yaz mevsimlerinde çim kayağı, kış mevsimlerinde ise kayak turizmi faaliyetleri açısından uygun bir yapıya sahiptir. Zigana Yaylası'ndan 3 km uzaklıkta olan Limni Gölü oldukça önemli bir turizm merkezidir. Limni Gölü'ne Kalkanlı (Zigana) Köyü üzerinden de ulaşım mümkündür. Yaylada elektrik, su ve diğer altyapı imkânları mevcuttur. Kayak merkezi olması itibarıyla yaylada konaklama ve yeme-içme tesisleri de bulunmaktadır (Haber al, 2013: 104; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2021).

Bölgedeki Zigana Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi, tarihi ipek yolunun bir kolu durumundaki İran-Trabzon transit yolu üzerinde bulunan Zigana'da yer almaktadır. Torul ilçesinin kuzeyinde yaklaşık 2000 metre yükseltiyeye sahip turizm merkezinde kayak pistleri (Fotoğraf 3) de mevcuttur (Zaman, 2000: 230). Zigana Turizm Merkezi Limni Gölü'ne 9 km, Kadırga Yaylası'na 16 km, Erikbeli Yaylası'na 20 km, Çakırgöl'e 49 km, Karaca Mağarası'na 30 km, Sümela Manastırı'na 38 km, Gümüşhane merkeze 46 km, Trabzon merkeze 54 km, Santa Harabeleri'ne 63 km, Örumcek Ormanları'na ise 50 km uzaklıkta bulunmaktadır (Torul Kaymakamlığı, 2021).

Fotoğraf 3: Zigana Kayak Merkezi Pistleri

Kaynak: Eroğlu, 2019.

2.6.2. Taşköprü Yaylası

Yayla turizminin geliştiği yerlerden biri olan ve yaz mevsiminde yoğun bir ziyaretçi akınına uğrayan Taşköprü Yaylası ismini, tarihi İpek Yolu'nun Erzurum deresi üzerinde bulunan taştan yapılmış taş köprüden (Fotoğraf 6) almaktadır (Zaman, 2010: 322). Doğal yemeklerin ön plana çıktığı ve yerli ve yabancı turistleri ağırlayan (Yüce ve Demir-Yaleze, 2018: 171) Taşköprü Yaylası, Dumanlı köyü sınırları içerisinde bulunmakta ve il merkezine yaklaşık 50 km mesafede

yer almaktadır. Yaylaya ulaşım Gümüşhane-Yağmurdere yol güzergâhından sağlanmakta olup, 50 km'lik yol tamamıyla asfalttır. Diğer bir yol güzergâhı ise Gümüşhane- Karaca Mağarası, Krom Vadisi –Camiboğazı Yaylası-Çakırgöl yönündedir. Yaylaya Trabzon-Arsin-Yanbolu hattından da ulaşım sağlanmakta ve söz konusu yaylayı daha çok Gümüşhane, Trabzon, Arsin, Araklı ve Yomra gibi yerlerden gelen kişiler ziyaret etmektedir (Doğanay, 2010b: 228-232).

Fotoğraf 4: Taşköprü Yaylası Geleneksel Yayla Şenlikleri

Kaynak: Akgül, 2010.

Doğu Karadeniz kıyı dağlarına dâhil olan Kalkanlı Dağları'nın kuzey yamaçlarına kurulmuş olan Taşköprü Yaylası'nın çevresi, 2333-2706 metre arasında değişiklik gösteren tepelerce çevrilmiştir. Doğu Karadeniz kıyı dağlarının orta bölümünü oluşturan eski adı ile Zigana Dağları olan Kalkanlı Dağları'nın kuzey bakan yamaçlarında kurulmuş olan Taşköprü Yaylası, yaklaşık olarak 2100-2200 metre yükselti kuşağında yer almakta ve yaylanın çevresi, 2333-2706 metre arasında değişiklik gösteren tepelerce çevrilmiştir. Başlıca yükseltileri Güneyde Serin Tepe (2390 m), Güneydoğuda Karakaş Tepe (2333 m), Güneybatıda Süleymanlı Tepe (2396 m), Kuzeyde Çiçekli Tepe (2333 m), Kuzeybatıda ise Sarıuzlak Tepe (2499 m) ile Fırın Dağı Tepesi (2706 m)'dir (Doğanay, 2010b: 229).

Yayla, geniş platolardan oluşan, kuzeye doğru gidildikçe alçalan ve sık aralıklarla akarsularca yarılan vadi sistemleri ve bunlar arasında ara ara yükselen tepeler nedeniyle engebeldir. Güneye doğru gidildikçe dik uzanan tepelikler ve sırtlar engebeli bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Doğanay, 2010b: 228-229). Yeme içme tesisleri açısından müsait durumda olan yayla gününbirlik turizme açıktır (Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021 e). Diğer taraftan, yayla idari olarak Gümüşhane il sınırları içerisinde yer alsa da ulaşımın daha kolay olması ve birtakım geleneksel alışkanlıklar sebebiyle, daha çok yaylanın Trabzon ve ilçelerinden gelen gününbirlik turizmciler tarafından ziyaret edildiği gözlenmektedir (Doğanay, 2010b: 228).

Fotoğraf 5: Bir İlkbahar Gününde Taşköprü Yaylası

Kaynak: Akgül, 2008.

Taşköprü Yaylası (Fotoğraf 4), Sümela Manastırı ve Santa Harabeleri gibi yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilen turistik yerlerin geçiş noktasında yer aldığı için turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Çalık vd., 2013: 138). Çim ve kar kayağı olarak değerlendirilebilecek yerler bulunan yayla ve çevresinin sahip olduğu doğal güzellikler, tarihi kalıntılar, zengin flora ve faunası, botanik turizmi, foto safari, video safari için elverişlidir (Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021 e).

Doğal ve kültürel turizm kaynakları açısından zengin bir alanın merkezinde bulunan Taşköprü Yaylası'na yaz mevsiminde gelen ziyaretçiler yaylanın kuzey-batısındaki Altındere Vadisi Milli Parkı ile Trabzon-Maçka ilçesindeki Sümela Manastırını, 6 km kuzeydeki Gümüşhane-Dumanlı köyündeki Santa Harabeleleri'ni ziyaret edebilirler. Ayrıca, ziyaretçiler 8 km güneybatıdaki Gümüşhane-Torul ilçesindeki Çakırgöl'ü, 13 km batıdaki Camiboğazı Yaylası'nı ve 5 km kuzeybatıda bulunan Çataltepe şehitliği gibi turistik yerleri ziyaret edebilme imkânına sahiptirler (Doğanay, 2010b: 234).

Fotoğraf 6: Taşköprü Yaylası Tarihi Taşköprü

Kaynak: Yavuz, 2017

Taşköprü Yaylası'nda, 2000 yılından bu yana “*Taşköprü Kültür ve Yayla Şenlikleri*” (Fotoğraf 4) adıyla temmuz ayının üçüncü pazar günü yayla şenlikleri düzenlenmekteydi (Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021 e). Söz konusu şenliklerde binlerce insan bir araya gelmekte yöresel halk oyunları oynayıp piknik yapıp eğlenmektedir (Doğanay, 2010b: 234).

2.6.3. Kazıkbeli Yaylası

Kazıkbeli Yaylası (Fotoğraf 7), Gümüşhane'nin Kürtün ilçesinde Söğütelik Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Yaylada otel, pansiyon, lokanta, bakkal, manav, kır kahvesi vb. tesis ve dükkânlar bulunmakta olup; elektrik, telefon

gibi hizmetler de verilmektedir. Yaylada doğal çim alanları, çim kayağı, kamp, karavan turizmi için elverişli alanlar mevcuttur. Çim alanları; çim kayağı ve kar kayağı yapılabilecek kayak parkur alanlarının oluşturulması açısından oldukça elverişlidir. Ayrıca yayla, dağcılık ve kampçılık sporlarının gelişimi açısından da potansiyele sahiptir. Yaylada şenlik dönemlerinde kurulan yayla pazarının, yöreye ekonomik katkısı fazladır (Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021d). Yaylada 10 adet pansiyon tarzında işletilen otel, 10 adet market, 10 adet kahvehane ve bununla birlikte açık ve kapalı olarak hizmet veren iki adet cami mevcuttur (Ekşioğlu, 2019: 75).

Fotoğraf 7: Kazıkbeli Yaylası'na Ait Bir Görüntü

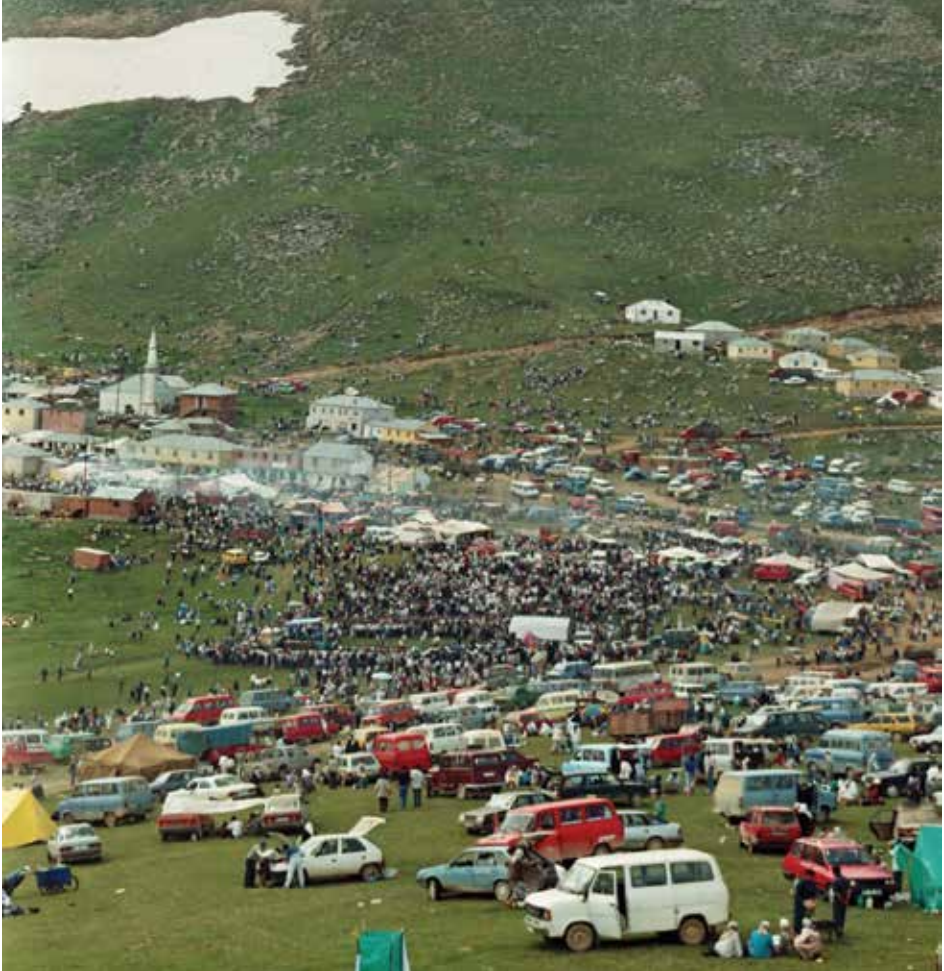
Kaynak: Ergin, 2009.

Kazıkbeli, yüzyıllardan beri çevre halkının yaz mevsimlerinde ziyaret ettiği ve yaşadığı yaylalar arasında yer almaktadır. Yaylanın bazı bölgelerinde bulunan sazlık alanlara gelen kazlardan dolayı eskiden halk arasında 'kaz beli' olarak isimlendirildiği belirtilmektedir. Bu ismin zamanla değişime uğrayarak, günümüzde yaylanın Kazıkbeli olarak isimlendirilmeye başladığı belirtilmektedir (www.harsitvadisi.com, 2021).

Diğer yandan yayla, ağaç yetişme sınırının üzerinde yer alan Alpin çayırlarında bulunmaktadır. Yaylanın kuzey ve kuzey doğu bölgelerinde mera alanları mevcuttur. Bu alanlar seyahat eden kişilerin ve yaylada çarşamba günleri kurulan pazara gelenlerin binek hayvanlarının otlatılması ve dinlendirilmesi açısın-

dan oldukça uygundur. Binek hayvanlar, uzun şerit ipele yere çakılan bir kazığa bağlanmakta ve bu şekilde otlatılmaktadır. Hayvanları kazığa bağlama uygulaması, yöresel olarak 'ökleme' olarak ifade edilmektedir. Atların bağlanacağı kazıklar çakılırken, hayvanların birilerine müdahale edemeyecek uzaklıkta bağlanmasına dikkat edilmektedir. Yayla pazarı kurulduğu günlerde yayla düzlükleri kazıklara bağlanan binek hayvanlarıyla dolmaktaydı. Bu uygulama 1990'lı yıllara kadar devam ettirilmişti. Yaylanın coğrafi konumunun ve yayla düzlüklerine çakılan kazıkların, Kazıkbeli isminin ortaya çıkmasında etkili olduğu rivayet edilmektedir (Gökçe vd., 2015: 692).

Fotoğraf 8: Geleneksel Kazıkbeli Yayla Şenlikleri

Kaynak: Doğru, 2012.

Deniz seviyesinden 2300 metre yüksekliğe sahip olan Kazıkbeli Yaylası'nın (Ekşioğlu, 2019: 74) ziyaretçileri arasında Giresunlu, Gümüşhaneli ve Trabzonlu yaylacılar bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak Giresun ilinin Tirebolu, Doğankent, Espiye, Görele, Çanakçı, Eynesil, Alucra ve Şebinkarahisar ilçelerinden; Trabzon ilinin Beşikdüzü ve Şalpaazarı ilçelerinden ve Gümüşhane ilinin Kürtün ve Torul ilçelerinden yaylacılar Kazıkbeli Yaylası'nı ziyaret etmektedir. Söz konusu il ve ilçelerden gelen insanların farklı özellikteki sosyo-kültürel değerlerinin, yayla kültürünün şekillenmesinde etkili olduğu söylenebilir (Gökçe vd., 2015: 693). Kazıkbeli Yaylası konumu itibariyle Doğankent, Alucra, Tirebolu, Güce ve Torul'u birbirine bağlamaktadır. Rekreatif amaçlı olarak 1980'li yıllarda kullanılmaya başlayan yayla, günümüzde ağırlıklı olarak emekliler tarafından tercih edilmektedir. Geleneksel olarak yaylaya çıkış nisan ayında başlamakta olup, yayladan inişler ise ekim ayında gerçekleştirilmektedir. Yayladan en son inenler hayvancılıkla uğraşan kişilerdir. Kazıkbeli Yaylası'nda eski dönemlerde Gayri Müslim ve Müslüman halklardan oluşan toplam 360 hane bulunmakta olup, iki grubun kullandıkları yaylalar birbirinden farklıdır. 19. yüzyıl başında Rumlar Alistraya, Müslümanlar ise Gölceğiz Yaylası'nı kullanmaktadır. Diğer yandan o dönemlerde Rumlar yörede altın madeni işletmektedir (Ekşioğlu, 2019: 74-75).

Kazıkbeli, Gümüşhane'nin en çok talep gören ve turizm potansiyeli yüksek olan yaylaları arasında yer almaktadır. Kazıkbeli Yaylası'nda yayla şenlikleri (Fotoğraf 8), her sene temmuz ayının üçüncü haftası cumartesi ve pazar günleri düzenlenmektedir. Yayla şenliklerinde yerel motiflere oldukça fazla yer verilmektedir (Çalık vd., 2013: 82; www.harsitvadisi.com, 2021). Kazıkbeli Yaylası'nın çevresi obaların yerleşim alanını oluşturmaktadır. Bu obalar oldukça kalabalık nüfusa sahip olup, Gümüşhane ve Giresun halklarını içinde barındırmaktadır. Her yıl düzenlenen şenliklere yaklaşık 35-40 bin arası kişi katılmaktadır. Şenliklere yöresel sanatçılar da iştirak etmekte ve bu şenliklerde çeşitli halk oyunlarına yer verilmektedir (www.harsitvadisi.com, 2021).

Yayla; Giresun ilinin Doğankent ilçesine 69 km, Gümüşhane Kürtün ilçesine 44 km, Gümüşhane Torul ilçesine 74 km, Gümüşhane merkeze ise 100 km uzaklıktadır (www.harsitvadisi.com, 2021). Kürtün-Tirebolu anayolu üzerinden Kazıkbeli Yaylası'na ulaşım mesafesi 42 km'dir. Bu yolun bir bölümü asfalt iken, bir bölümü betondur. Kürtün-Kazıkbeli anayol ayrımı itibariyle ilk 26 km yol asfalt, sonraki 16 km yol ise betondur (Ekşioğlu, 2019: 74).

2.6.4. Güvende Yaylası

Gümüşhane İlinin Kürtün İlçesine bağlı olan Güvende Yaylası'nın isim kaynağı Güvenç Abdal'dır (Köse ve Törel, 2017: 907). Rakımı 2260 metre olan Güvende Yaylası, Kürtün ilçesinden 23 km, Doğankent ilçesinden ise 48 km mesafededir (Patan, 2014: 106). Rakımının oldukça yüksek olması insanlara ruh ve beden sağlığı sağlamakta ve yaylada kurulan evler çoğunlukla tek göz halinde, etrafı taşlı ve üst tarafı örümcek ormanlarından karşılanan hartamadan yapılmaktadır. Güvende Yaylası denildiğinde akla sadece bir yayla gelmemekte, obalar topluluğu gelmektedir. Bu obalardan birkaçı İbrahimalanı, Çehel, Kü-tüklüyurt, Çıkrıkdüzü, Çahmat, Kabaktepe, Alınca, Çardakalanı, Halilbey, Kavraz ve Geyikçökek obalarıdır (Köse ve Törel, 2017: 907-920).

Fotoğraf 9: Geleneksel Güvende Yayla Şenlikleri

Kaynak: Doğru, 2016.

Yayla yolunun tamamı beton olmakla birlikte yaylada günlük ihtiyaçların karşılanmasına yönelik altyapı ve üstyapı imkânları mevcuttur. Güvende Yaylası'nda yaklaşık 350 mesken yer almaktadır. Bu meskenlerin önemli bir bölümü geleneksel yapıda olmayıp, geleneksel mesken sayısı oldukça azalmış ve çarpık yapılaşma ortaya çıkmıştır (Ekşioğlu, 2019: 71). Yaz aylarında Güvende Yaylası'nda her cuma günü pazar kurulmakta ve pazar yerinde turistlere hiz-

met veren bir cami, 25-30 arası otel, lokanta, kahve gibi işyerleri bulunmaktadır (Patan, 2014: 106). Güvende Yaylası'nda kurulan pazar obaların zirvesinde kurulu bir tepede yer almakta ve burası 13. yüzyılda yaşadığına inanılan Güvenç Abdal'dan adını almaktadır (Köse ve Törel, 2017: 920). Pazara gelen esnaf sayısı ortalama 30-40 olmakla birlikte fındık zamanları pazardaki esnaf sayısı artış göstermektedir. Yayla pazarına çevre yaylalardan alışveriş amacı ile gelenlerin sayısı değişiklik göstermekle birlikte yaklaşık 1000 kişi civarındadır (Ekşioğlu, 2019: 71). Bununla birlikte, pazar çevresinde yerleşim yerleri bulunduğundan haftanın 7 günü de pazar yerinde hizmette bulunan işletmeler yer almaktadır. Ağustos ayında dahi kar görmenin mümkün olduğu yaylada piknik alanları da bulunmaktadır (Patan, 2014: 106). Yaylanın çöpleri ise Kürtün Belediyesi tarafından 15 günde bir toplanmaktadır (Ekşioğlu, 2019: 71).

Fotoğraf 10: Güvende Yayla Şenliklerinden Bir Görüntü

Kaynak: Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, 2021.

Yaylacılar yıl içerisinde şubat ayından itibaren yaylaya çıkmaya başlamaktadır (Ekşioğlu, 2019: 72) Güvende Yaylası'nda ve çevre yaylalarda yaylacılık süresi 3-4 ay kadardır (Köse ve Törel, 2017: 919). Geçmişten günümüze Güvende Yaylası'nda hayvancılık faaliyetleri ile uğraşanların sayısı azalmış bunun

aksine rekreatif amaçla gelen kişi sayısı artmıştır (Ekşioğlu, 2019: 70-71). Kürtün Belediyesi tarafından organize edilen Güvende Yayla Şenlikleri ise (Fotoğraf 10), her yıl temmuz ayının 3. Haftası yapılmakta ve bu festivallerde Karadenizliler buluşmaktadır. Ayrıca festivallere her yıl yaklaşık olarak 15-20 bin yerli ve yabancı turist katılmaktadır (Patan, 2014: 106). Güvende Yaylası'nda her yıl düzenlenen yayla şenliklerinin ilk yıllarda Güvenç Abdal'ı anmaya gelen Alevilerce yapıldığı rivayet edilmektedir (Çalık vd., 2013: 81).

Isırganı, sütü, yoğurdu, yağı, çökeleği, patatesi ve farklı otlardan yapılan yemekleri ile insan bünyesi zindelik kazanmakta ve yöreye özgü olan çimenlerde ve ağaçların altında yetişen evlek ile tırmıt yaylacılığın farklı lezzetleri olarak kabul edilmektedir. Güvende Yaylası'nda kurulan pazarın yanında, temmuz ayının son günlerine doğru "ot göçü" haftası adı ile eğlenceler düzenlenmekteydi. Temmuz ayının herhangi bir cuma günü gerçekleştirilen "ot göçü" haftasına yüksek düzeyde katılım sağlanmaktaydı. Aslında ot göçü haftası, yayla zamanının artık sona ermekte olduğunun göstergesiydi ve insanlar artık yavaş yavaş yayladan göç etmeye başlamaktaydı (Köse ve Törel, 2017: 920-921).

2.6.5. Camiboğazı Yaylası

Camiboğazı Yaylası (Fotoğraf 11), 2504 metre yükseklikteki Çakırgöl Yaylası ve turizm merkezine giden yol üzerinde bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2021b). Camiboğazı Yaylası Gümüşhane merkeze bağlı Çorak Köyü sınırlarında bulunmaktadır.

Camiboğazı Yaylası'na ulaşım Gümüşhane il merkezinden Torul-Karaca Mağarası yolu takip edilerek Krom vadisine ulaşıldıktan sonra stabilize yolun takip edilmesi ile sağlanmakta ve Gümüşhane merkezden 40 dakika sürmektedir (Akdu vd., 2012: 139). Kış turizmi için önemli bir potansiyel oluşturan Çakırgöl Dağı yolu üzerinde yer alan Camiboğazı Yaylası'nda yeterince denetim olmaması sebebiyle çarpık ve betonarme yapılaşmanın olduğu görülmüştür. Bu durumun yaylaların otantikliğine zarar verdiği söylenebilir (Akdu vd., 2012: 140).

Doğu Karadeniz kıyı dağlarının orta bölümünü oluşturan Kalkanlı Dağları'nın yüksek kesimlerindeki platolarda bulunan Camiboğazı ve Çakırgöl çevresinin dağlık ve engebeli olması, karayolu ulaşımını olumsuz etkilemektedir (Kadioğlu, 2006: 48-55; Doğanay, 2009: 165). Bu alan hem yaz hem de kış

turizmi açısından uygun birçok fırsat sunmaktadır. Kış turizmi, ekoturizm, alpinizm, yayla turizmi, göl turizmi, ve klimatizm gibi turizm çeşitleri ile birlikte yürüyüş, kampçılık, manzara seyri ve piknik gibi rekreasyon faaliyetleri için de önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Ancak yine de alana, daha çok yaz mevsiminde özellikle hafta sonları piknik ve kampçılık gibi etkinlikler yapmak için ziyaretçiler gelmektedir. Buna karşılık kış mevsiminde, herhangi bir aktivitenin olmadığı dikkat çekmektedir (Doğanay, 2009: 165-168).

Fotoğraf 11: Camiboğazı Yaylası

Kaynak: Doğru, 2016.

Camiboğazı Yaylası hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak gelişmekte olup, söz konusu yaylada turistik işlevler yavaş yavaş önem kazanmaya başlamıştır. Hafta sonları yürüyüş, kamp ve piknik yapmak gibi rekreasyonel aktivite amaçlı gelen ziyaretçilerle alan kalabalıklaşmaktadır. Gelenlerin büyük bir kısmı gün sonunda yayladan ayrılırken, az bir kısmı da burada faaliyette bulunan tesislerde ortalama 1-2 gün kadar konaklamaktadır. Bununla birlikte yaz mevsiminde yoğun ziyaretçi çeken Camiboğazı Yaylası'nda konaklama alanları, kasap, bakkal ve fırın hizmet vermektedir (Doğanay, 2010c: 624-632).

Elektrik ve telefon gibi altyapı hizmetlerinin olduğu alan, çevrenin yayla turizm merkezi konumunda bulunmaktadır. Fakat plansız ve denetimsiz yapılaşma bu alanda da dikkati çekmektedir. Bununla birlikte alandaki gelişmelerin kış turizm merkezi bağlamında planlamaya dâhil edilmesi gerekmekte ve yazın önemli bir nüfus artışının yaşandığı alanda sağlık ve güvenlik birimlerinin olması önemli bir eksikliği oluşturmaktadır (Doğanay, 2009: 176).

2.6.6. Kadirga Yaylası

Kadirga Yaylası (Fotoğraf 12), Kürtün ilçesi Süme köyü sınırları içerisinde yer almakta ve merkeze 90 km mesafede bulunmaktadır (Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021 c). Yayla yaklaşık 2300 metre yükseltide ve orman sınırının üzerindeki Alpin kuşağında yer almaktadır (Zaman, 2000: 277). Kürtün, Tonya ve Maçka ilçelerinin kesiştiği noktada yer alan Kadirga Yaylası'nın (Kaya ve Yılmaz, 2018: 69) yolunun son 40 km'lik kısmı stabilize edilmiştir. Yaylada telefon ve elektrik hizmetlerinin yanı sıra lokanta, kır kahvesi, otel, manav ve bakkal gibi yeme içme ve konaklama tesisleri bulunmaktadır (Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021 c).

Fotoğraf 12: Geleneksel Kadirga Yaylası Şenlikleri 1

Kaynak: Ergin, 2012.

Yaylada iki pansiyonlu işletme, hafta içi üç ila dört, cuma günleri ise 10 adet açık lokanta ve beş-altı adet kiraathane bulunmaktadır. Ayrıca yaylada iki adet cami bulunmakta ve bunlardan biri tarihi cami diğeri ise daha sonradan yapılmış olan camidir. Tarihi caminin üstü açıktır. Etrafında bulunan yaylaların merkezi olan yayla, estetik kaynak değerler bakımından oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir (Ekşioğlu, 2019: 68).

Fotoğraf 13: Kadırga Yaylası Yayla Şenliklerine İlişkin Bir Görüntü

Kaynak: Ergin, 2012.

Yöredeki diğer yaylalar gibi sadece yaz aylarında kullanılan Kadırga Yaylası'nın en önemli özelliği, çevresindeki oba-yayla yerleşmelerinin pazar fonksiyon merkezi olmasıdır. Kadırga Yaylası bitki örtüsü açısından incelendiğinde, 2000 m'nin üzerindeki Alpin kuşakta ot ve çiçeklerin farklı türleri açısından çok zengin bir floranın meydana geldiği görülmektedir (Zaman, 2000: 277-281).

Kadırga Yaylası'nda, tek katlı yapıların yanı sıra iki ve üç katlı binalar da yer almaktadır. Birçok ilçeden seyyar satıcıların geldiği Kadırga pazarının özelliğini temmuz ayının üçüncü haftasının cuma günü düzenlenen ve halk arasında Otçular Şenlikleri olarak adlandırılan eğlenceler oluşturmaktadır (Zaman, 2000: 277).

Fotoğraf 14: Kadırğa Yaylası Açıık Camii Cuma Namazı Vakti

Kaynak: Doğru, 2017.

Mısırların içinde büyüyen yabancı otları temizlemek ve hayvanların kışlık yiyeceğini hazırlamakla görevli oldukları için otçu olarak adlandırılan gençler, tarladaki işlerini bitirdiklerinde yanlarına yiyeceklerini, silahlarını ve kemeçlerini alarak yaylalara giderler. Yol boyu türküler söyleyerek, horon oynayarak, silah ile nara atarak yaylaya ilerleyen otçular; bahsedildiği üzere temmuz ayının üçüncü haftasının cuma günü Kadırğa Yaylası'nda toplanarak Kadırğa-Otçu şenliklerini gerçekleştirirler (Elias, 2016: 270; Kaya ve Yılmaz, 2018: 70).

Trabzon-Gümüşhane sınırında yer alan Kadırğa Yaylası'nın şenlikleri her yıl temmuz ayının üçüncü cuma günü başlamakta ve yaz mevsimi boyunca her cuma günü tekrarlanmaktadır. Gümüşhane ilinin Kürtün ve Torul ilçelerinden; Trabzon ilinin Beşikdüzü, Şalpazarı, Vakfıkebir, Tonya, Düzköy ve Maçka ilçelerinden; Giresun ilinin Çanakçı ve Görele ilçelerinden ve Türkiye'nin birçok yerinden binlerce insan Kadırğa Yayla Şenliklerine katılmaktadır (Şişman, 2010: 552; Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021c). Kadırğa şenliklerinde at yarışları yapıp kemeç, davul ve zurna ile horon oynanmaktadır. Kadırğa Yayla Şenlikleri ayrıca çam sakızı, peynir, pestil, et gibi yiyeceklerin satılıp tüketildiği eğlence ortamlarıdır. Ancak uzun yıllardan beri at yarışları yapılamamaktadır (Atalay, 2018: 134).

Fotoğraf 15: Geleneksel Kadirga Yaylası Şenlikleri 2

Kaynak: Doğru, 2016.

Yayla şenliklerinde horonlar büyük halkalar halinde ve kadın erkek karışık şekilde oynanmaktadır. Ayrıca farklı yörelerden şenliğe katılmak amacıyla halk oyunları ekipleri gelmektedir. Şenliklerde hayvansal ürünler ve yaylada üretilen çeşitli süt ürünleri de satılmaktadır (Şişman, 2010: 552).

Yaz aylarında şenliklerin yapıldığı, pazarların kurulduğu, rekreasyon amacıyla faydalanılan yaylalardan biri olan Kadirga Yaylası'nda nüfus her geçen gün artmakta, binlerce kişi yaylaları ziyaret etmekte ve adeta burası bir kasaba özelliği sergilemektedir (Somuncu, 2007: 827).

3. YÖNTEM

Çalışmanın evrenini, Gümüşhane yaylalarıyla ilgili bilgi sahibi olan turizm paydaşları (Gümüşhane yaylalarını ziyaret eden ziyaretçiler, söz konusu yaylalarda faaliyette bulunan işletmeciler ve esnaf, Gümüşhane yaylalarıyla ilgili çalışmaları bulunan akademisyenler) oluşturmaktadır. Maksatlı örnekleme yöntemine göre söz konusu turizm paydaşları arasından araştırmanın örnekleme belirlenmiştir. Gümüşhane ili için büyük önem taşıyan yaylaların mevcut durumunun paydaşların gözünden belirlenmesi ve sürdürülebilir turizm ile olan ilişkisinin ortaya konulması amacıyla ilde maksatlı örneklem yöntemi ile seçilen paydaşlara, önceden hazırlanan görüşme soruları yöneltilmiş ve elde edilen sonuçlara bulgular kısmında değinilmiştir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, nitel veri toplama yöntemlerinden derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ise betimsel analiz yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında Gümüşhane ilinde gerçekleştirilen araştırma gezileri ile ilgili bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Gümüşhane Yaylaları ve Çevre İllere Düzenlenen Araştırma Gezileri

Tarih	Gidilen Yer	Görüşülen Kişi Sayısı
25.08.2017	Gümüşhane Güvende Yaylası	8
14.10.2017	Gümüşhane Zigana Yaylası	5
11.08.2017	Gümüşhane Kazıkbeli Yaylası	11
12.08.2017	Gümüşhane Taşköprü Yaylası	11
13.08.2017	Gümüşhane Kadirga Yaylası	16
13.08.2017	Kürtün Merkez	1
11.12.2017	Karadeniz Teknik Üniversitesi	7
12.12.2017	Trabzon Merkez	2
12.12.2017	Giresun Üniversitesi	2

4. BULGULAR

4.1. DEMOGRAFİK BULGULAR

Katılımcılara yaş, eğitim durumu, meslek, gelir, gelinen yer, kalış süresi, kalış şekli ve ortalama harcamayı belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda araştırmada elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde verilerek yorumlanacaktır.

Tablo 3. Görüşülen Kişilerin Dağılımı

Görüşme Yapılan Yerler	Frekans	Yüzde (%)
Güvende Yaylası	8	12,7
Zigana Yaylası	5	7,9
Kazıkbeli Yaylası	11	17,5
Taşköprü Yaylası	11	17,5
Kadırga Yaylası	16	25,4
Kürtün Merkez	1	1,6
Karadeniz Teknik Üniversitesi	7	11,1
Trabzon Merkez	2	3,2
Giresun Üniversitesi	2	3,2
Toplam	63	100,0

Tablo 3'te Gümüşhane ve çevre illerde görüşülen kişilerin dağılımlarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Görüldüğü üzere en fazla görüşme, Gümüşhane sınırları içerisinde yapılmış olup çoğunluğunu yaylalardaki paydaşlar oluşturmuştur. En az görüşme ise Giresun ilinde gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Yaş Aralıkları

Yaş	Frekans	Yüzde (%)
25-34	6	9,5
35-44	12	19
45-54	7	11,1
55-64	19	30,2
65 yaş ve üstü	19	30,2
Toplam	63	100,0

Tablo 4'te araştırma kapsamında görüşülen kişilerin yaş aralıkları yer almaktadır. Bu kapsamda yaylacılığı tercih eden kişilerin ön plana çıkan yaş aralıklarını belirtmekte fayda vardır. Yayla turizmine dâhil olan kişilerin büyük bir çoğunluğunun 55 yaş ve üzerinde oldukları görülmektedir. 25-34 arası genç kesimin ise yaylacılık faaliyetlerine çok az katıldıkları gözlenmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde (%)
Okuma Yazma Yok	3	4,8
İlkokul	23	36,6
Ortaokul	9	14,3
Lise	7	11,1
Ön lisans	3	4,8
Lisans	9	14,3
Lisansüstü	9	14,3
Toplam	63	100,0

Tablo 5'te katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde %36 oranında ilkokul mezunu bireylerin yaylacılığı sürdürdükleri belirlenmiştir. Görüşülen paydaşlar açısından her seviyeden eğitime sahip kişilerin olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Geçim Kaynakları

Geçim Kaynakları	Frekans	Yüzde (%)
Esnaf	20	31,8
Emekli	16	25,4
Öğretmen	7	11,1
Akademisyen	9	14,3
Çiftçi	3	4,8
Hayvancılık	2	3,2
Diğer	6	9,5
Toplam	63	100,0

Tablo 6'da araştırmaya katılan kişilerin temel geçim kaynakları hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre yaylalardaki görüşülen kişilerin çoğunluğunun esnaf olduğu görülmektedir. Bu kişiler yaylaya gelen ziyaretçilere satış

yaparak gelir elde etmektedirler. Dikkat edilmesi gereken bir nokta ise hayvancılık ve çiftçilik ile çok az seviyede ilgileniyor olduğudur.

Tablo 7. Katılımcıların Gelirleri

Gelir Miktarları	Frekans	Yüzde (%)
1500'den az	9	14,3
1500-2500	19	30,2
2501-3500	9	14,3
3501-4500	6	9,5
4501 ve üstü	20	31,8
Toplam	63	100,0

Tablo 7'de katılımcıların gelirleri ile ilgili bulgulara yer verilmektedir. Buna göre yaylalardaki kişilerin gelirlerinin %31 oranında 4500 TL ve üzerinde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle yaylacılığı tercih eden kişilerin çoğunluğunun gelir seviyelerinin orta düzeyde oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 8. Ziyaretçilerin Geldikleri Yerler

Ziyaretçilerin Geldikleri Yerler	Frekans	Yüzde (%)
Gümüşhane	17	27
Trabzon	29	46
Giresun	7	11,1
İstanbul	4	6,4
Yurtdışı	2	3,2
Diğer	4	6,4
Toplam	63	100

Tablo 8'de katılımcıların Gümüşhane sınırları içerisinde yer alan yaylalara geldikleri yerler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yaylaları ziyaret eden kişilerin %46'sı Trabzon'dan gelmektedir. Bunu ise %27 ile Gümüşhane'den gelenler takip etmektedir. Ayrıca Gümüşhane yaylalarına az da olsa yurtdışında yaşayan gurbetçilerin de geldiği söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken nokta Gümüşhane ili sınırlarında olan yaylalara en fazla Trabzon ilinden ziyaretçilerin geldiğidir.

Tablo 9. *Yaylalarda Kalış Süresi*

Kalış Süresi	Frekans	Yüzde (%)
1 aydan az	18	28,6
1 ile 2 ay arası	14	22,2
2 ile 3 ay arası	11	17,5
3 aydan fazla	20	31,8
Toplam	63	100

Tablo 9'da yaylalara gelen kişilerin buralardaki kalış sürelerine yer verilmiştir. Buna göre yaylacılığı bir kültür olarak gören yerel halk çoğunlukla 3 aydan fazla bölgede kalmaktadır. Bunu ise şenlikler veya diğer sebeplerle bölgeye gelen kısa süreli ziyaretçiler (%28,6) takip etmektedir.

4.2. YAYLALARDAKİ GÖRÜŞMELER SONUCU ELDE EDİLEN BULGULAR

4.2.1. Ekonomik Boyut

4.2.1.1. Yaylalarda Turizm Faaliyetlerini Etkileyen Ekonomik Kaynaklı Sorunlar

Gümüşhane yaylalarında yapılan görüşmelerde turizmin, Gümüşhane'de ve çevre illerde gelir ve istihdam oluşturabilme potansiyeli bakımından önemli ve öncelikli bir ekonomik araç olabileceği sonucuna varılmıştır. Ancak Gümüşhane yaylalarında, birtakım genel ekonomik sorunların olduğu görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen mülakat soruları bağlamında değerlendirildiğinde; yaylaların gelir ve istihdam oluşturma potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu potansiyelin yeteri kadar değerlendirilemediği görülmektedir. Özellikle yaylalardaki işletmelerde turizm eğitimi almış olan nitelikli insan kaynağı istihdamının sınırlı düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle Gümüşhane ilindeki mesleki ve akademik turizm eğitim sisteminin en iyi şekilde planlanarak kararlı bir şekilde uygulanması eğitim alanında yaşanan sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır. Diğer yandan yaylalardaki tesis ve restoranlar, çalıştırabilecekleri iş gören bulamadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca söz konusu tesis ve lokantalar, genellikle aile bireylerinin çalıştığı aile işletmelerinden oluşmaktadır.

İstihdamın sınırlı olmasının en önemli sebeplerinden birisi ise, yaylaların ziyaretçi yoğunluğunun yaz dönemleriyle sınırlı olması nedeniyle mevsimlik olarak gelir ve istihdam oluşturabilmesidir. Diğer taraftan işletmelerin ekonomik değer yaratacak yeterli nitelik ve niceliğe sahip olmaması önemli bir sorundur. Sınırlı sayıdaki işletmenin gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilecek yeterliliğe ve donanımına sahip olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda ise hizmet kalitesi, konfor, temizlik ve hijyen, misafirlere karşı tutum ve davranışlar gibi hususlarda sorunlar bulunduğu söylenebilir. Örneğin, Kadırğa ve Kazıkbeli Yaylaları'nda yoğun yaz dönemlerinde faaliyet gösteren işletmelerin, ziyaretçileri ağırlayabilecek nitelik ve niceliğe sahip olmadığı görülmektedir. Ayrıca Güvende Yaylası'nda da yeterli sayıda tesis bulunmadığı ifade edilmektedir.

Özellikle yayla şenlikleri dönemlerinde yaşanan ziyaretçi yoğunluğunun planlanması ve yönetiminde büyük sorunlar bulunmaktadır. Yolların şenlik dönemlerinde aşırı kalabalık ve genel itibarıyla düzensiz olması, yaylaları ziyarete gelen insanların arabalarını park edebilecekleri otopark alanlarının olmaması, yaylalarda kalabalık kitlelerin ihtiyacını karşılayacak tesis vb. imkânların yetersiz olması ve önceden planlanmış eğlence alanlarının ve programının bulunmaması gibi sorunlar dikkat çekmektedir. Yaylalardaki yollarda genel olarak koruma ve bariyer bulunmamasının, seyahat eden araçların güvenliğini tehdit edebileceği belirtilmektedir.

Diğer yandan yaylalarda içme suyu şebekesi, kanalizasyon, elektrik gibi altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca ziyaretçilerden, yaylalarda ikamet eden insanlardan, işletmelerden ve pazarcılardan kaynaklanan çöp atıklarının toplanması ve imha edilmesi noktasında sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar yaylalarda yiyecek-içecek, konaklama hizmetleri başta olmak üzere diğer tüm hizmetlerin aksamasına sebep olmaktadır.

En büyük problemlerden birisi, turizm faaliyetlerinden elde edilen ekonomik katkının geniş kitlelere yayılamamış olması, yerel halkın katılımının ve girişimciliğinin az olmasıdır. Bu nedenle yerel halkın turizmle bütünleştirilmesi gerekmektedir. Turizm günümüzde az sayıdaki kişinin denetimi altındadır. Turizmden beklenen başarının elde edilebilmesi için toplumun her kesiminin turizme katılımı sosyal ve ekonomik olarak teşvik edilmelidir. İlgili kurum ve kuruluşlar, yerel halkı turizm organizasyonları konusunda projeler vasıtasıyla

desteklemelidir. Ayrıca toplumun turizm konusunda eğitilmesine ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar da yapılmalıdır.

Gümüşhane yaylalarının genel olarak, Giresun ve Trabzon sınırında yer alması ve Gümüşhane, Trabzon ve Giresun illerinin ortak kullanım alanları olması nedeniyle, üç il belediyesinin yaylaların belediyeçilik hizmetlerinin yerine getirilmesi anlamında iş birliği yapması tavsiye edilebilir. Böylece yaylalardaki altyapı ve üstyapı sorunları çözüme kavuşturulabilir.

Tesis ve lokanta sayısı bakımından en az sorunun bulunduğu yaylanın, Taşköprü Yaylası olduğu söylenebilir. Yayla, tesis sayısı ve oda kapasitesi bakımından diğer yaylalara göre daha iyi durumdadır. Ancak diğer yaylalarda olduğu gibi Taşköprü Yaylası'nda da hizmet kalitesi bakımından çok fazla sorun bulunmaktadır. Ayrıca Taşköprü Yaylası'nın ziyaretçiler açısından çekici kılınması için bölgede çevresel düzenleme yapılmasının gerektiği belirtilmektedir.

Gümüşhane'deki yaylaların turizme açılması önündeki en büyük engel, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin eksikliğidir. Yapılan tanıtım faaliyetleri mahalli ya da bölgesel ölçekte sınırlı kalmaktadır. Ayrıca yapılan tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, ziyaretçilerin ya da yaylaların twitter, instagram, facebook hesapları üzerinden paylaşılan fotoğraf, video vb. içeriklerle sınırlı kalmaktadır. Bu anlamda daha profesyonel olarak hizmet verecek resmi web sitelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sitelerde yayla şenlikleriyle ilgili güncel fotoğraf ve videolara yer verilmesi ve farklı sosyal medya araçlarında da bu içeriklerin paylaşılması, Gümüşhane yaylalarının tanıtımına oldukça katkıda bulunacaktır.

Merkezden oldukça uzak olan yaylalarda dönem dönem güvenlik sorunlarının yaşandığı belirtilmektedir. Bu anlamda yaylalarda ve çevre köylerde yaşayan insanların, bölgede tesis ve restoran işletmekte olan esnafın ve yaylalara gelen ziyaretçilerin güvenliklerine ilişkin sorunların çözüme kavuşturulması, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

4.2.1.2. Yaylalarda Yapılaşma ve Ekonomik Etkileri

Gümüşhane yaylalarında faaliyet gösteren sınırlı sayıdaki işletme, yaylalara gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarının kısmen de olsa karşılanmasında kilit role sahiptir. Bazı yaylalarda işletmeler dışında, çok sayıda konutun da bulunduğu görülmektedir. Bu konutların çoğu, yaz dönemlerinde kullanılmak üzere inşa

edilen ikincil konutlardır. Yaylalarda mevcut olan birçok konutun ve işletmenin doğayla uyumlu bir şekilde inşa edilmemiş olması ve görsel kirliliğe sebep olması nedeniyle çevreyi olumsuz etkilediği söylenebilir. Örneğin, Güvende Yaylası'nda aşırı bir çarpık yapılaşmanın söz konusu olduğu ve yayla şenlikleri dönemlerinde yararlanılan ortak kullanım alanlarının yapılaşmaya bağlı olarak yok edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca konutların diğer mevsimlerde genellikle kullanılamamaları ve dolayısıyla atıl durumda kalmaları nedeniyle ekonomik sürdürülebilirliğe de zarar verdikleri görülmektedir.

Yaylalarda genel olarak tavsiye edilen, yörenin doğal ve kültürel dokusuna zarar vermeyecek bir mimari yapı tarzının benimsenmesidir. Gümüşhane'nin kültürel yapısı, doğal bitki örtüsü ve jeolojik/jeomorfolojik özellikleri göz önüne alındığında, yayla evlerinde ahşap ve taş mimari yapının benimsenmesi oldukça önemlidir. Yapılacak tesislerde de yöreye özgü mimari yapının benimsenmesi doğru olacaktır. Doğaya uygun olmayan betonarme yapılar, yaylaların doğal görüntüsünü bozmaktadır. Ayrıca yaylalarda betonarme yapıların artmasıyla birlikte yaylalardaki yerleşik nüfus da artmakta, nüfus artışıyla birlikte çevresel kirlilik de gözle görülür bir şekilde artmaktadır. Bu durum ilerleyen süreçte, yaylaların ziyaretçiler açısından çekiciliğini kaybetmesine yol açacak ve dolayısıyla yaylalardaki turizm faaliyetlerinin ekonomik sürdürülebilirliğine zarar verecektir. Bu nedenle yayla turizmi faaliyetleri, sürdürülebilir turizm ve eko-turizm anlayışları çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu tür bir planlı yapılaşma için projeler geliştirilmesi ve bu projelerin ilgili kuruluşlarca ekonomik olarak desteklenmesi gerekmektedir.

Diğer yandan yaylalarda, dört veya beş yıldızlı büyük otel işletmelerinin yapılmasının ekonomik açıdan uzun vadede yöre insanına çok fazla katkı sağlamayacağı düşüncesi yaygındır. Çünkü bu tesislerden elde edilen kazanç, özellikle yöre insanının bu tesislerde istihdam edilmemesi ve/veya sermaye pay sahibi olmaması durumunda merkez zincir otele aktarılacağından, yöre halkının ekonomik olarak bu kazançtan yeterli pay alması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle olumsuz çevresel etkisi çok fazla olan kitle turizm faaliyetlerini kapasite olarak destekleyen büyük konaklama işletmelerine yönelik yatırımların doğru olmayacağı belirtilmektedir. Bunun yerine sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği ve en önemlisi turizmde sürdürülebilir ekonomik gelişmeyi esas alan sürdürülebilir ekoturizm anlayışının benimsenmesi ve yaylalarda doğal çevreye

uygun butik tarzdaki küçük çaplı konaklama tesislerine (örneğin bungalovlar) yönelik yatırımların teşvik edilmesi vurgulanan en önemli hususlardan birisidir. Bölgede oluşturulacak bu türden butik tesislerin yöre insanına ekonomik açıdan daha çok katkıda bulunacağı söylenebilir.

Yaylalardaki tarihi evlerin ve binaların aslına uygun şekilde yenilenmesi ya da restore edilmesi, bu değerlerin hem korunmasını sağlayacak hem de çekiciliğini artırarak daha fazla ziyaretçi çekmesini ve dolayısıyla ekonomik değerini artıracaktır. Özellikle Santa Bölgesi'ndeki yapıların, yaylalardaki tarihi kilise ya da camilerin, çeşmelerin, köprülerin aslına uygun şekilde restore edilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaylalardaki yerel halkın doğal yaşam kültürünü yansıtan eski ahşap ya da taş evlerin dış cephelerinin yenilenmesi, bölgedeki görsel çekiciliğin artırılmasını sağlayabilir. Dolayısıyla yaylaların doğal yaşam kültürünün, doğal görüntüsünün ve ekolojik çeşitliliğinin korunması, turizm faaliyetlerinin ekonomik sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli görülmektedir.

4.2.1.3. Yayla Turizminin Mevsimselliği

Yerel halkın yaylalara göç faaliyetleri eski bir kültürel gelenek olarak genellikle yaz dönemlerinde gerçekleştirilmektedir. Katılımcıların bazılarının da belirttiği gibi; eski bir Türk kültürü olan göçebelik anlayışından gelen yaylacılık faaliyetleri, belli dönemlerde gerçekleştirilmekte olup, mevsimsel bir özelliğe sahiptir. Bu gelenek turistik faaliyetlere de genel olarak yansımıştır. Yayla turizmi faaliyetleri, genellikle yaz dönemleriyle sınırlı olmakla birlikte, az da olsa bahar dönemlerinde hareketlilik yaşanmaktadır. Bazı yaylalar, kar yağışları başlayana kadar ziyaretçi almaya devam edebilmektedir. Yayla turizmi faaliyetlerinin belli dönemlerle sınırlı olması nedeniyle, bölge halkına ekonomik getirisi düşüktür.

Bazı katılımcılar, yaylalarda ziyaretçi sayısının artması ve yaylaların ticari bir metaya dönüştürülmesi durumunda doğal yaşamın zarar görebileceğini belirtmekte olup, bu nedenle belli bir dönemle sınırlı olan yaylacılık kültürünün devam ettirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Diğer yandan bazı katılımcılar ise turizm faaliyetlerinin on iki aya yayılması gerektiğini belirtmektedirler. Yaylaların genel olarak ziyaretçi sayısı bakımından yoğun olduğu dönemler; haziran, temmuz ve ağustos aylarıdır. Turizm sezonunu on iki aya yayabilmek için, ziyaretçi yoğunluğuna cevap verebilecek yeterli altyapı ve üstyapı imkânlarının

oluşturulması gerektiği bazı katılımcılar tarafından vurgulanan bir husustur. Su, elektrik ve kanalizasyon altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi, çöp toplama alanlarının oluşturulması, otel sayısının ve otopark alanlarının artırılması, bu kapsamda yapılabilecekler arasındadır. Ayrıca yaylalarda, dört mevsime uygun ulaşım koşullarının oluşturulması ve hem yaz hem de kış şartlarına uygun tesislerin yapılması bu kapsamda gerçekleştirilebilecek uygulamalardır.

Yayla turizmi faaliyetlerini on iki aya yayabilmek için, yaylalarda yazın düzenlenen festivallere benzer etkinlikler kış mevsimlerinde de planlanabilir. Ancak öncelikle yaylalarda kış dönemlerinde yaşanan ulaşım problemlerinin mümkün olduğunca azaltılması gerekmektedir.

Zigana Bölgesi'nde, kış turizm faaliyetlerinin son dönemlerde az da olsa artmasıyla beraber, kış dönemlerindeki ziyaretçi sayısı ve dolayısıyla bölgeye gelen ziyaretçilerin ekonomik katkısı artmıştır. Bu durumun kısmen de olsa bölgede, yayla turizminin mevsimselliğinden kaynaklanan dezavantajlarını azalttığı söylenebilir.

Bazı görüşlere göre, turizm sezonunun süresinin uzatılması ekolojik çevre üzerinde baskı oluşturacaktır. Bu nedenle, turizm aktivitelerinin yaz ya da kış mevsimiyle sınırlandırılması uzun vadede doğru olandır. Böylece çevre üzerinde tek bir sezonda turizmin doğal hayat, yaban hayatı ya da ekolojik denge üzerinde oluşturacağı tahribat, diğer mevsimlerde doğanın kendini yenilemesiyle ancak ortadan kalkabilecektir.

Başka bir düşünceye göre ise; yaylalarda özellikle kış dönemlerinde yaşanan ulaşım sorunu, yayla şenliklerinin ve yayla turizmi faaliyetlerinin bahar ya da yaz dönemleriyle sınırlı olmasının temel sebepleri arasındadır. Yaylaların bahar mevsimlerinde ve özellikle yazları gerçekleştirilen yayla şenlikleri dönemlerinde taşıma kapasitesinin üzerinde çok fazla ziyaretçi almasına bağlı olarak yoğun bir çevresel baskıya maruz kaldığı söylenebilir. Bu durum yaylaların özellikle ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğine oldukça fazla zarar verebilmektedir. Bu nedenle ulaşım olanaklarının iyileştirilmesiyle yaylalara yönelik ziyaretlerin daha geniş bir zamana yayılması durumunda, mevsimsel olarak gerçekleşen yoğun ziyaretçi baskısının yaylalar üzerinde oluşturacağı olası çevresel zararların azaltılması mümkün olabilir.

4.2.1.4. Yayla Turizminin Yöre Ekonomisine Katkısı

Ziyaretçilerin temel ziyaret sebepleri; genellikle belli bir yaşın üstündeki ziyaretçiler için yaz dönemlerinde düzenli olarak gerçekleştirilen yayla ritüelini devam ettirmek, şehrin stresinden kaçıp doğayla baş başa kalmak ve yaz sıcaklarında serin ve temiz hava ihtiyacını karşılamaktır. Dolayısıyla yaylaların ziyaretçi profilinin ağırlıklı olarak çocukluk dönemlerinde yayla kültürüyle yetişen ve bu kültürü devam ettirmek isteyen belli bir yaşın üstündeki ve genellikle az harcama yapabilen emekli insanlardan oluştuğu görülmektedir. Yayla şenliklerinin en önemli özelliği, ortak kültürel birikime sahip insanları birleştirebilme ve bir araya getirebilmesidir. Örneğin yaylalarda gerçekleştirilen bu gibi kültürel ritüeller insanları birleştiren önemli değerlerdir. Ayrıca yaylacılık kültürü, insanların eskiden yaylalara çıkarak doğal otlak ve mera alanlarında hayvanlarını otlatmak üzere yaz dönemlerinde gerçekleştirdiği temel olarak ekonomik kaynaklı bir faaliyettir. Yaylalara mevsimlik olarak gerçekleşen ekonomik temelli bu faaliyetler Gümüşhane'de genel olarak *yayla göçü* olarak isimlendirilmektedir.

Yayla şenlikleri kapsamında gerçekleştirilen yayla turizmi faaliyetleri, genellikle iç turizm hareketleriyle sınırlıdır. Yabancı turist ise yok denecek kadar azdır. Eskiden özellikle Kadırga Yaylası'na yabancı turistlerin (özellikle Arapların) geldiği, ancak günümüzde artık yabancı turistlerin yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir. Diğer yandan yaylalara yapılan ziyaretler genellikle günübirlik ya da en fazla birkaç günlük ziyaretlerdir. Bu kısa ziyaretlerde yapılan harcamalar sınırlı olduğundan, elde edilen gelir de düşüktür. Ayrıca yaylalarda konaklama çok sınırlı olmakla birlikte daha çok ikincil konutlarda ya da çadır vb. araçlarla giderilmektedir. Yaylalardaki konaklama tesisleri de ziyaretçiler tarafından tercih edilebilmektedir. Yaylacılık faaliyetleri, genellikle ziyaretçilerin günübirlik olarak boş zamanlarını değerlendirdikleri bir aktivite şeklinde gerçekleştiğinden, rekreasyonel faaliyetlere benzemektedir. Öte yandan yayla şenliklerinin organizasyonu için gereken masrafların genellikle yöre halkı ve kamu tarafından karşılandığı ifade edilmektedir.

Kadırga ve Kazıkbeli gibi yaylalara yakın köylerde oba kültürü devam etmektedir. Birkaç köyün birleşmesiyle obalar oluşmaktadır. Kazıkbeli Yaylası'nda yaklaşık 100 obanın olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Kadırga Yaylası'na yakın üç köyün toplamını oluşturan bir obanın yaklaşık 300 hanesinin olduğu

ifade edilmektedir. Bu obalar ise genellikle yaylacılık kültürünü devam ettiren ve her sene yayla şenliklerine katılım gösteren çoğunluğu oluşturmaktadır. Geriye kalan ziyaretçi grubu ise genellikle gurbetçi vatandaşlardır. Günümüzde yaylacılık kültürünü devam ettiren kişilerin sayısının eskisine göre giderek azaldığı söylenebilir. Yayla şenliklerinde genellikle müzik ve halk oyunları vb. eğlenceler düzenlenmektedir. Yaylalarda kurulan haftalık pazarlarda peynir, yağ, süt, yayla yoğurdu, merkezden getirilen sebzeler ve et satışları yapılabilmektedir. Yaylalara yakın bazı obaların, yaylaların hayvansal ürün ihtiyacının karşılanmasına yönelik üretim, satış ve pazarlama yoluyla katkıda bulunduğu, belirtilen hususlardan birisidir.

Yaylalara gelen ziyaretçilerin profiline bakıldığında, daha çok yöre insanları ya da başka şehirde yaşayan ancak aslen Doğu Karadenizli olan ve çocukluğundan beri yayla kültürüyle iç içe olan insanlar olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla yayla kültürü ve yayla turizmi faaliyetleri Türkiye geneline yayılamamış ve gerçek anlamda turizm faaliyeti özelliği kazanamamıştır. Doğu Karadeniz yaylalarının uluslararası ölçekte çekicilik kazanabilmesi için öncelikle yayla kültürünün ulusal ölçekte bilinirliğinin ve çekiciliğinin artırılması gerekmektedir. Örneğin aslen Karadenizli olmayan Ege, İç Anadolu, Marmara, Akdeniz, Güney Doğu Anadolu Bölgesi insanların da yaylacılık kültürüne olan ilgisini ve yayla turizmi faaliyetlerine katılımını artırmaya yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülebilir.

Yaylacılığın mevsimlik olması başta olmak üzere bahsedilen diğer problemler nedeniyle, yayla turizminin yaylalara yakın yerleşim alanlarında yaşayan yerel halkın ekonomik problemlerine çözüm üretmekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Sınırlı sayıdaki işletmenin ise bölgedeki ekonomik faaliyetlerin yetersizliği nedeniyle, mevsimlik de olsa hayvancılıkla birlikte işletmecilik faaliyetlerini de devam ettirdiği görülmektedir. Bölgede göçün fazla olması, istihdam olanaklarının sınırlı olmasının bir diğer sebebidir.

Yaylalara ulaşım sorunu, son yıllarda devam eden yeşil yol projesiyle kısmen çözüme kavuşturulmuştur. Bazı yaylalara zor da olsa kış mevsimlerinde de ulaşım mümkündür. Ancak birçok yaylanın ulaşım sorunu hala devam etmektedir. Diğer yandan yapılacak yolların çevreye en az zararı verecek şekilde tasarlanması gerektiği söylenebilir.

Güvende Yaylası'nı ziyaret eden gurbetçiler, yaylada birkaç gün kalıp yay-

ladan ayrılmaktadır. Bu ziyaretçilerin genel olarak, ihtiyaç duyacakları materyalleri yanında getirmeleri ve yayladaki işletmelerden alışveriş yapmamaları nedeniyle yayladaki işletmelere ekonomik katkılarının sınırlı olduğu bazı katılımcılar tarafından ifade edilmektedir.

Güvende Yaylası'nı yayla şenliği dönemlerinde yaklaşık 8-10 bin kişinin ziyaret ettiği belirtilmektedir. Bir katılımcının ifadesine göre, Güvende Yaylası'nda normal zamanlarda ortalama düzeyde olan et satışı şenlik dönemlerinde önemli miktarda artmaktadır. Özellikle çevre köylerden getirilen ürünlerin satışı, şenlik ve panayır günlerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla yayla şenlikleri dönemlerinde yaylalarda ekonomik anlamda bir hareketlenme olmakta ve yaylalardaki bu hareketlenme bölgesel olarak gelir ve istihdam artışına katkıda bulunmaktadır.

Kazıkbeli Yaylası, diğer yaylalarda da söz konusu olan doğal güzelliklere, tarihi dokulara ve derin insan yaşantısına sahip, sağlıklı ve organik bir yaşamı barındıran yaylalar arasında yer almaktadır. Çevre köylerde Türk İslam ve Hristiyan kültürüne ait eserler bulunmaktadır. Ayrıca yaylaya yakın yerlerde tarihi kalıntılar, heyelan set gölü, Karagöl, krater gölü ve seyir alanı olarak değerlendirilebilecek tepeler mevcuttur. Çevredeki Söğüteli, Yaylalı ve Sapmaz köylerinde tarihi kiliseler, köprüler ve çeşmelerin mevcut olduğu belirtilmektedir. Bu doğal ve kültürel varlıkların yayla turizmi etkinlikleriyle bütünleştirilmesi ve var olan bu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi durumunda, Kazıkbeli Yaylası'nda ve çevre köylerde yaşayan yerel halkın turizmden elde edeceği ekonomik kazancın önemli ölçüde artacağı söylenebilir. Diğer yandan Kazıkbeli Yaylası'nı ziyaret edenlerin çoğunluğunu Giresunluların oluşturduğu, ardından ise Trabzonluların ve yöre insanının geldiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Bazı katılımcıların belirttiğine göre ise Zigana Kayak Merkezi (Fotoğraf 16) ziyaretçilerinden çok Kadırga Yaylası ziyaretçileri Zigana Yaylası esnafını ekonomik anlamda ayakta tutmaktadır. Dolayısıyla Zigana Yaylası'nda yoğunluk genel itibarıyla diğer yaylalarda olduğu gibi haziran, temmuz ve ağustos aylarında olmaktadır. Ancak örneğin Taşköprü Yaylası'nın yılın dördüncü ayından başlayıp kasım ayına kadar ziyaretçi aldığı belirtilmektedir. Bazı katılımcılar tarafından kış turizm faaliyetlerinin Zigana'daki esnafın işlerini eskisine göre olumlu etkilediği ifade edilmektedir. Zigana Yaylası'ndaki esnafın müşterileri genelde yerli ziyaretçilerden oluşmakta olup, bölgeyi ziyaret eden yabancıların ise genellikle Araplar olduğu belirtilmektedir.

Fotoğraf 16: Zigana'daki Kış Turizmi Faaliyetlerinden Bir Görüntü

Kaynak: Eroğlu, 2021.

Limni Gölü Gümüşhane'nin ulaşımı zor olan destinasyonlarından birisidir. Yaz mevsimleri (genellikle haziran, temmuz ve ağustos ayları), en yoğun ziyaretçi alınan dönemlerdir. Bölgede sert geçen kış mevsimlerinin ulaşım imkânlarını kısıtlaması nedeniyle, kış mevsimlerinde ziyaretçi sayısı azalmaktadır. Her ne kadar Limni Gölü'nün ulaşım güzergâhına beton yol yapılmış olsa da, kışın karlı dönemlerinde yolun kayabilme ihtimalinin bulunması nedeniyle beton yolun tehlike oluşturabileceği ve bu yollarda çığ tehlikesinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu nedenle destinasyon, kışın daha az ziyaretçi almaktadır. Limni Gölü, yerli ziyaretçilerle beraber yabancı ziyaretçi de almaktadır. Limni Gölü'nde planlı bir tesisleşme ihtiyacı bulunmakta olup, mevcut işletmenin nitelik ve nicelik olarak iyileştirilmesi önerilmektedir.

Santa Harabeleri (Fotoğraf 17) Gümüşhane'deki doğal ve kültürel cazibe merkezi konumundaki turizm alanlarından birisidir. Bu bölge, İpek Yolu ve askeri anlamdaki kesişim yollarının üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle önemli bir tarihsel birikime de sahiptir. Ancak bölgenin topografik yapısı nedeniyle ulaşım imkânları zordur. Ulaşım imkânları iyileştirilse dahi, turistlerin ihtiyaçlarının karşılanacağı imkânlardan yoksundur. Bazı imkânların iyileştirilmesiyle bölgenin

turizme açılması durumunda, yoğun turistik hareketler nedeniyle tarihi doku zarar görebilir ve böylece bu bölge turistik açıdan çekiciliğini kaybedebilir. Uzun vadeli olarak bölgenin turizme kazandırılabilmesi, ekonomik katma değerinin artırılması ve korunabilmesi için, bölgede ciddi arkeolojik yüzey araştırmaları ve aslına uygun restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Santa Bölgesi özellikle çok eski bir tarihe ve çok katmanlı bir yapıya sahip olması nedeniyle bu potansiyeli barındırmaktadır. Bölgenin bu çalışmalar yapılmadan turizme açılması çok doğru olmayacaktır. Ayrıca sonrasında bu bölgedeki cazibe merkezlerine yönelik ciddi bir reklam ve tanıtım faaliyeti yürütülmesi gerekmektedir. Bu sürecin baştan sona çok adımlı bir proje olarak tasarlanması ve uygulanması oldukça önemlidir. Bu bölge aynı zamanda flora ve fauna çeşitliliği bakımından da zengin bir coğrafya olup, bu açıdan da turistik çekicilik oluşturabilir.

Fotoğraf 17: Gümüşhane Santa Bölgesi'ne Ait Bir Manzara

Kaynak: Akgül, 2010.

Yayla şenlikleri kısa vadede önemli bir ekonomik kalkınma aracı olarak bölge ekonomisine katkıda bulunurken, diğer yandan uzun vadede önemli bir çevresel tahribat kaynağına da dönüşebilir. Bu nedenle yayla şenliklerine ilişkin sürdürülebilir turizm planlamasının, ekonomik ve çevresel dengeyi sağlayacak şekilde yapılması gerekmektedir.

Gümüşhane yaylalarında ekonomik katma değerin artırılabilmesi için, yaylalarda özgünlük sağlayacak turizm ürün çeşitliliği oluşturmak gerekmektedir. Bu doğrultuda yaylalardaki evlerin ve tesislerin yöreye özgü mimari yapısının korunması, tesislerde kaliteli hizmet sunulması, yaylalarda doğal ve kültürel dokunun korunmuş olması, yöreye özgü el sanatlarının varlığını sürdürmesi ve yaylaların iyi ulaşım imkânlarına sahip olması, yaylalarda özgünlük oluşturacak özellikler olarak gösterilebilir. Yaylaların kendine has doğal ve kültürel dokusunun korunması ve hayvansal ürünlerin (et, süt, yoğurt, peynir, yumurta ve bal gibi) organik olarak üretilip ziyaretçilere sunulması, özellikle organik ürünlerin ve organik yaşam tarzının oldukça fazla önemsenir hale geldiği günümüzde, yaylaları ziyaretçiler açısından daha cazip kılacaktır.

Gümüşhane ve çevre illerde sürdürülen yaylacılık anlayışı, eskiden yöre insanlarına ait hayvanların yaylalarda yemlenmesi amacıyla gerçekleştirilen yayla göçlerine dayanırken, günümüzde ise yaz dönemlerinde geçmişteki yaylacılık geleneğini yâd etmek amacıyla yapılan yayla şenliklerine dayanmaktadır. Dünyadaki yayla turizmi uygulamaları ise farklılık arz etmektedir. Dünyada yayla turizm ürünü tur operatörleri ve acenteler tarafından organize edilerek önceden bahsedilen ayırt edici özelliklere sahip bir tur paketi olarak turistik müşterilere sunulmaktadır. Bu ürünler dolayısıyla daha çok kişiye ulaşmakta ve ekonomik katma değeri yüksek olmaktadır. Gümüşhane yaylaları da, bu tür bir model ya da konsept dahilinde yerel piyasada ve dünya piyasasında yer edinebilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak yaylaların öncelikle temel altyapı (örneğin yol, içme ve kullanma suyu gibi) problemlerinin tamamen çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Yaylalarda ve özellikle köylerde yöresel ürünlerin (yoğurt, peynir, çökelek, tereyağı, Gümüşhane ekmeği, tarhana gibi ürünlerin) yapım sürecinin sergilendiği ve satışının yapıldığı; içinde sinema salonu, restoran, toplantı salonu, otel, çocuk parkı gibi hizmetlerin bulunduğu yaşam alanlarının kurulması önerilebilir. Bu tür destinasyon örnekleri yurt dışında mevcuttur. Bu alanlarda yöreye özgü el sanatı ürünleri (çömlek ya da yöresel adıyla gudu, zilli kilim ve ala kilim gibi ürünlerin) de sergilenerek ekonomik kazanç elde edilebilir. Ayrıca yaylaları yayla şenliklerinin de ötesinde bir cazibe merkezi haline getirebilmek için yaratıcı fikirlere ihtiyaç vardır. Bu kapsamda yayla turizmi aktiviteleri içerisine eko-turizm, kırsal turizm, kültür turizmi ve çiftlik turizmi gibi diğer alternatif tu-

rizm türleri entegre edilebilir. Örneğin yaylalarda doğal peyzaj alanlarının oluşturulması, yerel kültürel çekiciliklerin ön plana çıkarılması, endemik bitki ve yaban hayat gözlemciliği için uygun koşul ve alanların oluşturulması önerilebilir. Kazıkbeli, Taşköprü ve Erikbeli (Fotoğraf 18) gibi yaylalarda ve diğer yaylalarda kayak merkezlerine ve kış turizm tesislerine yönelik yatırımların yapılması, söz konusu yaylalardaki turistik hareketliliği ve dolayısıyla bu bölgelerde yaşayan insanların gelir kaynaklarını artırabilir.

Fotoğraf 18: Erikbeli Yaylası'na Ait Bir Manzara

Kaynak: Doğru, 2016.

Diğer yandan; yaylalara yakın çekicilik arz eden diğer destinasyonların da yayla koridorunda yer alması itibarıyla, yaylalara gerçekleştirilecek olası organize turistik gezilerde tur güzergâhına bu destinasyonların da dâhil edilmesi, turizm ürün çeşitliliğinin ve ekonomik çeşitliliğin artırılmasını sağlayabilir. Örneğin, Taşköprü Yaylası'na planlanan gezilerdeki tur güzergâhlarına Santa Harabelerinin de dâhil edilmesi az bilinen bölgelerin ziyaretçiler tarafından keşfedilebilmesine ve çekiciliğinin artırılmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca diğer yaylalarda da bu tarz tarihi ve kültürel öneme sahip camii, kilise, çeşme, köprü ve eski mimari yapıdaki evler gibi çekicilik unsurları da yayla gezileri tur güzergâhlarına dâhil edilebilir. Ancak günümüzde yaylalardaki temel altyapı ve üst-

yapı problemleri ve tanıtım eksiklikleri nedeniyle, bu bölgeler acentelerin ve tur operatörlerinin tur güzergâhları arasında yer alamamaktadır.

Sonuç olarak yaylaların; Gümüşhane yaylaları, Trabzon yaylaları, Giresun yaylaları şeklinde il ya da bölge olarak sınıflandırılmasının doğru olmayacağı kanaatine varılmıştır. Doğu Karadeniz Bölümü'nde yayla turizminden sağlanacak ekonomik katma değeri artırabilmek için, farklı illere ait yaylaların bir tur rotası ya da yayla turizm koridoru olarak planlanması önerilebilir. Nitekim, Gümüşhane yaylalarını ziyaret eden ziyaretçilerin büyük çoğunluğu diğer komşu illerin yaylaları üzerinden Gümüşhane yaylalarına geçiş yapmakta ya da diğer illerin yaylalarını ziyaret ederken Gümüşhane yaylalarını da eski kültürel alışkanlıklarının bir parçası olarak gezi rotalarına dâhil etmektedirler. Ayrıca Gümüşhane yaylalarını ziyaret edenlerin çoğunluğu, Giresun ve Trabzon'da ikamet eden ya da aslen Giresunlu ve Trabzonlu olan insanlardır. Örneğin Kazıkbeli Yaylası'nın ziyaretçileri genel olarak Giresunludur. Dolayısıyla bölgedeki tüm illerin ortak bir kültürü olan yaylacılığın, turizm boyutundaki ekonomik ve sosyo-kültürel katkısının tüm bölge insanları tarafından paylaşılması doğru olacaktır.

Taşköprü Yaylası'na gelen ziyaretçilerin çoğunluğu, günübirlik olarak yayladaki yiyecek-içecek işletmelerinde doğal et ürünlerini tüketip ikamet yerlerine geri dönmektedirler. Yaz dönemlerinde ise, Taşköprü Yaylası'ndaki tesislere konaklama amaçlı gelenler de mevcuttur. Taşköprü Yaylası'nın turizm kaynaklı temel geçim kaynağı, yaylada faaliyet gösteren konaklama işletmeleri ve lokantalarıdır. Taşköprü Yaylası sakinleri, eskiden yöre halkının ve esnafının desteğiyle düzenlenen yayla şenliklerinin günümüzde artık düzenlenemediğini belirtmektedirler. Dolayısıyla hâlihazırda yaylanın temel geçim kaynakları arasında yayla şenlikleri yer alamamaktadır. Taşköprü Yaylası'nda önceden düzenlenen şenliklerin günümüzde artık düzenlenememe nedenleri; yöre insanına beklenen geliri sağlayamaması, ilgili kuruluşlar tarafından yeteri kadar desteklenmemesi ve organizasyon eksikliği olarak belirtilmektedir.

Taşköprü ve Güvende gibi yaylalarda ve diğer yaylalarda et ve mangal hizmeti veren lokantalar ile birlikte, yöresel yemeklerin sunulduğu ve nitelikli hizmet veren lokanta ve restoranların açılması tavsiye edilebilir. Örneğin, Güvende Yaylası'nda günümüzde hizmet vermekte olan 17-18 kasabın olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla yaylalarda farklı yeme-içme alanlarında hizmet veren lokanta ve restoranların da açılması yaylalardaki turizm ürün çeşitliliğini artıracaktır.

4.2.1.5. Yaylalardaki ve Çevre Köylerdeki Genel Ekonomik Faaliyetler ve Bu Faaliyetlerin Turizme Katkısı

Yaylalarda özellikle büyük şehirlere yaşanan göç hareketlerinden sonra üretim azalırken, yöresel ürünlere yönelik tüketim talebi artmıştır. Çünkü büyük şehirlere göç eden insanlar, özellikle yaylaları ziyaret ettikleri dönemlerde eskiden tattıkları yöresel lezzetleri aramakta ve talep etmektedir. Hem bu talebi karşılamak hem de yöre insanların ihtiyaçlarına cevap verebilmek için üretimin devamlılığı zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle yaylalarda ve çevre köylerde yaşayan insanlar az da olsa üretimi sürdürmektedir.

Yayla ziyaretçilerine genel olarak yöresel ürünlerin sunulması, hem bu ürünlerin bilinirliğinin artırılmasına katkıda bulunacak hem de satılan bu ürünler sayesinde yöre insanının ekonomik kazancı artacaktır. Bu kapsamda Gümüşhane yaylalarındaki en önemli gelir kaynağı hayvancılıktır. Yaylalardaki geniş mera alanlarında genellikle organik olarak yürütülmekte olan büyük ve küçükbaş hayvancılıktan elde edilen et, süt, tereyağı, kaymak, peynir gibi ürünler; yaylalarda belli dönemlerde kurulan pazarlarda ve işletmelerde ziyaretçilere sunulmaktadır. Ayrıca bazı yaylalarda bal üretimi yapanlar da mevcuttur. Dolayısıyla Gümüşhane'deki yaylaların çoğunun hayvansal ürünler açısından genel olarak yöre halkının ihtiyacını ve ziyaretçilerin taleplerini karşılayabilecek potansiyele sahip olduğu söylenebilir. Zigana ve Taşköprü Yaylaları bu anlamda örnek gösterilebilir. Ancak Gümüşhane yaylalarında, genç nüfusun azalması ve çobanlık yapacak iş gücü bulunamaması gibi nedenlerle, hayvancılık faaliyetlerinin eskisine göre oldukça azaldığı söylenebilir. Diğer yandan Taşköprü Yaylası'nda hayvancılıkla uğraşan kişiler, hayvancılık faaliyetlerinin devlet tarafından ekonomik olarak desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Yaylalar, üretilen ürünlerin pazarlanabilmesi için işletmecilere önemli fırsatlar sunmaktadır. Yaylalarda özellikle çiğ ve pişmiş et satışı çok fazla olup, bu tür satış yerleri ziyaretçilerin ilgisini oldukça fazla çekmektedir. Ancak bilhassa su, elektrik, kanalizasyon gibi sınırlı altyapı hizmetlerinin bulunduğu uygun olmayan koşullarda hayvansal gıdaların pazarlanması, ziyaretçilerde olumsuz bir intiba oluşmasına sebep olabilir. Diğer taraftan; Gümüşhane yaylalarında yükseltinin ve dik yamaçların fazla olması, uygun iklim koşullarının kısa sürmesi ve köylerdeki genç nüfusun önemli bir bölümünün göç etmiş olması nedeniyle

tarımsal faaliyetler sınırlı düzeydedir. Bu nedenlerden dolayı, örneğin Güvende Yaylası'nda faaliyet gösteren işletmeler ve pazar esnafı, tarım ürünü ihtiyaçlarını ağırlıklı olarak Samsun, Trabzon gibi çevre illerden karşılamak durumunda kalmaktadır. Güvende Yaylası'nda yaylacılık ve hayvancılık önemli ticari faaliyetler arasında yer almaktadır. Ancak yeterli düzeyde değildir. Bazı yaylalarda hayvanlardan elde edilen sütler, fabrikalara da satılabilmektedir.

Yükseltinin fazla olması sebebiyle, yaylalar tarıma çok fazla elverişli alanlar değildir. Ancak sınırlı da olsa, bazı yaylalarda tarımsal ürünler yetişmektedir. Daha az yükseltiye sahip çevre köylerin bazılarında ise tarım faaliyetleri sürdürülmektedir. Güvende Yaylası'nda lahana, ısırgan gibi bazı otların ve tarım ürünlerinin yetiştiği belirtilmektedir. Ayrıca bazı yaylalarda bazı mantar türlerinin de yetişmekte olduğu, toplanan mantarların kış için tüketilmek üzere tuzlanarak saklandığı ifade edilmektedir. Güvende Yaylası'nda organik yer çileği yetişmektedir. Ayrıca oldukça leziz olan Kürtün Bölgesi'nin kuru fasulyesi ve taze fasulyesi oldukça meşhurdur. Bu ürünlerin ticareti ve pazarlaması, beklenen düzeyde değildir. Ayrıca Kazıkbeli Yaylası'na yakın köylerden Söğütelinde eskiden buğday, arpa ve çavdar tarlalarının bulunduğu ve bu bölgenin organik tarım faaliyetleri için önemli bir potansiyel barındırdığı belirtilmektedir. Taşköprü Yaylası'na yakın yerleşim alanlarında ise eskiden arpa, buğday gibi tarım ürünlerinin ekildiği, ancak günümüzde bu tür faaliyetlerin artık çok fazla yapılmadığı söylenebilir. Diğer yandan Kürtün'de serada üretilen sebzeler de Güvende, Kazıkbeli gibi yaylalarda satılabilmektedir.

Gençlerin girişimcilik ruhu kazanabilmesi ve bu konuda ufuklarının açılabilmesi için, yerel yöneticiler tarafından desteklenmeleri gerektiği katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Örneğin; kooperatifler kurulması, ürünlerin tanıtımı ve satışına yönelik internet sitelerinin faaliyete geçirilmesi getirilen öneriler arasındadır. Bölgeden gerçekleşen yoğun göçün de önüne bu şekilde geçilebilir. Ayrıca vurgulanması gereken en önemli husus, bölgede girişimciliğin sınırlı olması nedeniyle turizmden elde edilen esas kazancın Gümüşhane dışına çıkabilmesidir. Dolayısıyla yerel halkın turizmden elde edilen esas kazançtan pay alamaması söz konusu olabilir.

Her ne kadar, Güvende Yaylası'nda belli dönemlerde ziyaretçi sayısının artmasına bağlı olarak harcama miktarı artsa da, bazı yaylalarda yerli üretim imkânlarının ve pazarlama faaliyetlerinin az olması sebebiyle yayla turizmin-

den elde edilen gelir yeterli düzeyde değildir. Ayrıca Güvende Yaylası'nda yerel imkânlarla üretilen tereyağın ve bölgede üretilen diğer ürünlerin, araçların etkisinin azaltılması durumunda, maliyetinin düşebileceği söylenebilir. Güvende Yaylası'nda elverişli mera alanları bulunmasına rağmen, girişimcilik eksikliği nedeniyle hayvancılık yeteri kadar gelişmemiştir. Diğer yandan Zigana Yaylası'nda ve Limni Gölü çevresinde genel olarak büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin geliştiği ve kendi ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde olduğu belirtilmektedir. Tarım ürünleri ise, hem Zigana'dan hem de Trabzon'dan karşılanmaktadır. Zigana Yaylası'nda üretilen tarım ürünlerinin, suni gübre kullanılmaksızın organik olarak üretildiği belirtilmektedir. Özellikle Gümüşhane yaylalarında kuşburnu meyvesi de yetişmektedir. Kuşburnu meyvesi; yaylalarda taze meyve, çay ya da marmelat olarak satılarak ekonomik bir kazançla dönüştürülebilir. Diğer yandan; Taşköprü Yaylası'nda küçük çaplı da olsa soğan, maydanoz, lahana gibi sebzelerin üretildiği belirtilmektedir. Ayrıca yaylada arap soğanı, papatya ve yeşil çay gibi otların da yetiştiği ve bu bitkilerin de yayla pazarlarında satışa sunulması gerektiği ifade edilmektedir. Kadırga Yaylası'nda ise, yerel halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla lahana, bezelye, soğan, marul gibi sebzeler yetiştirdikleri görülmektedir. Ek olarak, Gümüşhane Kürtün'den getirilen sarımsak vb. sebzelerin Kadırga Yaylası'nda satışı yapılmaktadır.

Yaylalarda gerçekleştirilen tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde üretilen ürünlerin, organik olarak imal edildiğini belgeleyen sertifikaya sahip olması oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu işle uğraşan kişilerin belli kriterleri sağladığına dair ilgili yerlerden ruhsat alması gerekmektedir. Aksi halde üretilen ürünün organik olup olmadığı şüpheli hale gelmektedir. Örneğin, hayvanlara verilen yemler hayvanların verimliliğini artırmaya yönelik hazır yemler ise, bu hayvanlardan elde edilen ürünün organik olduğu söylenemez. Örneğin insan müdahalesi olmaksızın küçükbaş ve büyükbaş hayvanların açık alanlardaki mera ve otlaklarda yemlenmesi (mera hayvancılık faaliyetleri) ve tavuklara verimliliğini artıracak ve hızlı büyümelerini sağlayacak hazır yemlerin verilmesi yerine bu hayvanların doğal nitelikteki arpa, buğday ve mısır gibi ürünlerle beslenmesi organik hayvansal ürünlerin üretimi için gerekli uygulamalardır. Yaylalarda genel olarak hazır fabrika gübresinin kullanılması sebebiyle, organik hayvancılığın olmadığı söylenebilir. Ayrıca yaylalarda ve çevre köylerde hayvancılık faaliyetlerinin organik olsun ya da olmasın, bölge nüfusunun göçe bağlı olarak azal-

ması nedeniyle, genel olarak azaldığı söylenebilir. Ancak organik hayvancılık faaliyetlerinin (besi hayvancılığına dayanmayan hayvanların gezdiği ve yayıldığı mera hayvancılığı) bazı yaylalarda az da olsa sürdürüldüğü belirtilmektedir.

Kadırğa Yaylası'nda kurulan pazarlarda en fazla Kürtün, Tonya, Şal pazarı, Beşikdüzü, Maçka gibi ilçelerden gelen satıcıların satış yaptığı belirtilmektedir. Kadırğa Yaylası'nda kurulan pazarlarda organik olarak üretilen tereyağı, peynir gibi ürünler satılmaktadır. Ayrıca yayla pazarında, Gümüşhane merkezden gelen ceviz ve dut pekmezi de satılmaktadır. Diğer yandan Kazıkbeli ve Güvende Yaylaları'nda da, yayla şenlikleri dönemleri dışında; sebze, meyve vb. ürünlerin satıldığı köy pazarları kurulmaktadır. Ancak belli günlerde kurulan bu pazarlarda, yayla şenlikleri dönemlerindeki kadar yoğunluk olmadığından, şenlik dönemlerine göre yapılan satışlar ve elde edilen gelir düşüktür. Kazıkbeli Yaylası pazarında satılan sebze ve meyvelerin Trabzon ve Giresun'dan, peynir ve tereyağı gibi hayvansal ürünlerin ise bölgeden karşılandığı belirtilmektedir.

Yaylalarda, tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanların veteriner ve ziraat mühendisi gibi uzmanlardan eğitim alması gerektiği belirtilmektedir. Böylece yürütülen ekonomik faaliyetlerin daha bilinçli bir şekilde yerine getirilmesi ve özellikle hayvan neslinin ve bitki türlerinin korunarak turizm kapsamında en iyi şekilde değerlendirilmesi sağlanacaktır. Bu tür bilinçlendirme eğitimlerinin dönem dönem düzenlendiği belirtilmektedir. Ayrıca turistlerin üreticilerle buluşturulması ve üretilen ürünlerin turistlere denettirilmesi ya da tattırılması turistlere olumlu deneyimler yaşatılması açısından önemlidir. Özellikle turistlerle etkileşime geçecek olan yerel insanlara turistlere nasıl davranacağına dair eğitim verilmesi oldukça önemli görülmektedir.

Yaylalarda tüketilen ya da satılan tarım ve hayvancılığa dayalı ürünlerin bölgeden karşılanması yerel halkın yayla turizminden elde edeceği ekonomik getiriyi artıracaktır. Ayrıca bu ürünlerin bölgeden karşılanması, tarım ve hayvancılıkla entegre bir şekilde planlanmış olan turizme işlerlik kazandıracak, böylelikle hem ülke hem de bölge ekonomisi bu durumdan fayda sağlayacaktır. Doğu Karadeniz Bölümü'nde hayvancılık, yaylacılık kültürünün devamlılığını sağlayan en önemli ekonomik faaliyetlerden birisidir. Ancak günümüzde hayvancılığın giderek azalmış olmasının, yaylacılık kültürünü ve yayla etkinliklerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir.

Yaylacılık faaliyetlerinin devamlılığının sağlanması, aynı zamanda bölgede hayvansal ürünlerden kaynaklanan maliyetlerin düşüşünü sağlayabilir. Dışarıdan tedarik edilen hayvansal ürünlerin maliyeti, yaylalardaki ve çevre köylerdeki yöre insanlarının ürettiği hayvansal ürünlerin maliyetinden genellikle daha fazla olabilmektedir. Bu nedenle hayvancılığa dayalı yöresel ekonominin canlandırılması, mevcut hayvansal ürünlerin yaylalarda doğal koşullarda üretiminin yapılarak daha uygun fiyatlarla ziyaretçilere sunulabilmesi ve bu ürünlerin turizme katkısının artırılabilmesi anlamında bölgede hayvancılık faaliyetlerinin ekonomik anlamda desteklenmesi gerekmektedir.

4.2.1.6. Geleneksel El Sanatlarının Ekonomik Katkısı

Günümüzde, eskiden köylerde ve yaylalarda genellikle günlük kullanım için üretilmekte olan el sanatı ürünlerinin bir bölümü yok olmuş, bir bölümü ise yok olmaya yüz tutmuş durumdadır. Örneğin eskiden Kazıkbeli Yaylası'na yakın obalarda, köylerde ve yaylalarda yaygı, dastar, cecim, kilim dastarı gibi koyun yününden üretilen ürünlerin kullanımı yaygındı. Bu ürünleri oba kadınları veya gelinlik kızlar obalarda kurulan yer tezgâhlarında dokumaktaydı. Gelinlik kızlar daha çok çeyiz için dokuma yaparken, evli hanımlar günlük ihtiyacı karşılamak için dokuma yapmaktaydılar. Üretilen püsküllü, çiçekli ve nakışlı beşik dastarları ise, hayvanları süslemek amacıyla yapılmaktaydı. Ayrıca kendirden üretilen ürünler de örneğin gömlek çok kullanılmaktaydı. Üretilen bu ürünlerin, geçmişten günümüze genellikle günlük kullanım için üretilmesi sebebiyle ekonomik katkısı sınırlı düzeydedir.

Gümüşhane yaylalarında hediyelik eşya, zil, yayık, çömlek (gudu) gibi yöreye özgü el sanatı unsurlarının kurulan pazarlarda sınırlı da olsa satışı yapılmaktadır. Örneğin, Kadırga Yaylası'nda küçük hediyelik eşyalar, ızgara taşı ve yayık gibi yöreye özgü ürünlerin satışının yapıldığı belirtilmektedir. Ancak bu ürünlerin ziyaretçilere sunumu yeterli düzeyde değildir. Bu durum, bu gibi alternatif ekonomik kaynakların turizm bağlamında yeteri kadar değerlendirilemediğini göstermektedir.

Gençlerin el sanatlarına olan ilgisizliği nedeniyle, el sanatı ürünlerinin üretimi günümüzde sınırlıdır ve buna bağlı olarak yaylalarda Gümüşhane'ye ait el sanatı ürünlerinin satış ve pazarlaması çok azdır. Sınırlı sayıda usta tarafından

tahta kaşık, kürek, yayık, süs amaçlı saksı üretimi yapılmaktadır. Eskiden çorap, patik gibi el işi ürünlerin üretimi ve satışı da yaygındı. Ancak bu ürünlerin üretiminin günümüzde yok denecek kadar azalmış olması nedeniyle, bu ürünlerin ekonomik kazanca dönüştürülmesi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Genellikle dışarıdan getirilen el sanatı ürünleri Gümüşhane yaylalarında satılmaktadır. Örneğin Güvende Yaylası'nda, Giresun'un Görele ilçesinden getirilen hediyelik eşyaların (örneğin, peştamal) satış ve pazarlaması yapılmaktadır. Ayrıca Kazıkbeli Yaylası pazarında da Giresun'dan getirilen el sanatı ürünlerinin satıldığı belirtilmektedir.

Öte yandan Kadırğa Yaylası pazarlarında belli bir yaşın üstünde olan bayanların dokuduğu kuşak, peştamal, yelek gibi bayanların giydiği geleneksel ürünlerin satışı söz konusudur. Bunlar dışında çul (halı), çenti, dırmaç, zembil, çorap gibi yünden dokunan ürünler de satılmaktadır. Kadırğa Yaylası'nda özellikle şenlik dönemlerinde eğlencelerde çalgı olarak kullanılan kemençenin ve küçük hediyelik eşya olarak ya da günlük kullanım için tasarlanan tesbih satışının yapıldığı ifade edilmektedir. Eskiden Taşköprü ve Kazıkbeli Yaylaları'nda ve diğer bazı yaylalarda, kalaycılık mesleği yöre halkına ekonomik kazanç getiren en önemli meslekler arasındaydı. Ancak teknolojik gelişmeler ve gençlerin çoğunun başka şehirlere göç etmiş olup, köylerde bulunan az sayıdaki gencin de bu tür mesleklere ilgilerinin az olması nedeniyle, günümüzde yaylalara yakın çevre köylerde bu mesleği sürdüren hemen hemen hiç kimse kalmamıştır.

Gümüşhane'de ve çevre illerde taş işçiliği önemli bir el sanatıdır, ancak günümüzde taş işçiliği ile ilgilenen usta sayısı azalmış durumdadır. Özellikle Santa Harabeleri'nin ve diğer tarihi mekânların restorasyonunda Gümüşhaneli taş işçilerinin önemli bir rol üstlenebileceği söylenebilir.

Kelkit'e özgü zilli kilim, Şiran'a özgü ala kilim, Gümüşhane'de üretilen çömlekler (gudular) ve Gümüşhane'ye özgü diğer el sanatı ürünlerinin yaylalarda oluşturulacak uygun alanlarda satış ve pazarlaması yapılabilir. Günümüzde ağırlıklı olarak Kürtün'de hayvanlar için üretimi yapılan ziller Güvende, Kadırğa gibi yaylalarda satılmaktadır. Ayrıca Kürtün'de kantar, baskül ve demirciler köyünde demirden üretilen diğer ürünler Kürtün'e yakın yaylalarda satılabilmektedir.

Eskiden köylerde çatısı hartama ana malzemesinden, duvarı ise taştan yapılan evler insanların yaşam alanlarını oluşturmaktaydı. Bu tür geleneksel evlerin yapımıyla uğraşan ustaların kazançları, ailelerin geçimini sağlayacak

düzeydeydi. Ancak günümüzde bu evlerin kullanımı azaldığından hartama ve taş ev sanatının neredeyse yok olma noktasına geldiği söylenebilir. Bu mimari özelliklere sahip eski evlerin korunması ve yıpranan binaların ise aslına uygun şekilde yenilenmesi, köylerdeki doğal yaşam kültürünün devam ettirilmesi ve yapısal anlamdaki turistik çekicilik unsurlarının korunması açısından önem arz etmektedir.

Gümüşhane'nin yaşam ve eğlence kültürüne yönelik analizler yapılarak geleneksel el sanatları ve diğer kültürel özellikleri ortaya çıkarılmalıdır. Bu kapsamda Gümüşhane'nin somut ve somut olmayan kültürel varlıklarına (örneğin el sanatlarına) yönelik envanter çalışmaları gerçekleştirilip, ekonomik olarak değerlendirilebilecek kültürel öğeler zenginleştirilerek bu ürünler bir turizm ürün paketi içerisinde ziyaretçilerin beğenisine sunulmalıdır. Özellikle günümüzde yok olmaya yüz tutmuş kültürel öğelerin canlandırılarak turistlere sunulması ile turistlerin farklı deneyimler yaşama arzusuna cevap verilebilir.

4.2.2. Sosyo-Kültürel Boyut

4.2.2.1. Turizmin Sosyo-Kültürel Gelişmeye Etkisi

Gümüşhane yaylalarında yayla turizmi kapsamında konaklama, yiyecek-içecek ve diğer tesislerde farklı turizm hizmetleri verilmektedir. Gümüşhane yaylalarındaki turistik hareketler daha çok geçmişte bölgede yaşayan fakat farklı gerekçelerle bölgeden ayrılmak zorunda kalan kişilerin yaz aylarında bölge yaylalarına yaptıkları geçici ziyaretler kapsamındadır. Özellikle yayla şenlikleri döneminde yaylalar ciddi oranda kalabalıklaşmaktadır.

Gümüşhane yaylalarında sosyo-kültürel açıdan değerlendirilmesi gereken ilk konu yayla turizminin bölgenin sosyo-kültürel gelişmesine nasıl bir etki yaptığıdır. Bölgede uluslararası anlamda turist sayısının istenilen düzeyde olmaması nedeniyle, turizmin kültürler arası etkileşim sağlama rolünün tam anlamıyla oluşmadığı söylenebilir.

Gümüşhane yaylalarındaki turizm faaliyetlerinin sosyal ve kültürel gelişimi nasıl etkilediği, yaylalardaki turizm etkinliklerinin sürdürülebilirliği kapsamında fikir verecek önemli bir göstergedir. Bu bağlamda ortaya çıkan ilk husus yayla turizminin yerel halkın konuşma, iletişim kurma, karşılıklı öğrenme yeteneklerini olumlu yönde etkilediğidir. Turizm ile birlikte yerel halkın tolerans düzeyi

de yükselmektedir. Ayrıca kapalı ve içe kapanık yaşam tarzının turizmle birlikte değişeceği belirtilebilir. Bazı değişiklikler olsa da halen yaylacılık geleneğinin sürdürülüyor olması, yaylalardaki sosyo-kültürel gelişimi olumlu yönde etkilemekte ve insanların geçmişleri ile bağlarını korumaktadır. Otçu göçü, yayla şenlikleri, horon, kemençe vb. kültürel öğeler yaylacılık kültürünün devamını sağlamaktadır. Bu yörenin insanları bu kültürel etkinlikler için bir araya gelmekte ve yaylada tanışan insanlar ikamet ettiği yerlerde de bu ilişkiyi sürdürmektedir.

Sosyo-kültürel açıdan yaylalarda turizm faaliyetlerinin artması ile birlikte kültürel yozlaşma ve kültürel otantikliğin tahrip olma riski söz konusu olabilir. Yayla kültürünün modernize edilerek pazarlanması, çoğu kez geleneksel kültüre zarar vermektedir. Turizm ile birlikte oluşan kültürel tahribatın daha çok yerel unsurlar üzerinde olduğu söylenebilir. Turizmin yutma ve değiştirme özelliği ve ziyaretçilerin baskın kültür konumunda olması gibi nedenlerle yerel kültür üzerindeki değişim daha fazla olmaktadır.

Kentleşme ve göçün etkisiyle tarihsel süreç içerisinde geleneksel yaylacılık ritüellerinin değiştiği belirtilmelidir. Bu durum Gümüşhane yaylaları için de geçerlidir. Geleneksel yaylacılıkta ilk amaç tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesiydi. İlk olarak "mezire" adı verilen yükseltisi daha az ve iklim özellikleri açısından daha uygun alanlarda bir süre konaklanır, daha sonra iklim uygun olduğunda yaylaya çıkılırdı. Günümüzde bölgede tarım ve hayvancılığa dayalı yaylacılık azaldığından bu ritüellerin değiştiği söylenebilir. Örneğin yöre sakinlerinden biri kentleşme ile birlikte yaylacılıkta meydana gelen değişimle ilgili şu ilginç tespiti yapmaktadır:

"Etrafınızdaki insanlara bir bakın. Hiç kimsede neşe ve samimiyet kalmadı. Kentleşme ile birlikte kültür ve medeniyet değişti. İnsanlar şehirde ekonomik gelire sahip olunca eskiyi unuttular. Saygı ve sevgi unutuldu. Eskiden bu yaylalarda hayvanlar özgürce otlayabiliyordu. İnsanlar kendi yiyeceklerini kendileri yapabiliyordu. Günümüzde bunları beklemek mümkün değil"

4.2.2.2. Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi

Sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel göstergelerinden bir diğeri de turizmin bölgenin yaşam kalitesi üzerinde nasıl bir etkisi olduğudur. Bu noktada katılımcıların temel görüşü turizm hareketleri ile bölgede yol, elektrik, konaklama

tesisleri, yiyecek-içecek tesisleri gibi altyapı ve üstyapı unsurlarının gelişeceği ve bu durumun bölge insanının yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyeceğidir. Diğer taraftan bazı katılımcılar bölgedeki turizm hareketlerinin sınırlı düzeyde kalması nedeniyle turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumsuz bir etki bırakacak düzeye ulaşmadığını belirtmişlerdir.

Gümüşhane yaylalarındaki turizm faaliyetlerinin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediği belirtilebilir. Turizmle birlikte yerel halk ve özellikle turizm tesisleri, hijyen ve temizlik kuralları konusunda farkındalık kazanmaktadır. Turizm hareketlerinin çevre illerdeki Uzungöl, Ayder Yaylası, Hıdırnebi Yaylası gibi bilinen yaylalara kıyasla sınırlı düzeyde kaldığı Gümüşhane yaylalarında, hijyen ve temizlik konusunda daha fazla hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında yaylalarda görüşmeler yaptığımız katılımcıların birçoğu, turizmin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu etki yaptığı noktasında görüş beyan etmişlerdir. Turizmin, ekonomik kazanç elde edilmesi, yerel halkın hoşgörü ve iletişiminin gelişmesi, sağlık hizmetine erişim, yol vb. ulaşım olanaklarının gelişimi, elektrik, market vb. temel ihtiyaçların karşılanabileceği mekânların açılması hususlarında, yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır. Konu ile ilgili bir katılımcı fikirlerini şu şekilde belirtmiştir:

"Turizmin yaylalardaki insanların yaşam kalitesini geliştirdiği söylenebilir. Turizmin nispeten yeni başladığı yıllarda herhangi bir yabancı ziyaretçi ile karşılaşıldığında insanların tuhaf bakışları hissedilebiliyordu. Fakat turizmin gelişmesi ile birlikte yerel halkın ziyaretçilere olan tavırlarında olumlu yönde değişimler oldu. Selamlama, yönlendirme, misafirperverlik konularında sınırlı düzeyde de olsa gelişim sağlandı denilebilir"

Yayla turizminin yerel halkın kültürünü modernize edip değiştirdiğini savunan diğer bir katılımcı ise görüşlerini şu şekilde savunmaktadır:

"Yaylalara gelen ziyaretçilerin beklentisi bizim ülkemizde farklı olabiliyor. Örneğin Japonya ya da Amerika'da herhangi bir köye gittiğinizde hizmette ortalama bir standart bulunmaktadır. Alacağınız ürünün hangi şartlarda üretildiğini bilirsiniz, köylü ne sunarsa onu satın alırsınız. Bizde ise köylüyü değiştirmeye çalışıyoruz. Hijyen konusunda ders veriyor, köylüye farkında olmadan yaşadığı geleneksel kültürü bozup yeni, modernize edilmiş bir kültüre doğru yöneltiyoruz. Bu durum da yerel halkın kültürünü olumsuz yönde etkiliyor şüphesiz"

Yayla şenlikleri zamanlarında araç kalabalığı nedeniyle yerel halkın yaşam kalitesinde olumsuzluk yaşandığı belirtilse de insanların bu durumdan kimi zaman şikâyetçi oldukları, kimi zaman ise olmadıkları vurgulanmalıdır. Örneğin, köylü sektöre dâhil olup turizmden ekonomik bir kazanç sağladığı durumlarda yaşam kalitesi olumlu yönde etkilenirken, sektörde kendine yer bulamadığında şikâyetçi olabiliyor ve çatışmalar yaşanabiliyor.

Gümüşhane yaylalarında turizmin gelişmesiyle köylere yönelik tersine göç yaşanabileceğini ve bu durumun yerel halkın yaşam kalitesini artırabileceğini savunan bölge üniversitelerinden birinde akademisyen olarak görev yapan bir katılımcı, fikirlerini aşağıdaki şekilde beyan etmiştir:

"Turizm hareketlerinin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Türkiye topraklarının %60'ı orman köyüdür. Maalesef bu köyler günümüzde büyük bir oranda terk edilmiş durumdadır. Dağ köylerini de eklediğinizde bu oran %70'lere kadar çıkar. Bu köylerde yaşayan kişilerin sayısı 3-5 milyonu geçmez. Yaşayanların çoğu da eğitimsiz, yaşlı insanlar. Bu noktada bu %70'lik kısmı ekonomiye kazandırmak için doğaya zarar vermeyen eko turizm seçenekleri gündeme gelebilir. Türkiye'nin oran olarak en fazla ormanlaşan illeri arasında Gümüşhane de bulunmaktadır. Doğaya verilecek en az zararla bu köyler turizm aracılığıyla ekonomiye kazandırılabilir"

Yaylalarda turizm hareketlerin gelişmesi bazı durumlarda yerel halkı rahatsız edebilmektedir. Yerel halk, çayırın zarar göreceği olması, su kullanımının artacak olması vb. nedenlerle yayla turizmine olumsuz bakabilmektedir. Gümüşhane yaylalarında turizm hareketlerinde sınırlı bir gelişim gözlemlendiğinden, bu aşamada bu şekilde bir tepkiye rastlanılmadığı söylenebilir.

Turizm faaliyetlerinin değer yargıları üzerinde sorun oluşturup oluşturmadığı sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel göstergeleri arasındadır. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını bölge yaylalarındaki turizm faaliyetlerinin değer yargılarına zarar vermediğini vurgulamışlardır. Fakat bazı katılımcılar bu konuda dikkatli olunması gerektiğini, özellikle ahlaki değer yargıları ile çelişecek hususlarda toplumsal kontrol sağlanamazsa, gelecekte sorunlar yaşanabileceğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle turizmin planlama süreçlerinde toplumun değer yargılarıyla uyumlu etkinliklerin desteklenmesi önerilmektedir.

Diğer taraftan, Gümüşhane yaylalarını daha çok bölge halkı veya büyük şehirlerde ikamet edip bölge illerinden daha önce göç edenler ziyaret etmektedir.

Bu nedenle yaylalarda modern anlamda turizm gelişiminden şu aşamada söz etmek mümkün görünmemekte olup, sosyo-kültürel anlamda turizmin yaylalarda olumsuz etki oluşturduğuna dair net bir veri bulunmamaktadır.

4.2.2.3. Gümüşhane Yaylalarında Geleneksel Mimari Unsurlar

Gümüşhane yaylalarında geçmişten günümüze mimari usuller, kullanılan malzeme vb. hususlarda nasıl bir değişim yaşandığı, sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel göstergeleri arasındadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılara, bu değişimin nasıl yaşandığı kapsamında sorular sorulmuş, verilen cevaplarda dikkat çekici hususlara ulaşılmıştır. Örneğin bir katılımcı yaylalardaki mimari değişimi şu şekilde özetlemiştir:

“Geleneksel yayla evi dikdörtgen şekindedir. Arazi eğimli ise evin alt kısmına, düz ise evin devamına küçük bir ahır yapılırdı. Köşede bir yatak, soba, o ortak mekân içerisinde yenir, içilir ve yatılırdı. Hatta süt ürünleri de yatılan yerde muhafaza edilir, bu alan perdeyle ayrılırdı. Daha sonraları, yaylalarda yapılan evlere kentteki gibi buzdolabı, çamaşır makinesi vb. araçlar konulabilmesinin yanında, hem güvenli olması hem de iklimsel açıdan sıcak olması amacıyla sağlam, pencereleri demirli betonarme evler yapılmaya başlandı. Hatta 2-3 katlı yapanlar bile oldu. Köyde de yaylada da özellikle erkek çocuklar için kat atıldı evlere. Çocuk yaylaya gelmiyor bile. Tatilini farklı turistik destinasyonda geçirmek istiyor. İster istemez yayla evlerinin kullanım amacı ve biçimi tarihsel süreç içerisinde bu şekilde değişti. Bu bağlamda önerim ise yapılan evler tek katlı olsun fazla kat atılmasın. Ayrıca, betonarme binalarla yaylanın doğal görüntüsünün bozulmaması açısından binaların dışı ahşapla kaplanabilir”

Geleneksel yayla evlerinde kullanılan malzemelerde de farklılık ortaya çıkmıştır. Bazı yaylalarda taş ile birlikte ahşap malzeme kullanımı yaygınken, bazılarında taş ocaklarına yakın oldukları için taş malzeme kullanımı daha yoğundur. Geleneksel yayla evleri kişilerin en yakın yerden sağlayacağı ve kısa sürede ulaşacağı malzeme ile yapılmıştır. Ayrıca, çığın inmediği, rüzgâr olmayan, iki farklı su kaynağı bulunan, ulaşımın nispeten kolay olduğu, otlığı ve çayı bol olan alanların yayla alanı olarak seçildiği ifade edilmiştir.

Yukarıda da detaylı olarak anlatılan tek gözlü yayla evlerine yörede “ke-lif” adı verilmektedir. Hayvancılığın yoğun olduğu dönemlerde evler ve ahırlar

iç içeydi. Yayla evlerinde çatı malzemesi olarak hartama kullanılırdı. Eski yayla evlerinin üstü toprak, yanları taş ve çatısı ahşaptı. Günümüzde ise betonarme binalar inşa edildiği belirtilmektedir. Bazı evlerde ise betonarme ve üzerine ahşap kaplama yapıldığı gözlemlenmektedir. Betonarme binaların tercih edilmesinin temel nedenlerinden biri olarak, bu evlerin iklim şartlarına daha elverişli olması gösterilmektedir. Tek gözlü olarak inşa edilen yayla evlerinin yerini, tek katlı hatta bazı yaylalarda 2-3 katlı geniş betonarme binaların aldığı söylenebilir. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde yaylalardaki yapılaşmanın ciddi oranlarda arttığı katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Bir katılımcı bu değişimi şöyle ifade etmiştir:

“Kent binalarındaki lüks yaşantıya alıştıktan sonra kişiler yaylada yaptığı evi de kentteki evler gibi dizayn ediyor. Fakat yayla evi yaylacılık faaliyetleri ve hayvancılık ve süt ürünleri için yapılmıştır. İnsanlar yaylaya inekleri o çayırarda otlasın daha çok süt ürünü alayım diye çıkıyorlardı. Şimdi yayla evlerinin işlevi de değişti”

Gümüşhane yaylalarında tarihsel süreç içerisinde mimari unsurların değişim ve dönüşüm geçirdiği belirtilebilir. Bu dönüşümde kuşkusuz kentleşme, modern hayat ve göçün etkisi olduğu açıktır. Gerek mevzuat kaynaklı sorunlar gerekse kontrol ve denetimsizlik nedeniyle, yaylalardaki geleneksel mimari unsurların tahrip edildiği belirtilebilir. Geleneksel mimari muhafaza edilememiş, doğayla uyumsuz, estetik özelliği olmayan binalar inşa edilmiş, maalesef mimari bir tarz oluşturulamamıştır. Bir katılımcı Santa, İmera ve Krom örnekleri üzerinden konuya şu şekilde açıklık getirmektedir:

“Geçmişte Santa’da 3 katlı kesme taş pencereci yapılar vardı. Bu yapıların bir kısmı sağlam kaldı, bunların sayısı 10’u geçmez. Kalan yapılar yayla evi formatına dönüştürüldü. Yani, Santa tarihi yerleşimi yayla yerleşimine dönüştürüldü. İmera’da da belli bir yapı stoğu vardı geçmişte. O mekânların yerini günümüzdeki yerleşimler aldı. Santalılar eski bir köyü yaylaya dönüştürdüler. Örneğin Santa’da ciddi bir yapı stoğu var ama büyük bir bölümü yıkılmış, sadece izleri ve duvarları mevcut. Bu durumun temel sebebi vandalizm ve iklimsel koşullardır. Krom Vadisi ciddi bir yapı stoğuna sahip, Santa’da da aynı şekilde fakat turizm açısından bakıldığında kiliseler başta olmak üzere tarihi eserlerde ciddi bir tahribat söz konusudur. Yaylaların çoğunda tersine bir gidiş söz konusu, yeni tasarlanan beton evlerde kent yaşamı sürdürülüyor. Kentteki 2-3 katlı evler yaylalara

taşındı. Görsellik ve doğal peyzaj bozuldu. Yaylaların otantikliği kayboldu. Yayla kültürü çok hızlı deforme oluyor. İmera ve Krom'da 20 sene önce evlerin yarısı ayakta idi. Define arama, yıkma faaliyetleri nedeniyle tahribat iyice arttı. Taşköprü ve Santa'da eşsiz bir tarih vardı. Santa'daki tarihi yapıların bir an önce restore edilmesi gerekmektedir. Bölgede insanlar kiliseleri ahır yerine kullanıyor. Binaların gün geçtikçe tahrip olmaması için gerekli önlemler ivedilikle alınmalıdır”

Fotoğraf 19: Santa Bölgesi'ndeki Yerleşim Alanlarından Bir Görüntü

Kaynak: Yazarlar tarafından fotoğraflanmıştır.

Gümüşhane yaylalarında mimari açıdan önemli sorunların bulunduğu söylenebilir. Bölge yaylalarının koruma/kullanma dengesi gözetilerek yeniden planlanması önerilmektedir. Özellikle yaylalardaki somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının koruma eylem planları süreçlerinin hızlandırılması, doğaya uygun evlerin yapılmasının desteklenmesi, seçilecek bazı alanların turizm merkezi başvurularının hazırlanması bu aşamada önerilen temel hususlardır.

Ayrıca, Gümüşhane yaylalarında mimari açıdan ciddi bir düzensizlik olduğu söylenebilir. Kadırga, Kazıkbeli, Güvende, Taşköprü gibi belli büyüklükteki yaylalarda mera kanunu hükümlerinin açıklığına rağmen fazla sayıda konut, kaçak olarak inşa edilmektedir. Bu konutların bazılarında doğaya uygun malzeme kullanılsa da birçoğu betonarme usulü ile yapılmıştır. Yaylalarda geleneksel mimari tarzlar yerini beton, estetikten yoksun, özgün herhangi bir özelliği olmayan yapılara bırakmıştır. Sürdürülebilir turizm açısından bu durum ciddi bir sorundur ve kısa sürede mevzuata ve uygulamaya dayalı önlemler ivedilikle alınmalıdır.

4.2.2.4. Gümüşhane Yaylalarındaki Kültürel Miras Unsurları

Gümüşhane yaylalarındaki somut olmayan kültürel miras değerlendirildiğinde özellikle Kürtün ilçesinde el sanatlarının halen ekonomik anlamda önemini koruduğu belirtilebilir. Güvende ve Kazıkbeli Yaylaları'nda, Kürtün ilçesinden getirilen zil, külek, hayvan süsleri satılmaktadır. Yaylalarda geçmişte var olan el sanatları unsurlarının günümüzde unutulduğu belirtilebilir. Yaylaya çıkarken hayvanların süslenmesi geleneksel açıdan önemli diğer bir ritüeldir. Günümüzde bu gelenekte unutulmuş ve popüler kültüre yenik düşmüştür. Bölgede ziyaretçilerin nispeten yoğun olduğu Zigana, Kadırga, Kazıkbeli, Taşköprü gibi yaylalarda geleneksel el sanatlarını üreten yok denecek kadar azdır.

Gümüşhane yaylalarında ya da yaylalara yakın alanlarda kültürel miras unsurları olarak tarihi camiler, köprüler, şehitlikler, tarihi yollar, kiliseler, çeşmeler, tabiat koruma alanları, tabiat parkları, kış turizm merkezleri gibi doğal ve kültürel çekicilik unsurlarının varlığından söz edilebilir. Fakat özellikle yaylalarda el sanatları, otçu göçü, yayla göçü, geleneksel yiyecek-içecek unsurları gibi kültürel miras unsurlarının turizm yoluyla değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bölge yaylalarına yakın, tarihi ve kültürel alanlarla ilgili koruma kararlarının alınması, koruma kararı bulunanların öncelik sırasına göre restorasyonlarının kurallarına uygun yapılması, bölgedeki definecilik faaliyetlerinin yöre halkı ve kamu görevlileri iş birliği ile engellenmesi vb. çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi önerilmektedir.

4.2.2.5. Yaylacılık Kapsamındaki Geleneksel Ritüeller ve Yayla Şenlikleri

Gümüşhane yaylalarında düzenlenen yayla şenliklerinde, geçmişten günümüze sosyo-kültürel açıdan nasıl bir değişim yaşandığı, geçmişteki yayla şenliklerinin özellikleri ve bölgeye has ritüeller, günümüzdeki yayla şenliklerinin turizm bağlamında geliştirilmesine yönelik hangi önerilerin sunulabileceği ile ilgili araştırma katılımcıları değerli görüşler aktarmışlardır.

Tarihsel süreçte geleneksel yaylacılık unsurlarında ciddi bir değişim yaşandığı belirtilmektedir. Yayla göçünde 70'li ve 80'li yıllardan, 90'lı yıllara ve günümüze kadar meydana gelen değişimi, o yıllardan beri birçok yayla göçüne katılan bir katılımcı şu şekilde aktarmaktadır:

"80'li yıllarda ve öncesinde yaylalarda kanunsuzluk olduğu için kan davası kaynaklı çok büyük vurgunlar oluyordu. O dönemde bu nedenle bir süre yayla şenlikleri yasaklandı. 1983-84 yıllarında ise sıkıyönetimin gelmesi ile birlikte bölge halkından silahlar toplanmış ve şenlikler tekrar düzenlenmeye başlanmıştı. O tarihten sonra Kadırga Yaylası şenlikleri ilk olarak 1986 yılında yapılmıştı. Yayla göçünü deneyimlemek amacıyla, Şalpazarı Dorukkiriş Köyü'nde 1988 yılında yapılan yayla göçüne katılmaya karar verdik. 1 gün önceden köye vardık. Cuma günü ikindi sonrası cami hoparlörlerinden yağmur yağmazsa yarın sabaha karşı saat 04.00'te yayla göçünün başlayacağı ve Pazar saat 11.30'da yaylaya aşılabacağı anonsu verilmeye başladı. Sabaha karşı saat 04.00 gibi 3 köy birden yaylaya hareket edilecekti. Sabah 04.30 gibi güneş doğmadan ineklerin çan sesleriyle yayla göçü için hareketlendik. 2 km boyunca art arda dizilerek yol alındı. Tonya Kalınçam köyünü geçip soldan Göğsu ormanında bir gece konaklandı. Yere çam dalları serildi, "tuyluk" adı verilen çadırlar hazırlandı, inekler sağıldı. Gece kemençeler geldi, horonlar oynandı. Ertesi sabah yola çıkıldı yine sabaha karşı 04.30'da. Saat 10.00'da Ali Meydanı Düzü adı verilen yaylanın hemen üzerindeki alanda toplanıldı. Yayla çayırı köyün ortak malı sayıldığı ve köylünün ineği aynı anda otlamaya başlasın diye aynı saatte yaylaya girilmesine özen gösterilirdi. Yaylaya giriş için yayla bekçisi tarafından havaya üç el silah atılmasıyla, üç köyün ineği hep birlikte yaylaya giriş yaptılar. 2001 yılına kadar bu ve benzeri yayla göçlerine katıldık. Her yıl yayla göçüne olan ilgi azalmaya başladı. 2001 yılında yaya olarak yayla göçüne katılanlar yok denecek kadar azdı. Herkes yaylalara araçlarla çıkmaya başladı o tarihten sonra " (Fotoğraf 20)

Fotoğraf 20: Yaylaya Çıkışı Temsili Olarak Gösteren Bir Görüntü

Kaynak: Sümerkan, 1994.

Yaylacılık geleneğinde diğer bir kültürel ritüel olarak da “otçu göçü” sayılabilir. Yaylaya gitmeyip fındıklıkların altındaki otları biçmeyi bekleyen köyün gençleri bu iş bittikten sonra horon, kemeñçe eşliğinde hep birlikte yaylaya çıkar ve yayla şenliklerinin düzenlendiği alana varırlardı. Göç esnasında horon, kemeñçe ve silah atılması önemli kültürel öğelerdendi. Otçu göçü sırasında göçün önünde yer alan kişiler ve tüm obalardan gelen göçün tamamı hep birlikte yaylaya çıkarlardı. Hayvanlar festival dönemi yıkandıktan sonra süslenerek şenlik alanına çıkarılırdı. Yaylaya çıkacak kişilerde yeni aldıkları yöresel kıyafetlerini giyer, gerekli kişisel hazırlıklarını yapardı. Hayvanlar yıkanır, daha sonra yaylaya yolculuğuna başlanırdı.

Araştırmaya katılan bölge sakinleri, geçmişteki yayla şenliklerine duydukları özlemden sıklıkla bahsetmektedirler. Yıllar geçtikçe dayanışma ve birlikteliğin azaldığı, yayla şenliklerindeki geleneksel amatör ruhun kaybolduğu vurgulanmaktadır. Yaylaya gidiş, yayladan dönüş, horon düzeni, giyilen kıyafetler vb. birçok farklı ritüele günümüzde uyulmadığı belirtilmektedir.

Gümüşhane yaylalarında organize edilen yayla şenliklerinde geçmişe kıyasla önemli farklılıklar olduğu belirtilmelidir. Günümüzdeki şenlikler ilgili kamu idaresi tarafından organize edilmektedir. Şenliklerin ilk gününde protokolün katılımı ile açılış yapılmakta ve halk pazarı kurulmakta, ikinci gün ise ulusal ya da yöresel sanatçıların katıldığı konserler düzenlenmektedir. Protokol katılımlarına ve kurallarına gereğinden fazla önem verildiği ve bu durumun şenliklerdeki samimiyeti ortadan kaldırdığı, bu bağlamda ortaya çıkan diğer bir görüştür. Geçmişte düzenlenen bazı yayla şenliklerinin günümüzde artık organize edilmediği ise yayla sakinleri tarafından ifade edilmektedir. Örneğin geçmiş yıllarda şenliklerin düzenlendiği Zigana ve Taşköprü Yaylaları'nda günümüzde yayla şenlikleri organize edilmemektedir.

Günümüzde yayla şenliği sayısı artsa da düzenlenen etkinliklerin farklılaşmadığı, geçmişteki yayla kültürü unsurlarına özen gösterilmediği, yöresel sanatçıların düzenlediği konserler nedeniyle izdiham ve kalabalık olduğu belirtilmektedir. Hayvancılığın azalması, bölge illerinden metropollere doğru yaşanan yoğun göçler, kentleşme, teknolojik gelişmeler, yaylalardaki geleneksel uygulamaların önemini kaybetmesine neden olmuştur.

Gümüşhane yaylalarında bölgenin gelenekleri ile uyumlu farklı doğal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi, bölgedeki turizm hareketlerinin canlanmasına katkı sağlayacaktır. Bölge yaylalarını hali hazırda ziyaret eden yerli turistlerin birçoğunun temel motivasyon kaynakları; memleket hasreti giderme isteği, şehir stresinden uzaklaşma, temiz hava ve sağlık, piknik, gezip görme gibi faaliyetlere katılma ve sahil illerinin nemli ikliminden uzaklaşmadır. Köyde doğmuş, çocukluğunda ya da gençliğinde yayla deneyimi yaşamış bölge halkı tatillerinde yaylaları tercih ederken, kentte doğmuş daha çok günümüzün çocuklarının yayla tatillerini beğenmedikleri katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Ayrıca geçmiş dönemlerde yurtdışında yaşayan birçok gurbetçi vatandaşın yaylaları ziyaret edip yayla şenliklerine katıldığı fakat son yıllarda azalma olduğu ifade edilmiştir.

Bu kısımda Gümüşhane yaylalarında yayla turizminin geliştirilmesi açısından bazı önerilere değinmekte fayda vardır. Bu öneriler:

- Tüm yaylalarda ayrı ayrı şenlik düzenlemesi yerine geleneksel olarak süregelen şenliklerin sürdürülmesi,

- Yayla şenliklerinin planlanmasında paydaşların görüşleri alınarak doğru planlama yapılması,
- Hayvanların süslenmesi, yöresel kıyafetler, horon vb. geleneksel yaylacılık ritüellerinin tekrar canlandırılması,
- Yayla şenliklerinin doğru organizasyonla belli bir konsept bağlamında geleneksel unsurlara özen gösterilerek tekrar planlanması, organizasyonda yerel halkın aktif rol alması,
- Düzenlenen etkinliklerin doğal, bürokrasiden olabildiğince uzak samimi bir ortamda gerçekleşmesi,
- Şenliklerde kültürel miras unsurlarını içeren farklı etkinliklerin düzenlenmesi,
- Otçu göçünün nitelikli bir organizasyonla tekrar hayata geçirilmesi,
- Yayla şenliklerinde seçilen müziklerde yöresel enstrümanların kullanılmasına daha fazla özen gösterilmesi,
- Modern yapay bir kültür oluşturmak yerine geçmişteki yaylacılık ritüellerinin canlandırılması olarak ifade edilebilir.

Sonuç olarak, Gümüşhane yaylalarının ulusal ve uluslararası anlamda tanınırlığına katkı sağlayacak en önemli unsurlar yayla şenlikleri ve festivalleridir. İl genelinde temmuz ve ağustos aylarında yayla şenlikleri düzenlenmektedir. Yayla turizmi kapsamında geçmişten günümüze yayla şenliklerinin düzeni, ritüelleri, katılan kişi sayısı vb. konularda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Köylerde belli dönemlerde yapılan yaylaya çıkış hazırlıkları ile birlikte başlayan yaylaya çıkış yolculuğu, mezireye çıkma ve sonunda uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra yaylaya ulaşılmasıyla son bulurdu. Yaylaya ulaştıktan sonra müzik ve halk oyunları eşliğinde yayla şenlikleri düzenlenir ve yerel halk doyusya eğlenirdi. Günümüzde yayla şenliklerinin formu önemli anlamda değişikliğe uğramıştır. Bu farklılıklardan en belirgin olanı şüphesiz geleneksel ot göçü, hayvanların süslenmesi, yöresel kıyafetler gibi ritüellere günümüzde fazla rastlanmamasıdır. Bu unsurların unutulmaya yüz tuttuğu belirtilebilir. Modern yayla şenliklerinde popüler veya yerel sanatçılar eşliğinde eğlenceler düzenlendiği söylenebilir. Ancak yine de günümüzdeki haliyle bile olsa, yayla şenliklerinin kısa süreliğine kültürel bütünleşmeyi sağladığı söylenebilir.

4.2.2.6. Yaylalarda Hizmet Kalitesi Unsurları

Ziyaretçiler, Gümüşhane yaylalarını daha çok memleket aidiyeti, temiz havası, suyu, iklim koşulları açısından uygunluğu, özellikle et ürünleri başta olmak üzere organik ürünlerin bulunması gibi nedenlerle ziyaret etmektedirler. Bölgedeki yaylalarda satışa sunulan et ürünlerinin mera hayvancılığı nedeniyle lezzetli olduğu, ziyaretçiler tarafından ifade edilmektedir.

Diğer taraftan genel olarak gününbirlik hizmet verebilecek kapasiteye sahip tesislerin altyapı, hizmet kalitesi, hijyen ve sanitasyon, iş görenlerin niteliği, ortak kullanım alanlarının bulunmayışı gibi problem alanlarından bahsedilebilir. Ayrıca özellikle bazı konaklama tesislerinin yabancı turistlerin tercih edeceği nitelikte olmadığı katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Yaylalarda kamusal hizmetlerde (çöp toplama vb.) ortaya çıkan eksiklikler hizmet kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Samimiyet ve güven açısından üst düzeyde bir ilgi olsa da, yayla turizminin gelişebilmesi açısından bölgedeki turizm işletmelerinin yasal statü ve proje desteği talepleri çözüme kavuşturulmalıdır.

Bölgedeki tesislerin şu aşamada daha çok orta ve alt gelir grubuna hitap ettiği katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Lüks turizm hizmeti talep eden yerli ve yabancı turistlerin de bölgeyi tercih edebilmeleri için onlara yönelik altyapı, konaklama tesisi, yiyecek-içecek tesisi ve diğer yatırımları içeren turizm merkezlerinin oluşturulması önerilmektedir.

Yaylalardaki otel ve yiyecek içecek tesislerinin birçoğu aile işletmesi niteliğindedir. Ayrıca birçok tesis sahibinin genç çocukları da farklı gerekçelerle işletmelerde çalışmamış, büyük metropollere göç etmişlerdir. Bu sebeplerle tesislerin tecrübeli iş gören istihdam etmede zorlandıkları belirtilmiştir. Dolayısıyla tesislerdeki mevcut iş görenlere yönelik turizm eğitimlerinin planlanması ve hizmet kalitesi standartlarının oluşturulmaya çalışılması faydalı sonuçlar doğuracaktır. Özellikle araç-gereçlerin periyodik temizliği, misafire hitap ederken uyulması gereken kurallar, iş yeri kıyafetlerinin temizliği ve düzeni, menü bulundurma ve vaat edilen ürünlerin menülerde yer alması gibi konularda eğitimlerin verilmesinin gerekliliği araştırmada ortaya çıkan temel sonuçlar arasındadır. Yaylalardaki tesislerin nitelikli hizmet kalitesine sahip olmaması ile ilgili bir katılımcı görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

"Halkın doğal yaşantısını turizm adı altında herhangi bir dokunuşa tabi tut-

madan pazarlamak oldukça sakıncalıdır. Yaylalardaki tesislerde vatandaş evinin birkaç odasını otele çevirip ziyaretçilere sunuyor. Bu durumda hizmet kalitesi ve temizlik açısından oldukça fazla sayıda problemle karşı karşıya kalınıyor. Turizm yüksek standartlar isteyen bir sektör. Yerel halk için yaylalardaki standartlar yeterli bulunabilir, fakat turistler için yeterli değil"

Nitelikli hizmet verebilmek için işletme sahipleri istekli görünseler de yapısal anlamda bazı problemlerin çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Öncelikle yaylalardaki hukuki durum netliğe kavuşturulmalıdır. Bölgedeki önemli yaylalar turizm merkezi ilan edilerek mevcut tesisler yenilenmelidir. Bu aşamada tesisler geleceği göremedikleri için tesislerini yenileyecek öz güveni kendilerinde bulamadıklarını ifade etmektedirler. Diğer taraftan turizm yatırımlarının sabit sermaye gerektiren büyük bütçeli yatırımlar oluşu ve yatırımın geri dönüş süresinin orta ve uzun vadeli olması, bölge halkının tesislerin iyileştirilmesi noktasındaki endişelerini de artırmaktadır. Ayrıca, mevsimsel faaliyet gösteren tesislerin hâlihazırda yeterli sermayeye sahip olmadıkları da ifade edilmektedir.

Yaylalarda hizmet kalitesi problemlerinin çözümü için katılımcılar tarafından önerilen diğer çözüm önerileri şu şekilde sıralanmıştır:

- Belli standartlarda hizmet verecek tesislerin oluşturulması ve mevcutların da bu şartlara uyum göstermesinin sağlanması,
- Yaylalardaki tesislerin kontrol edilip denetlenmesi için öncelikle hukuki bir statüye sahip olmasının sağlanması,
- Avrupa Birliği, TÜBİTAK vb. proje destekleriyle yaylalarda çevreye duyarlı tesisler oluşturulması,
- Yaylalarda doğa turizmi ya da kültür turizminden bahsedebilmek için evlerin daha hijyenik ve bakımlı hale getirilmesi, kullanılan malzemelerin geliştirilmesi,
- Yaylalardaki hukuki ve mevzuata dayalı problemlerin çözümü, daha sonra turizm bilincine sahip sınırlı alanların turizm merkezine dönüştürülmesi, bu merkezlere geleneksel mimari ve peyzaj kurallarına uygun tesislerin özel sektör ya da devlet desteğiyle inşası ya da mevcut tesislerin nispeten nitelikli olanlarının turizm bağlamındaki mimari dokunuşlarla nitelikli hale getirilmesidir.

Özetle, yaylalardaki turizm tesislerinin hizmet kalitesinin istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu durumun temel nedenleri arasında; turizm eğitimi almamış personellerin istihdam edilmesi, turizm sezonun kısa olması nedeniyle eğitilmiş personellerin işletmelerde tutulmaması, işletme sahiplerinin hijyen,

misafir memnuniyeti vb. konularında farkındalıklarının düşük olması, işletmelerin yatırımlarını kurumsal hale getirecek ve misafirlerin isteklerine göre geliştirmeleri için gerekli finansal kaynaktan mahrum olması vb. sebepler sayılabilir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar hijyen ve misafir memnuniyeti konularında şikayetlerde bulunmuşlar ve bu konularda önlem alınmasının gerekliliğinden bahsetmişlerdir.

4.2.3. Çevresel Boyut

4.2.3.1. Yayla Turizminin Yaban Hayatına ve Doğal Yaşama Etkileri

Yayla turizminin yaban hayatına ve doğal yaşama olan etkilerini belirlemek üzere yapılan görüşmelerde, katılımcılar yaylalarda yaşayan yaban hayvanlarının bölgedeki insan yoğunluğuna alışık olmadığını ve bu durumdan tedirgin olabildiklerini vurgulamışlardır. Yaylalarda yaşayan insanların çok fazla avcılık yapmadıkları, yapanların da ağırlıklı olarak başka yerlerden geldikleri belirtilmiştir. Yaylalarda az sayıda yaban hayvanına denk geldiği, bunların da ağırlıklı olarak tavşan, tilki, domuz ve ayıdan ibaret olduğu ifade edilmiştir.

İnsanların yoğunlaştığı yerlerde yaban hayatı zarar görmektedir. Örneğin Limni Gölü'nde ziyaretçi sayısının ve çevredeki aydınlatmaların artışına bağlı olarak yaban hayvanlarının bu durumdan olumsuz etkilendiği belirtilmiştir. Buna karşılık bazı katılımcılar ise bölgede yaban hayatının turizmin lehine olduğunu, yaban hayatını görmek için bile insanların yaylalara gelmek isteyebileceklerini belirtmişlerdir.

Yayla turizmini geliştirmek üzere yapılan yatırımlar ve çalışmalar yaban hayatına zarar verebilmektedir. Örneğin Kürtün Örumcek Ormanları'nda yapılan yolun adeta örümcek ormanının kalbinden geçtiği ifade edilmiştir. Çünkü karıncanın bile doğa için çok önemli olduğu düşünüldüğünde, yapılan bu yolun doğal dengeye zarar verdiği belirtilmektedir. Özellikle yaban hayvanlarının geçiş yaptığı bölgelere HES yapılması veya bu alanların ıslah sebebiyle parçalara ayrılmasının, yaban hayvanlarının yaşam alanlarını sınırlandırdığı söylenebilir. Eğer yaban hayatının ve çevrenin korunması isteniyorsa, bu hassas alanların araç trafiğine kapatılarak yürüyüş yolu olarak tasarlanması önerilebilir.

Yaban hayatı dünyanın gelişimine paralel olarak daha fazla zarar görmüştür. Bu durumun sadece yayla turizmiyle sınırlı olmadığı, her alanda yaban hayatı-

nın zarara uğradığı belirtilmiştir. Bu konuda farkındalık oluşturulması halinde, sorunun üstesinden gelinebileceği ifade edilmiştir. Örneğin, yaylaya gidenlere 'şu bitkiye zarar vermemeniz gerekiyor' ya da 'bu hayvana zarar verilmemesi gerek' gibi bilinç oluşturulduğunda, zararın en aza indirilebileceği savunulmuştur. Konuyla ilgili olarak yapılan bir açıklamada, yerel halkın yaban hayatı ve bitki çeşitliliği konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması sebebiyle, Sarıtaş Yaylası'ndaki yapılaşmaların yaban hayatına ve bitki çeşitliliğine zarar verdiği vurgulanmıştır. Bilinçsiz yapılaşmanın o bölgede bulunan tüm canlıları olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Örneğin yaylalarda yaşayanlar geçmişte çok sayıda bitki çeşidi gördüklerini ifade etmektedirler. Günümüzde ise turizm faaliyetleri, baraj ve hidroelektrik santralleri yapımı nedeniyle, bu doğal güzelliklerin yok olacağından endişe edilmektedir.

Yayla sakinleri ulaşım olanaklarının artmasıyla birlikte; ziyaretçilerin yaylalara kolaylıkla ulaşabildiğini ve bu durumun ise yaylalardaki yaban hayatını olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Yaban hayvanlarının yaşam alanlarında tahribatın en aza indirilmesi ve ulaşım konusunda yapılan çalışmalarda hassas davranılması gerekmektedir. Örneğin, yürütülen yol çalışmaları yaylalardaki bitki örtüsünü etkileyerek hayvanların zarar görmesine yol açmaktadır. Bu nedenle hayvanların yaşam alanını oluşturan Çakırgöl'ün içine kadar yol götürmenin çok mantıklı olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca yaylalarda silah atma, yüksek sesle kutlama yapma, korna çalma gibi nedenlerle gürültü kirliliği olduğu ve bu durumun yaban hayatını olumsuz etkilediği katılımcılar tarafından ifade edilen diğer bir unsurdur.

4.2.3.2. Yaylalarda Katı ve Sıvı Atıkların Durumu

Yaylalarda katı ve sıvı atıkların tahliye edilmesi önemli bir sorun olarak görülmektedir. Çünkü yaylaların şehir merkezlerinden uzak lokasyonlarda yer alması ve çoğunda geniş yolların bulunmaması sebebiyle katı atıkların toplanması, tahliye ve geri dönüşümü oldukça zordur. Ağırıklı olarak Kürtün ve Özkürtün Belediyeleri'ne bağlı olan yaylalara belediyeler tarafından haftada bir kez çöp toplama araçlarının gönderildiği, ayrıca yaylaların belirli bölgelerinde çöp konteynirlerinin yer aldığı ifade edilmiştir. Kirlenmenin ise pazarın kurulduğu günlerde ve yayla şenliklerinin olduğu dönemlerde artış gösterdiği vurgulanmıştır.

Şenlik zamanlarında ortalama 5-6 bin kişinin yaylalara geldiği, bu kişilerin ise ortalama 30-40 bin plastik atığı doğaya bıraktıkları belirtilmiştir. Ayrıca yaylalarda kimi yerlerde çöp dökme alanları tespit edilmiş olup, yayla sakinlerinin çöplerini bu alanlarda depolamaları sağlanmıştır. Buna rağmen atıklarını doğaya bırakanlara ise caydırıcı yaptırımların uygulanması önerilmiştir.

Kimi yaylalarda çöplerin toplanması noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Bunun sebebi olarak belediyelerin çöp toplama konusundaki ilgisizliği gösterilmiştir. Bölgedeki işletmeciler ise atıklarını kendi araçlarıyla belirli bölgelere dökmekte veya yakarak imha etme yoluna gitmektedirler. Diğer yandan yaylalardaki kanalizasyon sisteminin de yeterli olmadığı, kimi yerlerde halen ilkel yollarla hazırlanmış olan düzeneklerin kullanıldığı, bunun da çevreye olumsuz yönde etki ettiği ifade edilmiştir.

Köylerdeki ve yaylalardaki atık suların doğrudan derelere akması sebebiyle, sıvı atıklar Gümüşhane'nin en temel sorunlarından biri olarak görülmektedir. Katı atıkların toplanmasında yayla sakinlerine çevre eğitimleri verilerek imece usulü ile bu çöplerin toplanması sağlanabilir. Katı atıkların geri dönüşümünün şehir merkezlerinde dahi uygulanmadığı, bu sebeple de yaylalarda uygulanmasının zor olduğu ortaya çıkan diğer bir sonuçtur.

Özellikle festival alanlarında ve çevreden gelen insanların piknik yaptıkları alanlarda çöp konteynırlarının eksikliği dile getirilmektedir. Öncelikle bu eksikliklerin tamamlanması sonrasında ise muhtarlıklar ve diğer sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla geri dönüşüm uygulamalarına yönelik bilincin kazandırılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Diğer yandan yaylalarda atıkların aynı çöp konteynırlarında biriktirildiği, niteliklerine göre toplanması ve bunları değerlendirme ya da geri dönüşüme kazandırılması gibi bir yaklaşımın olmadığı ve bu kültürün yaylalarda oluşmasının zor olduğu ifade edilmiştir. Yaylalarda gelenek haline gelmiş olan canlı hayvan kesimi ve bunların oluşturduğu atıkların çok fazla kokuya sebep olması, katı atıklar ile ilgili belirtilmesi gereken diğer bir husustur.

Yaylalarda yaşayan ev sahiplerinin vergilendirmeye tabi olduğu, özellikle ev alım satımlarında ise ev bedelinin yüzde 10'u kadar köy bütçesine katkı verilmesi gerektiği, kurulan haftalık pazarlardan kiralar alındığı, bunun sonucu olarak da köy idaresinin çöp toplama işlerini yönettiği vurgulanmıştır. Ancak bunun geçici bir çözüm olduğu ve fosseptik çukurlarının çevreye zarar verdiği ifade edilmektedir.

4.2.3.3. Yayla Şenliklerinin Doğal Çevreye Etkileri

Yayla şenliklerinde her bir yaylaya çok sayıda ziyaretçinin geldiği, bunların büyük bir kısmının yayla evlerinde kaldığı, ancak yaylada evi olmayan ziyaretçilerin ise yamaçlara çadırlar kurdukları veya araçlarında konakladıkları ifade edilmiştir. Ancak şenlik dönemlerinde kapasitenin üzerinde insan yoğunluğunun olduğu, bu alanlarda kurulan çadırlar ve konaklayanlar sebebiyle olumsuz çevresel durumların yaşandığı belirtilmiştir.

Yaylalara gelen kişilerin yaylalardan hemen ayrılmak istemedikleri, belirli bir süre burada kaldıkları, konaklama ve yeme-içme hizmeti veren işletmelerin de sınırlı olması sebebiyle insanların kendi ihtiyaçlarını genelde kendilerinin gidermek durumunda oldukları vurgulanmıştır. Kendi ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olan insanlar yaylaya gelirken yanlarında birçok poşet getirmekte, bu gibi plastik atıkların da önemli bir bölümünün yaylalarda bırakıldığı belirtilmektedir. Aynı zamanda ısınmak ve aydınlanmak üzere ateşler yakılmakta, bunlar da hem hava kirliliğine hem de görüntü kirliliğine sebebiyet vermektedir.

Diğer yandan yayla şenliklerine ziyaretçilerin şahsi araçlarıyla geldiği, böyle bir durumda da pazar alanı dâhil tüm alanlarda araç yoğunluklarının olduğu, bunun da görüntü ve gürültü kirliliğine sebebiyet verdiği vurgulanmıştır. Ayrıca yayla şenliklerinin olduğu dönemlerde ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarının (tuvalet, lavabo vb.) karşılanacağı tesislerin yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Yayla şenliklerinin kimi zaman bir gün kimi zaman üç gün sürdüğü, bazen ise terör olayları gibi sebeplerle hiç yapılmadığı belirtilmiştir. Ancak yayla şenliklerinden sonra yaylada bırakılan çöp yığınının her sene haberlere konu olduğu, her yayla şenliğinin aslında geride büyük miktarda “çöp şenliği” oluşturduğu ifade edilmiştir.

Yayla şenliği zamanında yaylaların hiç olmadığı kadar kalabalıklaştığı, yüksek sesle müziklerin çalındığı, hoparlörler ile anonslar yapıldığı ve silahlar atıldığı belirtilmektedir. Yayla şenliklerinin finansmanı ise belediyeler, valilik ve ağırlıklı olarak büyükşehirlerde görev yapan ve maddi durumu yeterli olan kişi veya işletmeler tarafından sağlanmaktadır.

Son olarak şenliklerden köy idaresinin ve yerel belediyelerin gelirler elde ettiği, ancak her yıl yayla şenliklerinde elde edilen bu gelirlerin yaylanın çevresel gelişimi için kullanılması gerektiği önerilmiştir. Haftalık kurulan pazarlardan

da işgaliye olarak ücretler alındığı, toplanan bu paralarla da muhtarlık tarafından çevresel düzenlemenin yapılmaya çalışıldığı açıklanmıştır.

4.2.3.4. Hidroelektrik Santrallerinin (HES) Turizm Hareketlerine Etkisi

Hidroelektrik santrallerinin yaylalardaki turizm hareketlerini ve çevresel yönden bölgeyi nasıl etkilediğini belirleyebilmek üzere katılımcılara yöneltilen soruya verilen cevaplara bakıldığında, hidroelektrik santrallerinin kurulmasıyla birlikte karasal iklim daha yakın olan yaylalardaki iklimin değiştiği ve havanın daha ılıman olduğu ifade edilmiştir. Hidroelektrik santrallerinin fayda-maliyet analizine göre yapılması ve sosyal maliyetlerin de göz önünde bulundurulması önerilmiştir.

HES'lerin yaban hayatı ve bitki çeşitliliğine zarar verdiği, özellikle yaban hayvanlarının HES'in olduğu bölgelerden hızla uzaklaştıkları ifade edilmiştir. Diğer yandan katılımcılar HES'lerin derelerdeki suyun büyük bir kısmını işgal ettiğini, bunların da su kirliliğine sebebiyet verdiğini ve suyun kalitesini azalttığını belirtmişlerdir. Örneğin HES'lerden önceki dönemlerde derelerde alabalıkların yaşadığı, balıkların yumurta bıraktığı görülürken şimdilerde bu durumlarla karşılaşamadıkları vurgulanmıştır.

HES'lerin ülkemizde plansız yapıldığı ve hızla yayıldığı, dünyada var olan diğer elektrik santrallerine göre de görsel açıdan zafiyetler oluşturduğu belirtilmektedir. Özellikle yeşilin içerisinde betonarme yapıların bulunmasının olumsuz bir çevresel durum olduğu, hidroelektrik santrallerinin doğa ile uyumlu şekilde planlanmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Hidroelektrik santrallerinde (HES) vadilere kurulan santrallerin vadi yamaçlarındaki suyu akarsudan alıp dağın yamaçlarına çıkardığı, oradan da bitki örtüsü tahrip edilerek inşa edilen tüneller ile aşağıya indirildiği ifade edilmiştir. Bu durumda akarsuyun hızının ve sıcaklığının değiştiğine, canlıların yaşamının olumsuz etkilendiğine dikkat çekilerek; özellikle yüksek turistik çekiciliğe sahip olan alanlar da bu durumdan kaçınmak gerektiği vurgulanmıştır.

Turizm faaliyeti için yaylalara gelen insanların yaylaya ulaştığı yollar üzerinde çok sayıda HES ile karşılaştıkları, bunların yayla turizminin doğasına aykırı olduğu, insanların yaylalara doğallık için geldikleri ifade edilmiştir. Ancak bazı katılımcılar ise özellikle Erikbeli Yaylası'nda olduğu gibi HES'ler yapıldıktan sonra yaylaya giden yolların yapıldığını ve yaylalar için büyük sorun olan yayla yollarının geliştiğini ifade etmişlerdir.

4.2.3.5. Kaçak Yapılaşma Durumu

Kamu arazisi olan yaylalarda kaçak yapılaşmanın çok fazla olduğu ve her geçen gün de yenilerinin eklendiği genel olarak bildirilmiştir. İnşa edilen yapıların ise belirli bir düzen ve projede yapılmadığı, hızlıca yapılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Bu yapıların denetiminin belediyeler tarafından yapılması ve her yapılan evden alınan verginin köy idaresine aktarılması önerilmiştir. Diğer yandan evlerin de belirli bir sürede tamamlanması gerektiği, çünkü insanların temeli atıp bıraktıkları ve yıllarca inşaatın devam ettirildiği konusu eleştirilmiştir. Bu kapsamda önerilen, sorumlu yerel yönetimlerin tip projeler uygulayarak, çevreye duyarlı, geleneksel mimariyi öne çıkaracak konaklama modellerini desteklemeleri ve bu kapsam dışında inşa edilen çok katlı, betonarme yapılara izin vermemeleridir.

Geçmişleri eski yıllara dayanan yaylalardaki yapılaşmanın son yıllarda arttığı belirtilmiştir. Eski dönemlerde yapılan evlerin bazılarında ruhsatların verildiği, ancak nispeten yeni evlerin çoğunda ruhsat olmadığı ifade edilmiştir. Yapılan yayla evlerinin de en fazla iki katlı olduğu, kimilerinin çok katlı binalar yapmak istediği ancak bölge halkı tarafından şikâyet edilerek bu durumun önüne geçildiği belirtilmiştir.

Diğer yaylalardan farklı olarak Zigana Yaylası'nda kaçak yapılaşmaya nispeten daha az rastlandığı söylenmiştir. Bölgeyi sahiplenen yaylacıların ise Saranoy Yaylası'nda olduğu gibi yeni yapılar inşa etmek yerine atalarından kalan yerleri tekrar onardıkları ve aynı yayla evlerini tekrar kullanıma açtıkları belirtilmiştir.

1980'li yıllardan sonra özellikle yüksek yaylalarda evlerin inşa edilmeye başlandığı ve bunun bir moda dönüşüğü belirtilmiştir. 2000 metre rakımın üzerinde yapılan bu evlerin yöresel mimariye uygun şekilde yapılmadığı, gün ışığından faydalanmak için ağırlığının güney yamaçlara yapıldığı, ancak bu gibi evlerin şimdilerde mimari kirlilik oluşturduğu ifade edilmiştir. Mimari kirliliğe neden olan bu yapıların onarılmasına yönelik projelerin geliştirilmesinin önemli olduğu bölge halkı tarafından belirtilmektedir. Diğer yandan yerel halkın çevresel kirlilikle ilgilenmediği, ağırlıklı olarak büyük şehirlerden gelen insanların daha büyük ve gösterişli yayla evi yapma noktasında birbirleri ile yarıştıkları ifade edilmiştir. Özellikle, 1980'li yıllardan önce yapılan yayla evlerinin geleneksel hayvancılığa göre yapıldığı, ancak bu yıllardan sonraki süreçte yaylalardaki bazı konutların ikincil konut halini aldığı vurgulanmıştır.

Yaylalardaki kaçak yapılaşmayla ilgili kamunun belirli planlar hazırlaması ve yaptırımlar uygulaması gerektiği belirtilmiştir. Belli dönemlerde tespit edilen birkaç evin yıkıldığı, ancak yıkılan evlerin sahiplerinin daha sonra başka bir yerde yayla evi yapmaya başladığı vurgulanmaktadır. Özellikle kaçak yapılaşmayla mücadele edebilmek için bölge halkı, muhtar, esnaf, jandarma ve belediyenin koordineli çalışması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yaylalara gelişigüzel kaçak evler yapılması, turizmi de olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin şehir hayatından sıkılan ziyaretçiler doğayla baş başa kalmak için yaylalara birkaç günlüğüne gezmeye geldiklerini ve yaylalardaki betonarme evlerden rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Aynı durumun yaylalardaki konaklama tesisleri için de geçerli olduğu ve bu tesislerin doğaya uygun malzemeler kullanılarak uygun yerlerde yapılmasının önemi vurgulanmıştır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından, 31 Aralık 2017'den önce yapılmış, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yapıların imar ve iskân sorununun çözülmesi amacıyla hayata geçirilen İmar Barışı uygulamasıyla, 8 Haziran 2018 tarihi itibarıyla başvurular başlamış ve binlerce hak sahibi yaylalardaki yapılarıyla ilgili başvurularını yaparak izin belgesi almıştır.

4.2.3.6. Yaylalardaki Değişimin Çevre Üzerindeki Etkisi

Yaylalardaki değişimin çevreye hem olumlu hem de olumsuz yönde bir takım etkilerinin olduğu yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Yaylaların mevcut durumundaki yoğunluk sebebiyle zarar gördüğü, bunun da ev inşası noktasında herhangi bir plan veya yönetmeliğin çıkarılmamış olmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Yaylalarda yapıların görsel ve işlevsel olarak çevreye uygun hale getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Geleneksel yayla evleri köylülerin kışın hayvanlarına kuru ot temin edebilmek için bahçelerini çitler ile çevirip, orada otları kurutarak kışın kullanmak üzere inşa edilmiştir. Ancak yaylalarda hayvancılığın azalması ve modern hayatın gelişmesiyle birlikte yaylaların kullanım amaçları da değişikliğe uğramıştır. Şimdilerde ağırlıklı olarak tatil ve dinlenme amacıyla yaylalara çıkıldığı, gelen çoğu kişinin de memleket aidiyetiyle yaylaları ziyaret ettiği belirtilmiştir.

Yaylalarda yaz aylarında taşıma kapasitesinin üzerinde gelen insan yoğunluğu sebebiyle kanalizasyon sisteminin önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle

yaz aylarında foseptik çukurlarının taşıdığı ve çevreye kötü kokular yaydığı ifade edilmiştir. Hatta bu sebeple çoğu yaylacının kalabalığın fazla olduğu yaz ayları yerine ilkbahar ve sonbaharda yaylalarına gittikleri iddia edilmiştir.

Yaylalardaki değişimin olumlu hale gelebilmesi için öncelikle insanlarda turizm bilincinin oluşması, bu sayede de turistik bir değer olan yaylaları korumanın mümkün olabileceği vurgulanmıştır. Eğer bu bilinç oluşursa bölgede turizm daha fazla gelişecek ve turizm sayesinde yöre insanı daha fazla kazanç elde edebileceklerdir. Örneğin turizmin gelişmesine paralel olarak tesislere gelen insanların gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere hayvancılığın da gelişeceği ifade edilmiştir. Diğer yandan hayvancılıkla uğraşan kişiler ise mimari açıdan yaygınlaşan yapılaşmadan şikâyet etmektedirler. Çünkü ev yapan kişilerin hayvanların su içme alanlarını kullandıklarını, bu sebeple de hayvanlarının su içme alanlarının kısıtlandığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde hayvanların otladığı mera alanlarına yapılan evler sebebiyle hayvanların otlama alanlarının sınırlandırıldığı ve yaban hayatının yaşam alanına müdahale edildiği ifade edilmiştir.

Yaşları ilerlemiş olan yayla sakinleri ise yaylalardaki insan yoğunluğundan şikâyet ederek, çocukluklarının geçtiği yayla ile şimdiki yaylanın çevresel açıdan çok farklı olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin geçmişte çevreye karşı insanların çok daha duyarlı olduğu belirtilmiştir. Şimdilerde ise yaylaların adeta kent köyler olduğu, rakım ve temiz hava farkından başka pek bir özelliğinin kalmadığı noktasında açıklamalarda bulunmuşlardır.

4.2.3.7. Yaylalardaki Arazi Kullanımının Geçmişten Günümüze Değişimi

Her geçen gün gelişen ve değişen koşullara bağlı olarak insanların arazi kullanımlarında da değişiklikler yaşanmıştır. Örneğin geçmiş dönemlerde köylerin üst kısımlarında ve yaylaların alt bölgelerinde arpa, buğday, nohut gibi temel besin kaynaklarının ekildiği, ancak şimdilerde ise bu ürünlerin ekilmediği vurgulanmıştır. Şimdilerde yaylalarda tüketim ekonomisinin hüküm sürdüğü, insanların yaylalarda doğal üretim yapmak yerine her hafta kurulan pazarlardan ihtiyaçlarını giderdikleri belirtilmiştir. Diğer bir örnek ise yaylacılığın temelinde hayvancılığın olduğu, ancak arazi kullanımına bakıldığında 30 haneden en fazla 5 hanenin hayvancılığı devam ettirdiği ve arazisini ona göre düzenlediği, geri kalanların ise şehir hayatıyla benzer şekilde yaşadıkları ifade edilmiştir.

Geçmişte yaylalarda yapılan konut mimarisine bakıldığında ekonomik imkânsızlıklar sebebiyle ahşap malzeme kullanıldığı, günümüzde ise ekonominin nispeten gelişmesi ve refah seviyesinin artması sebebiyle insanoğlunun doğayı kullanmada daha vahşi davrandığı ve betonarme yapılar ile çevrede görüntü kirliliği oluşturduğu belirtilmiştir.

Geçmişten gelen geleneksel mimarinin günümüzde muhafaza edilmediği ve bu sebeple kültürün unutulmaya doğru gittiği vurgulanmıştır. Örneğin her gün yeni binaların yükseldiği Zigana Köyü'nde önceki dönemlerde Türklerin ve Rumların birlikte yaşadıkları, Rum mimarisinin farklı ve özgün örneklerinin yer aldığı belirtilmiştir. Günümüzde bu tarz geleneksel mimariye sahip konutların restore edilerek korunmasının gerekliliği açıktır. Diğer taraftan taş veya betondan yapılan yürüyüş yollarının o dönemlerde çamurdan yapıldığı ve oldukça dayanıklı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca her geçen gün geçmişten kalan taş yığma evlerin yok olduğu, bunların yerini ise betonarme binaların aldığına değinilmiştir. Örneğin Kazıkbeli Yaylası'nda geçmişte daha az sayıda yayla evi varken şimdilerde çok sayıda betonarme yayla evinin inşa edildiği belirtilmiştir.

Yaylalardaki arazilerin büyük bir çoğunluğunun boş olduğu, özellikle Zigana Yaylası'nın tatil köyü havasına girdiği vurgulanmıştır. Örnek vermek gerekirse hayvancılık bittiği için insanların arazilerinde biten otları bile aldırmadığı sadece birkaç köyde ve yaylada hayvancılığın devam ettiği ifade edilmiştir.

Önceki dönemlerde insanların yaylalara kışın yakmak üzere meşe toplamaya gittiklerini, topladıkları meşelerin ise yıkık, dökük ve kullanılamaz halde olanlardan seçtiğini belirtmişlerdir. Ancak şimdilerde ise insanların on binlerce yıldır ormanlık alanlarda bulunan bir nevi doğal gübre olan turba yataklarını kazdıkları iddia edilmiştir. Bu noktada, turba yataklarının iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasında önemli bir rolünün olduğu vurgulanabilir.

Yaylacılığın geçmişten gelen bir kültür olduğu, şimdilerde ise yaylalarda orta yaş ve üstü insanların bulunduğu, genç kesimin şehir hayatını bırakıp yaylalarda uzun süre kalmak istemediği, bu sebeple de arazilerin yakın gelecekte atıl hale geleceği öngörülmüştür.

Mera alanı özelliği taşıyan yaylaların tarla olarak kullanılamayacağı, mülkünün kişiye ait değil devlete ait olduğu, yasal olarak da desteklenmiş olmasına rağmen geçmişten günümüze yaylalarda kontrolsüz arazi kullanımının arttığı, katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Geçmiş dönemlerde mesken sayısının

şimdilere kıyasla daha az olduğu, mera alanlarında ve ormanlık alanlarda lahana ve patates gibi ürünlerin üretildiği, şimdilerde ise bu alanların tamamının evlerle dolduğu açıklanmıştır. Diğer yandan yaylaların yüksek rakımlı bölgeler olmaları sebebiyle her ürünün tarımının yapılamadığı, doğal etkilerden dolayı belirli ürünlerin (çavdar, yulaf vb.) üretiminin mümkün olabildiği ifade edilmiştir.

Yaylaların merkezlerine yeni tesisler inşa etmek yerine, geçmişte yaylalarda var olan tesislerin onararak hizmete açılması gerektiği önerilmiştir. Klasik yaylacılığın günümüzde tam anlamıyla unutulmadığı, meraların büyük çoğunluğunun boş olduğu, tarım, hayvancılık ve yayla turizmini eşgüdümleyecek kapsamlı bir planlamanın önemli olduğu belirtilmiştir. Bölge paydaşları, geçmişte bölge dışına göç eden insanların günümüzde yaylalara ikincil konutlar inşa ettirme yarışına girdikleri ve bu konutları da yatay mimari şeklinde geniş alanlarda gerçekleştirdikleri siteminde bulunmuşlardır. Diğer yandan kamunun yaylalara ahşaptan ev yapılması önerisinde bulunduğu, ancak yüksek yerlerde yer alan yaylaların kış aylarını çok sert geçirdiği, bu sebeple de ahşap malzeme yerine ağırlıklı olarak tuğla ve beton kullanıldığı ifade edilmektedir.

Geçmiş dönemlerde yaylalarda obalar halinde yaşamın olduğu, şimdilerde ise daha bağımsız bir yaşamın tercih edildiği vurgulanmıştır. Ancak halen kurulan pazarlarda önceki dönemlerde olduğu gibi obaların bir araya geldiği belirtilmiştir. Diğer yandan geçmişte Gümüşhane köylülerinin tarımla çok fazla uğraştıkları, zamanla köylerden göç ettikleri ve meraların boş kaldığı veya başka şehirlerden gelen insanların kullanımına geçtiği ifade edilmiştir.

Yaylalardaki yapılaşmanın geçmişte daha farklı olduğu, eskiden evlerin birbirlerine yakın nizamda yapıldığı, ancak şimdilerde insanların çok geniş alanlara evlerini inşa ettirdiği ve evlerinin etrafını da duvarlar ile çevirerek büyük bir yayla alanını işgal ettikleri belirtilmiştir. Örneğin Gümüşhane'den Kadırga Yaylası'na doğru giderken içinden geçilen yaylaların adeta şehir hızında yapılaştığına dikkat çekilmiştir. Bu durumun sonucunda da geniş kullanım alanlı yaylaların yerini, sıkışık şekilde inşa edilmiş konutların yer aldığı yaylaların aldığı belirtilmiştir.

Gümüşhane yaylalarındaki paydaşların yayla turizminin çevresel etkileri ile ilgili görüşlerinde, genel olarak yayla turizminin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğu öne çıkmıştır. Turizmden gelir elde eden esnaf ve işletmeciler yayla turizminin faydasından bahsederken çevreye olan olumsuz yönlerini

ikinci plana atabilmektedirler. Diğer yandan yayla turizminden ekonomik bir katkı beklemeyen bölge halkı ile görüşüldüğünde ise yayla turizminin ekonomik katkılarının olmasının yanında bazı hususlarda çevreye olumsuz etkilerinin bulunduğu ön plana çıkmaktadır. Örneğin yayla turizmi ile bölgeye gelen insan yoğunluğu sebebiyle burada yaşayan insanların doğal yaşamlarına müdahale edilebildiği ve insanların tedirgin olabildikleri belirtilmiştir.

Karadeniz Bölgesi'nde son dönemlerde sıklıkla basına da yansımış olan yenilenebilir enerji kaynaklarının yayla turizmine olan etkisi yaylalardaki paydaşlar bakımından farklı şekilde algılanmaktadır. Büyük bir kesim hidro-elektrik santrallerinin turizmi etkilemeyeceğini düşünse de azımsanmayacak bir çoğunluk ise hidro-elektrik santrallerinin bölgedeki doğallığı bozacağını düşünmektedir.

Yaylalardaki çevresel sorunların en önemlilerinden biri ise çarpık yapılaşma ve inşa edilen konutların belirli bölgelerde yoğunlaşmış olmasıdır. Özellikle yaylalardaki arazi mülkiyetlerinin kişilere tahsis edilmemiş olmasına rağmen, yakın bölgelerde yaşayan halk yaylalarda kendilerini hak sahibi olarak görmüş ve buralarda kümelenmişlerdir. Hukuki düzenlemelerin ve denetimlerin de yetersizliği nedeniyle de birçok kişi buralarda maddi güçlerine göre yapılar inşa etmişlerdir. Burada ortaya çıkan en büyük sorun yapıların birbirinden çok farklı mimari özellikte ve belirli bölgelerde yoğunlaşmış olmasıdır. Örneğin maddi gücü yeterli olan kişiler gösterişli çok katlı betonarme evler yaparken maddi durumu nispeten daha yetersiz olan veya eskiden yapılmış olan evler çok daha özensiz inşa edilmiş veya bakımsız kalmıştır. Diğer yandan özellikle suya yakın olan yerlerde ve düzlük arazilerde yapıların birbirine çok yakın inşa edildiği görülmektedir. Bu durum koruma-kullanma dengesinin gözetilmediğini göstermektedir. Bu durum bölge halkı ve işletmecilerin çıkarınayken, özellikle bölgeye gelen ziyaretçiler açısından sürdürülebilir değildir.

Son dönemde ise denetimlerin sıklaştığı ve 2016 yılı itibariyle yaylalara inşa edilen yapıların yıkılacağı haberleri kamuoyunda yer almıştır. Ancak, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından, 31 Aralık 2017'den önce yapılmış, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yapıların imar ve iskân sorununun çözülmesi amacıyla hayata geçirilen "İmar Barışı" uygulamasıyla, 8 Haziran 2018 itibariyle başvurular başlamış ve binlerce kişi yaylalardaki yapılarıyla ilgili başvurularını yapmış ve izin belgelerini almıştır.

Her geçen gün değişen dünyada yaylacılık da değişime uğramış ve yaylacılık kültürü geçmişten günümüze farklılaşmıştır. Bu durum çevre üzerinde belirli olumsuzluklara sebebiyet vermektedir. Çünkü topraklar ekilmeyip, değerlendirilmediğinde bakımı da yapılmamakta ve bu sayede de çevresel sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Diğer yandan yayla kültürünün unutulması insanların yaylalara gelmesini engellemekte ve özellikle genç kuşağın rağbet göstermemesi, yaylaların çevresel görünümüne olumsuz etki yapmaktadır. Yaylalardaki değişimin bazı olumlu yönleri de olabilmektedir. Örneğin daha da modernleşen şartlar sayesinde insanlar buralarda daha fazla kalabilmekte, hayvanlarını daha uzun süre buralarda otlatabilmekte ve yaşamlarını daha rahat idame ettirebilmektedirler.

Son olarak yaylalardaki arazi kullanımında da geçmişten günümüze birtakım değişimlerin meydana geldiği söylenebilir. Örneğin yaylacılık kültüründe her evin kendine ait bir bahçesi ve ahır bulunurken şimdilerde daha sıkışık bir yerleşim tarzı benimsenmeye başlanmıştır. Özellikle Karadeniz geleneğinde bulunan dağınık yerleşme planı son dönemlerde birbirine daha yakın inşa edilen yapılara dönüştürülmeye başlanmıştır. Bu durumun ise, bölge dışına göç etmiş olan kişilerin emeklilik dönemlerini veya yaz aylarını yaylalarda geçirmek istemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.2.4. Fiziksel Planlama Boyutu

4.2.4.1. Yaylaların Altyapı ve Üstyapısının Mevcut Durumu

Gümüşhane yaylalarının yol ve kanalizasyon gibi altyapı ve üstyapı durumları değerlendirildiğinde bazı yaylaların ulaşım problemleri giderilse de bazılarındaki kanalizasyon probleminin hala önemli bir sorun olduğu sonucu elde edilmiştir. Örneğin, Güvende Yaylası için kanalizasyon probleminin yaylanın bazı bölgelerinde çözüldüğü bilgisi edinilmiştir. Katılımcılardan biri "*Kanalizasyon bazı yerlerde var ama her tarafta değil. Gölet'in oralara doğru yapılmış bir kanalizasyon var. Buraya doğru bazı yerlerde var ama bu tarafta yok. İlgilenseler buraya da yapılır*" şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcılardan bir diğeri, Güvende Yaylası'na kadar Doğan kent tarafında olan Kavraz yayla yolu üzerinde yapılan iyileştirme çalışmalarının meyvelerini vermeye başladığı, Doğan kent'ten Kavraz baraj sahasına kadar süren 22 km'lik

yolun büyük bir bölümünün beton ve asfalt yapılması sebebiyle özellikle bayramlarda tatilci ve yaylacıların en çok kullandığı yol haline geldiği belirtilmiştir. Bununla birlikte bölge sakinleri Kavraz yayla yolunun tamamının beton ve asfalta kavuşturulması durumunda yaylanın cazibe merkezi haline geleceğini ifade etmiştir. Ayrıca Zigana Yaylası'nın altyapı hizmetlerinin Gümüşhane Valiliği kanalıyla geçmiş yıllarda yapılan toplantılar neticesinde tamamlandığı bilgisi edinilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Bazı katılımcılar ise doğanın güzelliğinin tadını çıkarabilmek için Zigana Tüneli'nin çıkışına bir teleferik yapılması gerektiğini önermiştir. Bu sayede Zigana Yaylası'na gelen ziyaretçilerin araçlarını bırakıp teleferikle manzaranın tadını çıkararak gezebileceğine değinilmiştir.

Zigana Yaylası'ndan patika yol ve araç ile ulaşma imkânı olan Limni Gölü yolunun ise beton yapıldığı, yapılan yolun bölgede olumlu karşılandığı ifade edilmiştir. Yolun gerekliliğine vurgu yapan katılımcılardan biri, sis nedeniyle oluşabilecek kazaların önüne geçebilmek adına yollara ışıklandırmanın yapılması için karayollarına müracaat edildiğini ve bu sıkıntının da giderileceği yönünde beklenti içerisinde olduklarını dile getirmiştir.

Yapılan mülakatlarda edinilen diğer bir sonuç ise, yol ve kanalizasyon sıkıntılarının giderildiği yaylalar olduğu gibi hâlâ yol ve kanalizasyon gibi altyapı ve üstyapı sıkıntısı çeken yaylaların da var olduğudur. Araştırmanın katılımcıları yeşil yol kapsamında yürütülen yol çalışmalarının önemli olduğunu, yolların beton olarak ve geniş yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Böylelikle insanlar bölgeye rahatlıkla ulaşım sağlayacaklardır. Taşköprü Yaylası için bir başka katılımcı ise altyapının sıkıntılı olduğunu, katı ve sıvı atıklar için foseptik çukurları kullanıldığını ve içme ve kullanma suyunun uzak mesafeden getirildiğini (Alişer suyu), ancak bu suyun da yeterli olmadığını belirtmiştir.

Kazıkbeli Yaylası ve Kadırğa Yaylası'nda altyapı ve üstyapı problemlerinin varlığı gözlemlenmiştir. Örneğin, Kadırğa Yaylası'nın en kalabalık yayla olduğunu, ancak ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını giderecek (tuvalet, vb.) tesislerin nitelik ve nicelik açısından yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Diğer bir katılımcı ise Kadırğa Yaylası'ndaki su probleminin çözülmediğini, bu nedenle iyi işleyen bir kanalizasyon sistemi ile atık suların bir yere toplanması ve yaylanın suyunun temiz kalması önerisinde bulunmuştur.

Kazıkbeli Yaylası'nın yol durumu ile ilgili olarak yolların önceden sorun olduğu, şimdilerde beton döküldüğü ve sıkıntının giderilmeye başlandığını ileri süren birkaç katılımcı olmakla birlikte yolların hâlâ yeterli olmadığı yönünde görüş bildiren katılımcılar da bulunmaktadır. Kazıkbeli Yaylası'na ulaşım için kullanılan 4 farklı yol olduğunu ancak bu yolların ıslah edilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte katılımcılar, söz konusu bölgelerin heyelana açık olduğunu ve heyelan sonucu yollarda meydana gelebilecek olan bozulmalara karşı alternatif yolların yapılmasının gerekli olduğunu ve yolların toz içerisinde olduğunu belirtmişlerdir. İnsanların yol sıkıntısı sebebiyle yaylalara gelmek istemediklerini, yolların yapılması halinde özellikle de Kürtün tarafından gelen yolun yapılması halinde yaylaların turizm potansiyelinin artmasının kaçınılmaz olduğu da katılımcılar tarafından ileri sürülen öneriler arasındadır.

Gümüşhane yaylalarında sınırlı sayıda market, kahve, terzi, cami olduğu ve yayla şenliği dönemlerinde insanların ihtiyaçlarını karşılama noktasında bu gibi tesislerin yetersiz kaldığı söylenebilir. Katılımcılardan biri *“Henüz tam anlamıyla köylerde çözülemeyen altyapı problemleri yaylalarda nasıl çözülecek. Türkiye'nin mevcut durumuyla tüm yaylalardaki altyapıyı geliştirmesi zor”* şeklinde altyapı ile ilgili düşüncelerini özetlemiştir. Ayrıca, aynı katılımcı tarafından yaylalarda yolların bozuk olduğu, su kıtlığı yaşandığı, sosyal alanların yetersiz olduğu ve çöplerin toplanmasında ve depolanmasında problemler yaşandığı belirtilmiştir. Katılımcı; yol, elektrik ve binaların ölçsüz, akla ve bilime uygun olmadan yapıldığını kastettiğini sözlerine eklemiştir. Katılımcının konuyla ilgili görüşü şu şekildedir:

“Hiçbir yayla Trabzon veya Gümüşhane’de diyemeyiz. Haliyle tamamen yağmalanmış ve yok edilmiş bir süreci yaşıyor şimdi yaylalarımız, kurtuluş umudu ise yok, umutsuz görüyorum bu nedenle yaylaların turizme kazandırılması mevcut geleneksel yapısının sürdürülebilmesi ile mümkündür”

Gümüşhane yaylalarındaki altyapı ve üstyapı sorunlarını özetlemek gerekirse; birçok yaylada hâlâ yol, su, kanalizasyon ve çöp toplama gibi temel altyapı problemlerinin devam ettiği; konaklama ve yeme içme işletmeleri ve alışveriş tesisleri kapsamındaki üstyapı tesislerinin ise modern turizmin ihtiyaçlarını gidermek açısından yetersiz kaldığı söylenebilir.

4.2.4.2. Yaylalarda Karar Mekanizmalarına Katılım

Gümüşhane yaylalarındaki paydaşlara yöneltilen karar mekanizmalarına katılımı belirleme konusunda sorulan soruya, katılımcıların çoğunluğunun olumsuz yönde fikir beyan ettiği görülmektedir. Akademisyen olan katılımcılardan biri “*Son gelinen süreçte devlet yaylalarda oturanları işgalci olarak gördüğü için yaylalarda olan her bir hizmette yaylalarda yaşayanları paydaş olarak kabul edip görüşmeyi kabul etmiyor*” ifadeleri ile paydaşlara söz hakkı verilmediğini belirtmiştir. Bu görüşe paralel bir şekilde diğer bir katılımcı ise kendilerinin görüşlerine hiç ihtiyaç duyulmadığını ileri sürerek “*Yeşil Yol Projesinin*” yapımında üniversitelerden görüş alınmadığını iddia etmiştir. Yaylalarla ilgili alınacak kararlar için görüşlerinin alınmadığını belirten başka bir katılımcı ise “*Buraya gelirler konuşma yaparlar ancak o kadardır. Herkesin ağızında fikir var ama icraata gelince bir şey yok*” sözleri ile düşüncelerini ifade etmiştir. Görüşlerinin alınmadığını ileri süren başka bir katılımcı ise “*Direkt yapıyorlar bizlere söz hakkı vermiyorlar*” ifadelerini kullanmıştır.

Akademisyen olan katılımcılardan bir diğeri ise Türkiye'deki en büyük sorunu paydaşların bir araya gelememesi olarak gördüğüne, turizmde özellikle karar mekanizmalarında farklı unsurların bir araya gelmesinin zorunlu olduğuna vurgu yapmıştır. Katılımcıya göre bir bölgede su kaynakları, toprak, bitki örtüsü, mimari, halk kültürü unsurlarını doğrudan ya da dolaylı yolla etkileyecek turistik faaliyetlerin planlanmasında yerel paydaşların görüşleri alınmalı ve uygulanmalıdır. Bu husus yerine getirilmediğinde sürdürülebilir turizmin hayata geçirilmesinin mümkün olamayacağı ifade edilmiştir. Aynı katılımcı konu ile ilgili şu örneği vermiştir: “*Trabzon Sümela Manastırı'nın olduğu bölge milli park sahasıdır. Orada milli park ilan edilen Altındere köyü var. Bu köyün milli park ilan edilmeden önceki nüfusu yaklaşık 500 kadardı. Milli park ilan edildikten sonra köyün nüfusunun ciddi ölçüde azaldığı görüldü. Neden? Çünkü milli parkı ilan ettik, koruma altına aldık bunun sonucunda halk oradan yararlanamaz hale geldi. Hayvancılıktan ya da orman ürünlerinden yararlanamadığı zaman diğer bir ifade ile ekonomik yararlanma sahası kapatıldığında halk oradan göç etmek zorunda kalıyor*”. Katılımcı burada bölgede yaşayan nüfusun ne kadar olduğu, ilan edilen alanda hangi köylerin bulunduğu, yerel halkın geçim kaynaklarının neler olduğu, su, bitki örtüsü, toprak gibi doğal çevre unsurlarının özelliklerinin

neler olduğu gibi konuların araştırılmasına vurgu yapmaktadır. Ayrıca, paydaşların karar mekanizmalarına katılımının gerekli olduğuna fakat paydaşlar arası etkileşimin zayıflığına da dikkat çekilmektedir.

Çalışmada paydaşlara söz hakkı verilmediğini ileri süren katılımcılar olduğu gibi, az da olsa söz hakkı verildiğini ileri süren katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin katılımcı akademisyenlerden biri, paydaşlardan birinin kendisinin olduğunu düşündüğünü ve pek çok zaman görüşünün alındığını ileri sürmüştür.

Gümüşhane yaylalarında karar mekanizmalarına katılım ile ilgili paydaşlarla yapılan mülakat sonuçları özetlenecek olursa; paydaş katılımının yeterli düzeyde olmadığı, paydaş kabul edilip fikirleri alınan kişilerin fikirlerinin ise uygulamaya geçirilmediği söylenebilmektedir. Gümüşhane yaylalarında tüm paydaşlara çok önemli görevler düştüğü, yerel halkın ekonomik faaliyetlere ve karar mekanizmalarına katılımı noktasında istekli ama yönlendirilmeye ihtiyacı olduğu belirtilebilir. Böylelikle yaylaların daha yaşanılır olması ve turizme katkı sağlayan yerler haline gelmesi sağlanacaktır.

4.2.4.3. Yaylaların Geliştirilmesine Yönelik Yürütülen Projelerin Mevcut Durumu

Yaylaların gelişiminin sağlanması amacıyla çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının yapmış oldukları destekleri belirlemeye yönelik olarak hazırlanan soruya verilen cevaplara bakıldığında ise yayla yollarının devlet kaynaklarıyla yapıldığı bu yolların yaylaların ulaşılabilirliği için çok büyük kazanım olduğu ifade edilmiştir. Yol yapımı kaynaklı ziyaretçi yoğunluğu nedeniyle bölgede yaşayan tüm hayvanların olumsuz etkilenebileceğine, özellikle de bölgede otlayan hayvanlardan elde edilen ürünlerin kalitelerinin düşeceğine vurgu yapılmıştır. Yapılacak yolların doğal çevreyle uyumlu inşa edilmesi ve tüm turistik etkinlik alanlarında araç yolu planlanmaması, özellikle özgün flora ve fauna türlerinin bulunduğu alanlarda daha hassas davranılması önerilebilir.

Yaylalara yönelik olarak gerçekleştirilen projelerde yerel halkın da mutlaka sürecin içerisine katılması gerektiği, aksi takdirde projelerin amacına ulaşamadığı ifade edilmiştir. Önceki dönemlerde Güvende Yaylası'nı da içerisine alan el sanatlarıyla ilgili bir proje yürütüldüğü, ancak projenin amacına ulaşmadığı belirtilmiştir. Çünkü projenin başarıya ulaşabilmesi için devamlılığının olması,

örneğin proje çıktısı olarak bölgedeki gençlerin el sanatlarını devam ettirmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca projelerin sonuca ulaşabilmesinin ise verilen teşviklerle ilgili olduğu vurgulanmıştır.

Yılın belirli dönemlerinde yaylalara valilik ve belediyelerden üst düzey yetkililerin geldiği ve yapılması gerekenlerle ilgili görüş alışverişinde bulunulduğu ve sonrasında da projelerin hayata geçirileceği ifade edilmiştir. Özellikle Zigana Yaylası'nda işlerin bu şekilde yürüdüğü; yolun genişletilmesi, sosyal alanların yapılması, kanalizasyon ve su arıtma tesisleri gibi projelerin gündemde olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Zigana Yaylası'nda bu projelere ilave olarak yürüyüş yolu ve Zigana tünelinin bulunduğu alana teleferik sisteminin kurulması önerilmiştir.

Yaylalarda veya yakın lokasyonlardaki işletme sahiplerinin de proje hazırlamaya istekli oldukları ve desteklendikleri takdirde nitelikli projelerin ortaya çıkarılabileceği görülmüştür. Zigana Dağ Tesisinin restoran ve odalarının bir kısmının 2010 yılında DOKA'dan alınan 480 bin lira destek ile yapıldığı, ancak yapılan projelerin kapsamlı hazırlanmadığı ve bu yüzden de olumsuzluklar yaşadıkları ifade edilmiştir. Diğer taraftan bir katılımcı önceki dönemlerde kamu kurumları bölgeye yatırım yaparken paydaş görüşlerini dikkate almadan karar verirken, şimdilerde yatırımların bölgedeki paydaşlar ile görüşüldükten sonra yapıldığını iddia etmiştir.

Üniversite, sivil toplum kuruluşları ve diğer kamu kurumlarının merkezle sınırlı kalmamaları, birbirleriyle etkileşim içerisinde olmaları yönünde öneri getirilmiştir. Diğer yandan yaylalarda ve ülkenin birçok yerinde çeşitli projelerin yapıldığı, ciddi kamu kaynaklarının aktarıldığı ancak proje tamamlandıktan sonra yeterince uygulamaya geçirilmediği ve projelerin zamanla atıl hale getirildiği belirtilmiştir.

Yaylalarda büyük ölçekli otellerin yapılmaması, bunun yerine yerel yatırımcıların desteklenmesi gerekliliği, üzerinde durulan diğer bir konudur. Örneğin yaylaya giden kişilerin doğal ürünler elde etmeleri, doğal yollarla hazırlanmış ve geleneksel yöntemlerle sunulmuş ürünlere ulaşmaları sağlanabilir. Ayrıca, ziyaretçilerin satın aldıkları ürünleri de doğrudan üreticiden almasını sağlayacak projelerin geliştirilmesinin gerektiği, aksi takdirde yaylaların şehir merkezlerindeki ticarileşmiş alanlardan bir farkının kalmayacağı vurgulanmıştır.

Katılımcılar arasında yayla köylerine yönelik olarak proje geliştiren bir akademisyenin de yer aldığı görülmüştür. Proje kapsamında Gümüşhane köyle-

rinde yer alan çok sayıda kadına kazaziye (gümüş işçiliği) konusunda eğitimler verilmiştir. Ancak projenin şimdiki durumu değerlendirildiğinde, kadınların yapmış oldukları el işlerini satamadıkları için devam etmedikleri ifade edilmiştir. Diğer yandan, gümüş madenleri açısından zengin konumda olan Gümüşhane'de gümüş işlemeciliğinin çok iyi bilinmediği ve bu el sanatının mutlaka geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bölgeye yapılan yeşil yol projesinin çok büyük alanları kapladığı, mevcut yollar varken yeni yolların açıldığı ve bunun sonucunda da yeşil yol güzergâhında çok hızlı bir yapılaşmanın olduğu eleştirilen konular arasındadır. Diğer yandan yaylalarda yaşayan halkın DOKA ve DOKAP gibi proje desteği sağlayan kurumlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, bu nedenle yayladaki insanları projeler konusunda yönlendirebilecek kişi veya kurumlara ihtiyacın bulunduğu söylenebilir. Özellikle üniversitelerin bu konuda sorumluluk üstlenerek, projeler ve eğitimler yoluyla yerel halkın bilinçlendirilmesine katkı sağlamaları önerilebilir.

Yaylalarda doğal ürünlerin üretilmesinin önemi vurgulanarak yapılacak projelerin doğallık ve ekolojik çevrenin geliştirilmesi üzerine yoğunlaşması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Diğer yandan bölge halkına krediler sağlanarak ticari kazanç sağlamaları yönünde teşvik edilmeleri önerilmiştir. Ayrıca DOKA ve DOKAP'ın, Doğu Karadeniz'in iç kısımlarında kalan ve nispeten daha küçük şehirleri olan Gümüşhane ve Bayburt illerine yönelik çok fazla projesinin olmadığı, buralardaki projelerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürdürülebilir turizm göstergeleri, karar vericilere turizmdeki mevcut durum hakkında fikir veren turizmin oluşturduğu tahribatın boyutlarını ölçmeye yardımcı olan temel veri setleridir. Destinasyonlar sürdürülebilir turizm göstergeleri rehberliğinde oluşturacakları plan ve politikalarla turizm kaynaklı tahribat hakkında fikir sahibi olabilirler. Diğer taraftan yeni keşfedilen destinasyonlarda orta ve uzun vadede tahribatı azaltmanın yolu en başından sürdürülebilir turizm kriterlerinin belirlenmesi ve turizmde alınacak kararların bu kriterler rehberliğinde uygulanmasıdır. Sürdürülebilir turizm göstergelerinin temelinde, istihdam, mevsimsellik, mal ve hizmetlerin bölgeden karşılama düzeyi, festivaller ve festivallerin bölge ekonomisine katkısı, turizm faaliyetlerinin tarım ve hayvancılıkla eşgüdümlü bir şekilde yürütülmesi gibi ekonomik unsurlar yer almaktadır. Sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel göstergeleri arasında ise; yayla turizminin bölgede oluşturduğu sosyal ve kültürel anlamdaki olumlu ve olumsuz etkiler, bölgedeki tarihi ve kültürel varlıkların durumu, tesislerin hizmet kalitesi, geleneksel mimarinin durumu, turizm ile toplumun değer yargılarının ilişkisi gösterilebilir. Sürdürülebilir turizmin diğer bir boyutunu turizm ve çevre ilişkisi bağlamındaki çevresel göstergeler oluşturmaktadır. Bu göstergelerden bazıları yayla turizminin bölgedeki yaban hayatına ve doğal yaşama etkileri, bölgedeki katı ve sıvı atıkların yeniden kullanılma ve dönüştürülme düzeyleri, yayla şenlikleri döneminde meydana gelen çevre kirliliği, mimari kirlilik ve kaçak yapılaşma, HES'ler ve turizm faaliyetlerinin uyumu gibi göstergelerdir. Son olarak, yukarıdaki bağlamda belirtilen konularla ilgili turizm paydaşlarının karar aşamalarına katılma düzeyleri, bölgedeki turizm projelerinin etkinliği, uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği fiziksel planlama boyutunda ele alınmıştır.

Sürdürülebilir turizmin ekonomik göstergeleri bağlamında değerlendirildiğinde, Gümüşhane yaylalarının gelir ve istihdam oluşturma potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Ancak Gümüşhane'de, bu potansiyelin etkin bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacak tesis, altyapı, insan kaynağı, proje birikimi ve girişimcilik eksikliklerinin bulunduğu görülmektedir. Ekonomik alanda bah-

sedilebilecek diğer bir sorun alanı, farklı nedenlerden dolayı oluşan işletmeler kaynaklı nicelik ve nitelik sorunlarıdır. Konaklama tesislerinin sayısının azlığı, var olanlardaki hijyen ve sanitasyon eksikliği bölgenin tercih edilebilirliğini azaltabilir. Dolayısıyla ekonomik potansiyele rağmen, yayla turizminin günümüzde bölgeye yakın yerleşim alanlarında yaşayan yerel halkın ekonomik problemlerine çözüm üretmekte yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Yaylalarda yaşayan insanların veya geçici olarak kısa süreliğine ekonomik bir faaliyette bulunmak üzere yaylaları tercih eden pazarcı esnafının ve sınırlı sayıdaki işletmenin hayvancılıktan elde ettikleri ürünleri yaylalarda belli dönemlerde kurulan pazarlarda turistik ziyaretçilere ve ağırlıklı olarak bölge halkına sundukları görülmektedir. Yaylalarda, ziyaretçilere hizmet veren et lokantalarının da sayısı oldukça fazladır. Ancak sınırlı altyapı hizmetlerinin bulunduğu yaylalarda hayvansal gıdaların uygun olmayan koşullarda hazırlanarak tüketicilere sunulması, gıda güvenliği açısından problem oluşturabilir. Ekonomik anlamda bahsedilmesi gereken bir diğer husus ise bölgede tarımsal faaliyetlerin sınırlı düzeyde kalmasıdır. Bu nedenle yaylalardaki işletmelerde kullanılan tarım ürünleri, bölgede yer alan diğer illerden temin edilmektedir. Geleneksel el sanatlarının yerel halka ekonomik katkıları değerlendirildiğinde, Gümüşhane Kürtün ilçesine bağlı olan Güvende Yaylası başta olmak üzere bazı yaylalarda Kürtün halkının geleneksel olarak ürettiği zil, külek, hayvan süsleme malzemeleri gibi ürünlerin yaylalarda satılması suretiyle yerel halkın ekonomik bir gelir elde ettiği tespit edilmiştir.

Turizm sektörünün sürdürülebilirliği için kültürel miras unsurlarından yararlanıldığı, turizmin özellikle bu unsurları koruduğu, geliştirdiği ve geçmişten geleceğe taşıdığı pek çok örnekte görülebilmektedir. Ayrıca bu unsurları yaşatan turizm, bu unsurlara yönelik talep artırıcı ve farkındalık oluşturması yönüyle de katkı sağlamaktadır. Turizm hareketlerinin yoğunlaşmaya başladığı bölgelerde, buna paralel olarak el sanatı ürünlerine olan ilgi de artmaya başlayacaktır (Alagöz vd., 2018: 187).

Sürdürülebilir turizm göstergeleri kapsamında değerlendirilen bir diğer alt boyut ise, turizmin sosyo-kültürel sonuçları ve turizmin yarattığı orta ve uzun vadeli sosyo-kültürel tahribat unsurlarıdır. Bu bağlamda turizmin, bölgenin sosyal ve kültürel gelişmesine olumlu ve olumsuz etkileri, turizm hareketlerinin bölge insanının yaşam kalitesi üzerindeki etkileri, turizm tesislerinin hizmet kalitesi düzeyleri, yayla turizmi kapsamında düzenlenen etkinliklerde tarihsel

süreç içerisinde meydana gelen değişimler, bölgedeki geleneksel mimarinin durumu ve turizm faaliyetlerinin toplumun değer yargılarıyla uyumlu olup olmadığı gibi konular katılımcılar tarafından açıklanmıştır.

Gümüşhane yaylalarında yayla turizminin henüz başlangıç seviyesinde olması nedeniyle katılımcılar genel olarak olumlu etkilerden bahsetmişlerdir. Sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel açıdan olumsuz etkilerinden bahsedebilmek için, bölgedeki turizm hareketlerinin kitlesel boyuta ulaşması gerekmektedir. Bu sürecin orta ve uzun vadede bölge halkı tarafından algılanabileceği söylenebilir. Bölgedeki turizm hareketlerinin bölge insanının yaşam kalitesini olumsuz etkilediğine yönelik bir veriye rastlanmamıştır. Gümüşhane yaylalarındaki turizm tesislerinin hizmet kalitesi düzeylerinin yeterli olmadığı söylenebilir. Bu kapsamda temel öneri; ekoturizm, ev pansiyonculuğu, hizmet kalitesi ve girişimcilik eğitim programlarının özendirilmesidir. Özellikle yayla turizmi etkinlikleri kapsamında geçmişten günümüze önemli değişiklikler olduğundan bahsedilebilir. Bu temel değişimin en önemli öznesi, yayla göçü ritüellerinin değişmesidir. Geçmişte yayla göçünün temel nedeni daha çok ekonomik gelir elde etme ile açıklanırken, günümüzde turizm boyutu önem kazanmaya başlamıştır. Yaylalardaki geleneksel mimari dokunun tam anlamıyla korunamadığı, yasal sınırlamalar ve ekonomik nedenlerle kaçak yapılaşmanın yoğunlaştığı söylenebilir. Bölgedeki turizm faaliyetlerinin günümüzde toplumun değer yargılarıyla uyumlu olduğu belirtilebilir.

Yayla turizminin yaban hayatı ve doğal yaşama etkileri, yayla şenlikleri dönemindeki doğal alanların kirlenme durumu, bölgedeki yenilenebilir enerji kaynaklarının turizm hareketlerini nasıl etkilediği, kaçak yapılaşma nedeniyle mimari kirlenmenin mekânsal yoğunlaşması, yaylalardaki arazi kullanımında geçmişten günümüze nasıl bir değişim olduğu, sürdürülebilir turizmin çevresel boyutu kapsamında ele alınmıştır. Diğer taraftan paydaşların karar mekanizmalarına katılım düzeyi, yaylalardaki kamu destekli turizm projelerinin etkinliği, uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği ile ilgili katılımcılar bazı tespitlerde bulunmuşlardır. Yaban hayatı ve doğal yaşam ile ilgili özellikle hayvanların doğal yaşam alanlarının kısıtlandığı, su yollarının değiştiği, geleneksel anlamda hayvanların otlatılmasında kullanılan mera alanlarına tek katlı ve çok katlı betonarme binaların yapıldığı belirtilmelidir. Özellikle yayla şenlikleri döneminde şenliklere katılanların çevreye bıraktıkları çöp ve benzeri katı ve sıvı atıklar önemli bir kir-

lilik unsurudur. Ayrıca yerel yönetimlerin periyodik olarak bu katı atıkları toplamadıkları işletmeler tarafından vurgulanmaktadır. İşletmeler katı atıklarını daha çok toprağa gömerek ya da yakarak yok etmeye çalışmakta olup, bu durum ise çevresel kirliliğe neden olmaktadır. Yaylalardaki arazi kullanımında geçmişten günümüze önemli değişiklikler olduğu belirtilmelidir. Geçmişte hayvan otlatma alanı olarak kullanılan alanlar günümüzde yol, bina vb. amaçlarla kullanılmaktadır.

Yaylalar, Gümüşhane'nin turistik çekiciliğe sahip destinasyonları arasında yer almaktadır. Yaylalardaki ruhsatsız, doğal malzeme kullanılmayan konaklama işletmesi yatırımları, sürdürülebilir turizm ilkelerine uymamaktadır. Ejder ve Demirel (1995) yapmış oldukları çalışmada yaylalarda otel, motel gibi tesislerin yerine, yöreye özgü mimariye göre tasarlanmış evlerde ev pansiyonculuğunun teşvik edilmesinin ve yayla şenliklerinde ziyaretçi yoğunluğunu uygun seviyede tutabilmek için planlamalar yapılmasının önemini vurgulamışlardır. Diğer bir husus; doğayla uyum içerisinde olan ahşap yapılaşmanın yerini, günümüzde artık yöre mimarisi ile uyum içerisinde olmayan plansız, derme-çatma, iki üç katlı betonarme binaların almasıdır (Bekdemir ve Özdemir, 2002: 30). Bu durum kuşkusuz yaylalarda mimari kirliliğe neden olmakta ve bölgedeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine zarar vermektedir. Benzer şekilde Doğanay (2009) araştırmasında, yayla turizminin, geleneksel yaylacılık faaliyetini olumsuz yönde etkilememesi, yerel unsurların sektörün bir parçası olarak ele alınması ve geleneksel yaşam biçiminin ve mimarinin korunması gerektiğini öne çıkarmıştır.

Gümüşhane yaylalarında konaklama ve yiyecek alanları, yerel halkın ikaamet edeceği alanlar, park, otopark ve piknik alanı gibi ortak kullanım alanlarının ayrı ayrı planlanması ve kamusal izin ve yatırımların bu doğrultuda gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Mimari açıdan geleneksel ve doğal malzemelerin kullanılması, ziyaretçilere sunulan ürünlerin üretimi ve sunumunda hijyen ve sanitasyon kurallarına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Son olarak yaylalardaki mimari kirliliğin halen devam ettiği, bu durumun giderilmesi için ise turizm tesisi veya mesken inşasında mevzuat kaynaklı sorunların çözüme kavuşturulması ve yasal olmayan kaçak yapılaşmaya fırsat verilmemesi gerektiği belirtilebilir. Doğu Karadeniz Bölümü özelinde ya da ülkemizde yer alan tüm yayla turizmi alanlarında göstergeler rehberliğinde alan

bazlı planlamalarının yapılması, denetim ve kontrollerin mevzuata uygun şekilde yerine getirilmesi önerilebilir. Ayrıca doğal ve kültürel özellikleri açısından özgün ve korunmaya muhtaç bir konumda bulunan Doğu Karadeniz Bölümü yaylaları ile ilgili daha fazla saha araştırması içeren akademik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda araştırmacılara multidisipliner, farklı analiz tekniklerini içeren araştırmalar yapmaları önerilmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Acuner, E. (2015). Zigana Turizm Merkezi'nin Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Çerçevesinde Yerel Destinasyon Yönetim Örgütleri Tarafından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1(2015), 62-93.
- Akat, A. (2017). *Doğu Karadeniz Bölgesi Müziklerinin Popülerleşme Süreci ve Etkilenimleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Akdu, U., Sezerel, H., Çalık, İ., Aras, G., Kaya, F. ve Köstepen, A. (2012). *Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli*. İ. Günaydın (Editör). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, No: 1.
- Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, A. S. (2009). Özel İlgi Turizmi. Ankara: Detay Yayınları.
- Akyürek, S., Özdemir, Ö. ve Çeken, H. (2018). Gümüşhane İlinin Kırsalının Turizm Potansiyeli ve Yerel Halkın Kırsal Turizm Hakkındaki Görüşleri. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi*, 2(2), 10-19.
- Alagöz, G., Çalık, İ. ve Güneş, E. (2018). Kültürel Miras Turizmi Açısından Erzincan Bakır İşleme Sanatının Mevcut Durumu ve Sürdürülebilirliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 174-191.
- Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama. *Journal of Yasar University*, 10(40), 6692-6710.
- Atalay, S. (2018). Trabzon-Gümüşhane Arasındaki Tarihi İpek ve Göç Yolu. *Kafdağı*, 3(2), 130-149.
- Ayazlar, R. A. (2017). Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin (Sus-Tas) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 80-92.
- Aydın, S. (2015). *Ekolojik Turizm ve Zigana Doğa Okulu Uygulaması*. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi, Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, 14-16 Mayıs 2015, Gümüşhane, 567-574.
- Aydın, S. (2017a). *Zigana Doğa Okulu Uygulamalarının Sürdürülebilir Turizm Ölçeğinde Değerlendirilmesi*. 1st International Sustainable Tourism Congress, November 23-25, Kastamonu, Turkey, 588-601.
- Aydın, S. (2017b). *Zigana Köyü'nün Sürdürülebilir Turizm Potansiyeli*. 1st International Sustainable Tourism Congress, November 23-25, Kastamonu, Turkey, 602-618.

- Becan, C. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Paydaş Teorisi ve İletişim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi: Bankaların Basın Bültenlerine Yönelik Bir İçerik Analizi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(1), 16-35.
- Bekdemir, Ü. ve Özdemir, Ü. (2002). Doğu Karadeniz Bölümü'nde Gelişmekte Olan Yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek: Bektaş Yaylası. *Doğu Coğrafya Dergisi*. Sayı: 7, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Belal, A. R. and Owen, D. L. (2007). The Views of Corporate Managers on the Current State of, and Future Prospects for, Social Reporting in Bangladesh: an Engagement-Based Study. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 20(3), 472-494.
- Beyhan, Ş. G. ve Ünügür, S. M. (2005). Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi, 4(2), 79-87.
- Bilici, N. ve Işık, Z. (2018). Bölgesel Kalkınmada Yayla Turizmi: Rize İli Örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 1-21.
- Bingöl, Z. ve Özgürel, G. (2015). *Sürdürülebilir Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Gümüşhane İli Kalkınmasına Yönelik Kültür Turizmi Gelişim Modeli Önerisi*. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi, Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, 14-16 Mayıs 2015, Gümüşhane, 355-369.
- Boley, B. B., McGehee, N. G. and Hammett, A. L. T. (2017). Importance-Performance Analysis (IPA) of Sustainable Tourism Initiatives: The Resident Perspective. *Tourism Management*, 58, 66-77.
- Briguglio, L. (2008). Sustainable Tourism in Small Island Jurisdictions with Special Reference to Malta. *Journal of Tourism Research*, 1(1), 29-39.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable Tourism: A State-of-the-art Review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- Choi, H. C. and Murray, L. (2010). Residents Attitudes toward Sustainable Community Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 575-594.
- Choi, H. C. and Sirakaya, E. (2005). Measuring Residents' Attitude Toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale. *Journal of Travel Research*, 43, 380-394.
- Choi, H. C. and Sirakaya, E. (2006). Sustainability Indicators for Managing Community Tourism. *Tourism Management*, 27(6), 1274-1289.
- Çalık, İ. ve Ödemiş, M. (2018). Gümüşhane İlinin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde İncelenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 8(2), 233-249.

- Çalık, İ., Kaya, F., Akdu, U., Sezerel, H., Aras, G. ve Köstepen, A. (2013). Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli, İ. Günaydın (Editör). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- Çavuş, A., Işık, M. I. ve Yalçın, C. (2018). Gastronomi Turizmi Çekiciliği Açısından Zigana Yöresi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı), 3043-3057.
- Çelik, K. (2005). *Turizm Kaynakları Bilgi Sistemi (TKBS) Oluşturulması: Gümüşhane Örneği*. Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 28 Mart-1 Nisan 2005, Ankara.
- Demirel, Ö. ve Ejder, N. (1995). Çamlıhemşin Yaylaları ve Doğa Turizmi Etkinlikleri. *Ekoloji Dergisi*, 17, 4-8.
- Doğan, Ö. G. M., ve Gümüş, M. (2014). Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi, Sürdürülebilir Bozcaada: Bir Model Önerisi. *Journal of Travel and Hospitality Management*, 11(3), 6-25.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Doğanay, S. (2009). Koruma-Kullanma Dengesi Açısından Cami Boğazı Yaylası ve Çakırgöl Çevresinin Turistik Potansiyeline Coğrafi Bir Yaklaşım. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 165-186.
- Doğanay, S. (2010a). Çakırgöl ve Camiboğazı Çevresinde Doğal Ortam-İnsan Etkileşimi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 1-17.
- Doğanay, S. (2010b). Doğu Karadeniz'de Yayla Turizmi Merkezlerine Yeni Bir Örnek: Taşköprü Yaylası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), 223-240.
- Doğanay, S. (2010c). İşlevsel Değişim Sürecinde Çakırgöl Çevresinde Yaylalar ve Yaylacılık. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2).
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye'nin Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Donaldson, T. and Preston, L. E. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Doods, R. and Joppe, M. (2008). The Demand for, and Participation in Corporate Social Responsibility and Sustainable Tourism-Implications for the Caribbean. *Journal of Tourism Research*, 2(1), 1-11.
- Duran, C. (2012). Türkiye'de Dağlık Alanların Kırsal Turizm Açısından Önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 45-52.

- Dwyer, L. (2018). Saluting While the Ship Sinks: The Necessity for Tourism Paradigm Change. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(1), 29-48.
- Eagles, P. F. J., McCool, S. F. and Haynes, C. D. (2002). Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. *World Commission on Protected Areas*.
- Ekşioğlu, A. G. (2019). *Kürtün İlçesinin EkoTurizm Potansiyeli*, Gümüşhane. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane.
- Elias, N. (2016). This is not a Festival. Transhumance-Based Economies on Turkey's Upland Pastures. *Nomadic Peoples*, 20(2), 265-286.
- Ertuğrul, F. (2008). Paydaş Teorisi ve İşletmelerin Paydaşları ile İlişkilerinin Yönetimi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31, 199-223.
- Eser, S., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2010). Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(2), 27-34.
- European Union (EU) (March, 2016). *The European Tourism Indicator System: ETIS Toolkit for Sustainable Destination Management*, Luxemburg.
- Freeman, R. E. (2004). The Stakeholder Approach Revisited. *Zeitschrift für Wirtschafts-Und Unternehmensethik*, 5(3), 228.
- Gökçe, F., Gökçe, H. ve Kocabozdoğan, K. (2015). *Yayla Turizminin Sürdürülebilirliği Kapsamında Çevresel Etki Boyutu: Kazıkbeli Yaylası Örneği*. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi, Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, 14-16 Mayıs 2015, Gümüşhane, 689-701.
- Gössling, S., Ring, A., Dwyer, L. Andersson, A. and Hall, C. M. (2015). Optimizing or Maximizing Growth? A Challenge for Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(4), 527-548.
- Gülhan, D. (2016). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Tarım Endüstrisi ve Zeytinyağı Turizminin Birgi Yerleşiminde Olabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. *International Peer-Reviewed E-Journal*, 11(2), 1-17.
- Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021a). *Gümüşhane İli 2019 Yılı Şenlikler ve Festivaller Takvimi*. Web: <https://gumushane.ktb.gov.tr/TR-57906/yerel-etkinlikler.html>, Erişim Tarihi: 05.04.2021.
- Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021b). *Cami Boğazı Yaylası*. Web: www.gumushanekulturturizm.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.03.2021.
- Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021c). *Kadırga Yaylası*. Web: <https://gumushane.ktb.gov.tr/TR-57880/kadirdga-yaylasi.html>, Erişim Tarihi: 24.03.2021.

- Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021d). *Kazıkbeli Yaylası*. Web: <https://gumushane.ktb.gov.tr/TR-57879/kazikbeli-yaylasi.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2021.
- Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021e). *Taşköprü Yaylası*. Web: <https://gumushane.ktb.gov.tr/TR-57881/taskopru-yaylasi.html>, Erişim Tarihi: 24.03.2021.
- Haberal, H. (2013). *Yayla Kültürü ve Yayla Turizmi*. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Doğu Karadeniz Belediyeler Birliği ve T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Hardly, A., Beeton, R. J. S. and Pearson, L. (2002). Sustainable Tourism: An Overview of the Concept and its Position in Relation to Conceptualisations of Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 10(6), 475-496.
- Hassan, S. S. (2000). Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry. *Journal of Travel Research*, 38, 239-245.
- Hatipoğlu, B., Alvarez, M. D. and Ertuna, B. (2016). Barriers to Stakeholder Involvement in the Planning of Sustainable Tourism: The Case of The Thrace Region in Turkey. *Journal of Cleaner Production*, 111(B), 306-317.
- Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism As an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 850-867.
- Hunter, C. (2002). Sustainable Tourism and the Touristic Ecological Footprint. *Environment, Development and Sustainability*, 4, 7-20.
- Hunter, C. and Shaw, J. (2007). The Ecological Footprint As a Key Indicator of Sustainable Tourism. *Tourism Management*, 28, 46-57.
- Jamal, T. and Camargo, B. A. (2014). Sustainable Tourism, Justice and an Ethic of Care: Toward the Just Destination. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(1), 11-30.
- Jones, T. M. (1995). Instrumental Stakeholder Theory: A Synthesis of Ethics and Economics. *Academy of Management Review*, 20(2), 404-437.
- Jong, A. and Varley, P. (2018). Foraging Tourism: Critical Moments in Sustainable Consumption. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(4), 685-701.
- Juvan, E. and Dolnicar, S. (2014). The Attitude-Behaviour Gap in Sustainable Tourism. *Annals of Tourism Research*, 48, 76-95.
- Kadioğlu, Y. (2006). Zigana (Kalkanlı) Geçidi'nin Karayolu Ulaşımındaki Rolü ve Önemi. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 44, İstanbul.
- Karadeniz, C. B. (2014). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 1-24.

- Kaya, F. ve Yıldırım, G. (2020). Eko-Turizm Potansiyeli Açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 2(1), 125-133.
- Kaya, F., Küçükali, S. ve Kızılırmak, İ. (2019). Turist Rehberlerinin Yaşadıkları Deneyimlere Göre Doğu Karadeniz Bölgesi Yayla Turizminin Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı), 307-316.
- Kaya, M. ve Yılmaz, C. (2018). Kültür Coğrafyası ve Kültürel Miras Açısından Doğu Karadeniz'de "Otçu Göçü Geleneği ve Kadırğa Otçu Şenlikleri". *Türk Coğrafya Dergisi*, 71(2018), 69-79.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 11-29.
- Kazıkbeli Yaylası (2021). Web: <https://www.harsitvadisi.com/kurtun-kazikbeli-yaylasi.html>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Keskin, E. ve Örgün, E. (2015). Kelime İlişkilendirme Testi Aracılığıyla Sürdürülebilir Turizm Olgusunun Kavramsal Analizi: Ürgüp Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(1), 30-40.
- Kızılırmak, İ. (1995). Türkiye'de Yayla Turizmi ve Karadeniz Yaylaları. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 63-65.
- Kızılırmak, İ. (2006). *Yayla Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kızılırmak, İ., Kaya, F. ve Şişik, L. (2014). Kırsal Turizm Açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Konaklama İşletmelerinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4(2), 26-34.
- Kızıloğlu, R., Kızıloğlu, S. ve Patan, T. (2015). Güvende Yayla Şenliğine Katılan Ziyaretçilerin Kırsal Turizm Bilinç Düzeyinin Belirlenmesi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 33-41.
- Koçan, N. (2012). Karaca Mağarası'nın (Gümüşhane) Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 37-44.
- Kozak, N. (2007). *Alternatif Turizm ve Perşembe Yaylası*, 8. Aybastı-Kabataş Kurultayı Dün, Bugün ve Yarın Sürecinde Yörenin Ekolojik ve Endüstriyel Kalkınma Potansiyeli ve Stratejileri. Perşembe Yaylası, 02 - 03 Temmuz 2007.
- Köse, O. ve Törel, T. (2017). Kürtün'de Çepni Türkmenleri ve Geleneksel Yayla Göçleri. *Geçmişten Günümüze Göç II*, 905-906.
- Küçükali, S., Kaya, F. ve Kızılırmak, İ. (2017). *Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla Turizmde Yayla Evlerinin Kullanılması Yaklaşımı*. DOKAP Bölgesi Uluslararası Turizm Sempozyumu, 23-24 Ekim 2017, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 23-24.

- Liu, A. (2005). *Tourism in Rural Areas*: Kedah, Malaysia School of Tourism, Aletheia University, 70-11 Pei-Shih-Liao Madou, Tainan, Taiwan, Roc, 721.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-475.
- Manetti, G. (2011). The Quality of Stakeholder Engagement in Sustainability Reporting: Empirical Evidence and Critical Points. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 18(2), 110-122.
- Mercan, Ş. O. (2010). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Bölgesel Planlama ve Turistik Ürün Oluşumu: Altınoluk Örneği Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir.
- Merdan, K. (2017). *Gümüşhane İli Açısından Eko-Turizmin Swot Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi*. DOKAP Bölgesi Uluslararası Turizm Sempozyumu, 23-24 Ekim 2017, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 48-59.
- Merdan, K. ve Okuroğlu, M. S. (2016). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Gümüşhane Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 961-984.
- Miller, G. Rathouse, C., Scarles, C., Holmes, K. and Tribe, J. (2010). Public Understanding of Sustainable Tourism. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 627-645.
- Mitchell, R. K., Agle, B. R., and Wood, D. J. (1997). Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *Academy of Management Review*, 22(4), 853-886.
- Mudjanarko, S. W., Setiawan, M. I. and Hasyim, C. (2017). Concrete Technology to Support Sustainable Tourism Infrastructure. *ADRI International Journal of Civil Engineering*, 1, 7-9.
- Ödemiş, M. ve Hassan, A. (2019). Gümüşhane'nin Eko-Turizm Potansiyelinin Kavramsal Analizi ve Bu Potansiyelin Değerlendirilmesine Yönelik Öneriler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı), 59-70.
- Özalp, M. ve Sütü, E. (2012). Investigating Temporal Changes on Transhumance Practices in the Uplands of the Firtina Basin and Determining Some Environmental Issues. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12(2), 148-160.
- Özdemir, M. A. ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 24, 1-25.

- Özdemir, Ü. ve Çelikoğlu, Ş. (2014). Batı Karadeniz'de Rekreatif Açardan Giderek Önemi Artan Bir Yaylacılık Sahası: Uluyayla. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 79-100.
- Paslı, M. M. ve Paslı, N. Ç. (2019). Giresun İlinin EkoTurizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı), 297-306.
- Patan E. (2014). *Doğankent (Giresun) İlçesi ve Yakın Çevresinin Turizme Yönelik Rekreatif Peyzaj Potansiyelinin Peyzaj Planlama İlkeleri Doğrultusunda Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Resmi Gazete (1998). *Mera Kanunu*. Web: http://www.zmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=75, Erişim Tarihi: 03.04.2017.
- Richards, G. and Hall, D. (2000). *Tourism and Sustainable Community Development*. London and Newyork: Routledge.
- Ritchie, J. R. B. and Crouch, G. I. (2003). *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*. CABI Publication.
- Sezer, İ. ve Bekdemir, Ü. (2019). *Yaylalardaki Turizm ve Rekreatif Aktivitelere Yönelik Akademik Personelin Bakış Açısının Değerlendirilmesi: Giresun Üniversitesi Örneği*. Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu, 26-28 Eylül 2019, Giresun.
- Sezer, İ. ve Kılıç, M. (2015). Yayla Turizmi ve Rekreatif Amacıyla Yaylalara Gelen Ziyaretçilerin Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5(2), 8-16.
- Sezgin, M. ve Karaman, A. (2008). Turistik Destinasyon Çerçevesinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi ve Pazarlaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, 1-8.
- Sharpley, R. (2000). Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-20.
- Somuncu, M. (2007). Kırsal ve Kentsel Alanlardaki Sosyoekonomik Değişime Bağlı Olarak Türkiye Yaylalarının Fonksiyonlarındaki Farklılaşma, *ICANAS 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 778, Ankara.
- Somuncu, M., Akpınar, N., Kurum, E., Çabuk Kaya, N. ve Özelçi Eceral, T. (2014). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarının İşlevlerinde Meydana Gelen Değişim ve Sonuçları*. Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu, 6-7 Kasım 2014, Bilecik.
- Somuncu, M., Akpınar, N., Kurum, E., Çabuk Kaya, N. ve Özelçi Eceral, T. (2010). Gümüşhane İli Yaylalarındaki Arazi Kullanımı ve İşlev Değişiminin Değerlendirilmesi: Kazıkbeli ve Alistire Yaylaları Örneği. *Ankara Üniversitesi*

- Çevrebilimleri Dergisi*, 2(2), 107-127.
- Somuncu, M., Akpınar, N., Kurum, E., Çabuk Kaya, N. ve Özelçi Eceral, T. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Çevresel Değişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11.
- Şişman, B. (2010). Kültürel, Yapısal ve İşlevsel Açından Doğu Karadeniz'de Yaylacılık ve Yayla Şenlikleri (Hıdırnebi ve Kadırga Yaylaları Örneği). *Journal of International Social Research*, 3(11).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). *Gümüşhane Yaylaları*, Web: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10124/gumushane-yaylaları.html>, Erişim Tarihi: 27.03.2021.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). *Gümüşhane Yaylaları*, Web: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10124/gumushane-yaylaları.html>, Erişim Tarihi: 02.03.2021.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). *Turizm Merkezleri ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri Listesi*. Web: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9669/ktkgb-ve-turizm-merkezleri.html>, Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2021). *Gümüşhane Yaylaları: Zigana Turizm Merkezi-Zigana Yaylası*. Web: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10124/gumushane-yaylaları.html>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Tapur, T. (2009). Abanoz Yaylası (Mersin). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 471-485.
- Tellioglu, İ. (2016). Türklerin Karadeniz'e Çıkışında Zigana Vadisi'nin Önemi. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 21, 163-172.
- Torul Kaymakamlığı (2021). *Zigana Turizm Merkezi*. Web: <http://www.torul.gov.tr/zigana-turizm-merkezi-sehir>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Turna, İ. ve Yıldırım, N. (2017). Gümüşhane-Zigana Havzasının Agroforestry Uygulamaları Açısından Önemi. *Anadolu Orman Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 122-129.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2021a). Yayla Kelimesi Anlamı, *Güncel Türkçe Sözlük*. Web: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2021b). Yaylacı ve Yaylacılık Kelimelerinin Anlamı, *Güncel Türkçe Sözlük*. Web: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- Uğuz, S. Ç. (2011). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Burhaniye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 24, 332-353.
- UNEP and UNWTO. (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers*. Paris, France.

- UNWTO. (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guide Book*. Madrid, Spain.
- UNWTO. (25-27 April 2007). *Sustainable Tourism Indicators and Destination Management*. Regional Workshop, Final Report, Kolasin, Montenegro.
- Yalçın, B. (2015). Turistik Ürünlerin Pazarlanması: Innsbruck ve Gümüşhane Şehirlerinin Karşılaştırılmalı Bir Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 12-24.
- Yazıcı, H. ve Doğanay, S. (2000). Alternatif Turizm Merkezlerine Tipik Bir Örnek: Zigana Yayla Tatil Köyü. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 35, 69-84.
- Yeşiltaş, M., Çeken, H. ve Öztürk, İ. (2009). Karadeniz Bölgesindeki Turizm Olanaklarının Swot Analizi İle Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 250-269.
- Yüce, A. ve Yaleze, H. D. (2018). Türkiye'de Cittaslow (Yavaş Şehir) Hareketi ve Bir Öneri: Gümüşhane Merkez İlçesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(4), 158-180.
- Zaman, M. (2000) Gümüşhane İli'nin Turizm Potansiyeli. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6(4), 209-236.
- Zaman, M. (2000). Doğu Karadeniz Bölümü Geleneksel Yayla Şenliklerine Tipik Bir Örnek: Kadirga-Otçular Şenlikleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 35, 277-297.
- Zaman, M. (2007). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Yaylalar ve Yaylacılık*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Zaman, M. (2010). Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Dağ ve Yayla Turizmi. *Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 977, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 134, Araştırma Serisi No: 110*, Erzurum.
- Zengin, B. (2008). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi. N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt (Editörler). *Yayla Turizmi* içinde, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

FOTOĞRAFLARA İLİŞKİN KAYNAKLAR

- Abdullah EROĞLU. *Zigana Yaylası'na (2018) ve Zigana Kayak Merkezi'ne (2019) İlişkin Fotoğraflar.*
- Engin DOĞRU, *Erikbeli, Camiboğazı, Güvende, Kazıkbeli ve Kadirga Yaylaları'na İlişkin Fotoğraflar.*
- Fahri ÇALIK. *Çalık Köyü Yaylası'na Ait Bir Fotoğraf (2012).*
- Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi. *Güvende Yayla Şenlikleri Fotoğrafı (2021).*
- Metin AYDIN. *Çıkrıkdüzü (2018 ve 2019), Tohtamur (2019), Altınpınar (2020), Edire (2020), Yücebelen (Silve) (2020) ve Kızılızüm (2020) Yaylaları'na İlişkin Fotoğraflar*
- Mustafa AKGÜL. *Taşköprü Yaylası'na İlişkin Fotoğraflar (2008,2010).*
- Mustafa Reşat SÜMERKAN. *Yaylalara İlişkin Fotoğraflar (1978,1994,2004,2008).*
- Orhan KÖSE. *Çıkrıkdüzü Yaylası'na İlişkin Fotoğraflar (2018).*
- Recep ERGİN. *Kazıkbeli (2009) ve Kadirga (2012) Yaylaları'na İlişkin Fotoğraflar*
- Selami AKSOY. *Camiboğazı Yaylası'na İlişkin Fotoğraflar (2020).*
- Yusuf EYÜBOĞLU. *Çalık Köyü'ne Ait Bir Fotoğraf (2012).*
- Yüksel YAVUZ. *Taş Köprü Fotoğrafı (2017).*

EK 1: PROJE ARAŞTIRMA GEZİSİ FOTOĞRAFLARI

11.08.2017 Kadirga Yaylası 1

12.08.2017 Kazıkbeli Yaylası 1

12.08.2017 Kazıkbeli Yaylası 2

13.08.2017 Taşköprü Yaylası 1

13.08.2017 Taşköprü Yaylası 2

14.10.2017 Limni Gölü

25.08.2017 Güvende Yayıası

11.12.2017 Trabzon'da Mustafa Reşat Sümerkan'la
Yapılan Görüşmeden Bir Kare

14.10.2017 Zigana Yaylası

EK 2: KATILIMCILARA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA YÖNELTİLMİŞ OLAN GÖRÜŞME SORULARI

Ekonomik Boyut

1. Turizmin istihdam, altyapı ve diğer konularda bölgeye ekonomik katkısı ne düzeydedir?
2. Mevsimselliğin (turizm hareketlerinin kısa süreli olmasının) bölge turizmi üzerinde nasıl bir etkisi bulunmaktadır?
3. Turizmden elde edilen gelir halkın ekonomik problemlerine çözüm üretmekte midir? Halkın geniş bir kesimine dağılmakta mıdır?
4. Turizm sektöründe üretilen mal ve hizmetlerin bölgeden karşılanma düzeyi nedir? Bölgeden mi yoksa dışarıdan mı karşılanmaktadır?
5. Bölgedeki zil, küçük eşyalar vs. gibi geleneksel el sanatlarının yerel halka ekonomik katkı düzeyi nedir?
6. Yayla turizmi festivalleri bölge ekonomisine katkı sağlamakta mıdır?
7. Turizmde tüketilen ürünlerin organik tarım ve hayvancılık ile elde edilme düzeyi nedir?

Sosyo-Kültürel Boyut

1. Yayla turizminin bölgenin sosyal ve kültürel gelişmesine olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
2. Bölgedeki turizm hareketleri yaşam kalitesini nasıl etkilemektedir?
3. Bölgedeki tarihi ve kültürel varlıkların (somut kültürel mirasın) durumu nedir?
4. Turizm tesislerinin hizmet kalitesi düzeyi nedir?
5. Yaylaları ziyaret etmenizdeki temel etken nedir? (Memleket aidiyeti, turizm amaçlı vs.)
6. Yaylalara gerçekleştirdiğiniz gezide beklentiniz neydi? Beklentilerinize ne düzeyde karşılık buldunuz?
7. Yayla turizmi etkinlikleri kapsamında ne tür etkinlikler düzenlenmektedir? Geçmişten günümüze nasıl bir değişim olmuştur?
8. Geleneksel mimarinin durumu nedir? Geçmişten günümüze nasıl bir değişim olmuştur?

9. Turizm faaliyetleri toplumun değer yargıları ile uyumlu mudur? (Sosyal taşıma kapasitesi ölçülecek).

Çevresel Boyut

1. Yayla turizminin yaban hayatı ve doğal yaşama etkileri nelerdir? (Flora & Fauna)
2. Katı ve sıvı atıkların yeniden kullanılma ve dönüştürülme düzeyi nedir? Yayla şenlikleri dönemindeki doğal alanların kirlenme durumu nedir?
3. Yenilenebilir enerji kaynakları (HES) turizm hareketlerini nasıl etkilemektedir?
4. Kaçak yapılaşma gibi mimari kirlenmenin sosyal ve mekânsal yoğunlaşması nasıldır? (Ziyaretçiler, işletmeler, hukuki düzenlemeler)
5. Yaylalardaki değişimin çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
6. Yaylalardaki arazi kullanımında geçmişten günümüze herhangi bir değişim olmuş mudur?

Fiziksel planlama Boyutu

1. Yaylaların altyapı ve üstyapısına ilişkin mevcut durum nasıldır?
2. Paydaşların karar mekanizmalarına katılım düzeyi nedir? (paydaş katılımı)
3. Yaylalardaki kamu destekli turizm projelerinin (DOKA, DOKAP vb.) etkinliği, uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği ne düzeydedir?

EK 3: ARAŞTIRMA KAPSAMINDA GÖRÜŞÜLEN KAYNAK KİŞİLER

Ad/Soyadı	Paydaş Kategorisi	Bilgi Alınan Yaylalar
Süreyya YILMAZ	Ziyaretçi	Güvende Yaylası
Hikmet ATASOY	İşletmeci	Zigana Yaylası
Hüseyin CELİL	İşletmeci	Zigana Yaylası
Murat EROĞLU	İşletmeci	Zigana Yaylası ve Limni Gölü
Hüseyin EROĞLU	İşletmeci	Zigana Yaylası
Prof. Dr. Musa GENÇ	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Doç. Dr. Murat TUTKUN	Akademisyen	Gümüşhane Yaylaları/Santa Harabeleri ve Taşköprü
Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Prof. Dr. Hülya KALAYCIOĞLU	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Doç. Dr. Coşkun ERÜZ	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Prof. Dr. Serkan DOĞANAY	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Doç. Dr. İbrahim SEZER	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Prof. Dr. Mustafa Fehmi TÜRKER	Akademisyen	Tüm Yaylalar
Dr. Mustafa Reşat SÜMERKAN	Emekli Akademisyen	Tüm Yaylalar
Abdullah Bey	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Ahmet DİLSİZ	Ziyaretçi	Kazıkbeli Yaylası
Ahmet ERGİN	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Ahmet GÜLAY	Esnaf	Kadırga Yaylası
Ahmet BİLGİN	İşletmeci	Taşköprü Yaylası
Ali GOS	Ziyaretçi	Taşköprü Yaylası
Safrat YADİGAROĞLU	Ziyaretçi	Taşköprü Yaylası
Ali Rıza GÜL	Ziyaretçi	Kazıkbeli Yaylası
Avni VEZİROĞLU	İşletmeci	Kazıkbeli Yaylası
Baki KÖSE	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Temel DEMİR	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Şaban Bey	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası

Cemal KOŞ	Ziyaretçi	Taşköprü Yaylası
Mustafa ÇİL	Ziyaretçi	Taşköprü Yaylası
Cemal TÜYSÜZ	Esnaf	Taşköprü Yaylası
Cevat MAZLUM	Esnaf	Taşköprü Yaylası
Hamit TOKGÖZ	Esnaf	Zigana Yaylası
Hamza BİLGİN	İşletmeci	Taşköprü Yaylası
Hüseyin ŞENSOY	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Bahtiyar KILIÇ	Muhtar	Kadırga Yaylası
Hüseyin Bey	Esnaf	Kadırga Yaylası
Mehmet Can AYDIN	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Hasan Hüseyin ALGAN	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Kemal TIRYAKI	İşletmeci	Taşköprü Yaylası
Mehmet GÜRMAN	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Sabit GÜRMAN	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Mehmet HACIALIOĞLU	Ziyaretçi	Kazıkbeli Yaylası
Adem KESKİN	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Murat YILMAZ	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Murat YILMAZ	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Mehmet ÖZDEMİR	Ziyaretçi	Kadırga Yaylası
Osman AKGÜL	İşletmeci	Taşköprü Yaylası
Ramiz ÇETİN	Ziyaretçi	Kazıkbeli Yaylası
İhsan BAL	Ziyaretçi	Kazıkbeli Yaylası
Haydar ÇOBAN	Ziyaretçi	Güvende Yaylası
Şevket GÜNDOĞDU	Ziyaretçi	Kazıkbeli Yaylası
Veysel POLAT	İşletmeci	Taşköprü Yaylası
Barış KAYAALP	Esnaf	Kadırga Yaylası

Değerli fikir ve görüşlerini bizimle paylaşarak çalışmamıza katkıda bulunan listede ismini belirtmiş olduğumuz tüm katılımcılarımıza teşekkürlerimizi sunarız.

EK 4: YAYLALARA VE GÜMÜŞHANE'YE AİT DİĞER FOTOĞRAFLAR

Yayla Göçüne İlişkin Bir Fotoğraf
Kaynak: Sümerkan, 1978.

Yaylaya Çıkmakta Olan Köylü Kadınlar
Kaynak: Sümerkan, 1978.

Yayla Göçünü Gösteren Bir Fotoğraf
Kaynak: Sümerkan, 1994.

Yaylada Hayvanların Otlatılması Anına İlişkin bir Fotoğraf
Kaynak: Sümerkan, 2008.

Yaylada Hayvanların Otlatılması Anına İlişkin Fotoğraflar

Kaynak: Sümerkan, 2004.

Gümüşhane Santa Bölgesi'nden Fotoğraflar

Kaynak: *Yazarlar tarafından fotoğraflanmıştır.*

Gümüşhane Santa Harabeleri'ne Ait Fotoğraflar
Kaynak: Yazarlar tarafından fotoğraflanmıştır.

Taşköprü Yaylası Girişi

Kaynak: Yazarlar tarafından fotoğraflanmıştır.

Gümüşhane Örümcek Ormanları Çağlayandibi Şelalesi

Kaynak: Yazarlar tarafından fotoğraflanmıştır.

Gümüşhane Örumcek Ormanları'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: *Yazarlar tarafından fotoğraflanmıştır.*

Çıkrıkdüzü Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Köse, 2019.

Kadirga Yaylası Açık Camii
Kaynak: Ergin, 2012.

Kadirga Yaylası Yayla Şenlikleri'nden Bir Fotoğraf
Kaynak: Ergin, 2012.

Kadırğa Yaylası Yayla Şenlikleri'nden Bir Fotoğraf
Kaynak: Ergin, 2012.

Kazıkbeli Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Ergin, 2009.

Kazıkbeli Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Ergin, 2009.

Altınpınar Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Aydın, 2020.

Çıkrıkdüzü Yaylası
Kaynak: Aydın, 2019.

Edire Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Aydın, 2020.

Kızılızüm Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Aydın, 2020.

Tohtamur Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Aydın, 2019.

Yücebelen (Silve) Yaylası'na Ait Fotoğraflar
Kaynak: Aydın, 2020.

Yücebelen (Silve) Yaylası'na Ait Bir Fotoğraf

Kaynak: Aydın, 2020.

Yücebelen (Silve) Yaylası'na Ait Bir Fotoğraf
Kaynak: Aydın, 2020.

Yücebelen (Silve) Yaylası'na Ait Bir Fotoğraf
Kaynak: Aydın, 2020.

Çalık Köyü Yaylası'na Ait Bir Fotoğraf
Kaynak: *Çalık, 2012.*

Çalık Köyü Yaylası'na Ait Bir Fotoğraf
Kaynak: Eyüboğlu, 2012.

YAZARLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü’nde, yüksek lisans ve doktora eğitimini ise Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı’nda tamamlamıştır. Dr. İsmail ÇALIK akademik hayatına 2010 yılında Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü’nde öğretim görevlisi olarak başlamış olup, 2014 yılında aynı bölüme Dr. Öğr. Üyesi olarak atanmıştır. Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi’nde farklı idari görevlerde bulunan yazar halen

dekan yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Gümüşhane ilinin turizm değerleri, kültürel miras unsurları, yaylaları ve diğer çekicilikleri ile ilgili proje, makale, kitap, tebliğ vb. akademik çalışmaları bulunan yazarın akademik ilgi alanları ise; somut olmayan kültürel miras, sürdürülebilir turizm, helal turizm ve çevreye duyarlı turizm uygulamalarıdır.

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul DÜZGÜN 2002 yılında lise düzeyinde başlamış olduğu turizm eğitimine 2006-2017 yılları arasında Gazi Üniversitesinde Lisans ve Lisansüstü düzeyde devam ettirmiştir. 2014 yılında İstanbul Gedik Üniversitesinde akademik hayatına başlayan Düzgün, 2015 yılında Gümüşhane Üniversitesine, 2020 yılında ise Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesine geçiş yapmıştır. Aynı zamanda Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı profesyonel turist rehberi olan Düzgün lise eğitimi sürecinden itibaren yurtiçinde ve yurtdışındaki seyahat acentalarında staj ve çalışma dönemleri geçirmiştir.

Akademik hayatı boyunca bölüm başkan yardımcılığı, bölüm başkanlığı, dekan yardımcılığı gibi idari görevlerde bulunmuştur. Düzgün, halen Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği Bölümünde Öğretim Üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖDEMİŞ lisans eğitimi Abant İzzet Baysal Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı'nda, doktora eğitimi ise Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. Dr. Murat ÖDEMİŞ akademik yaşamına

2015 yılında Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak başlamış olup, 2019 yılı aralık ayı itibarıyla Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü'ne Dr. Öğr. Üyesi olarak atanmıştır. Aynı üniversitede öğretim üyesi olarak akademik görevini halen sürdürmektedir. Dr. Murat ÖDEMİŞ'in akademik ilgi alanları; turizm işletmelerinde stratejik yönetim, sürdürülebilir turizm, kültür turizmi ve turizm pazarlamasıdır.

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül DÜZGÜN 2007 yılında Hitit Üniversitesinde başlamış olduğu lisans öğrenimine sırasıyla Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde lisansüstü düzeyde devam ettirmiştir. Akademik yaşamına ise 2014 yılında Gümüşhane Üniversitesi İİBF İşletme Bölümünde başlamış olup, 2018 yılında doktora eğitimi tamamladıktan sonra aynı fakülteye öğretim üyesi olarak atanmıştır. Mensubu olduğu İşletme Bölümünde 2019-2020 yılları arasında Bölüm Başkan Yardımcılığı görevini de yürütmüştür. Dr. Düzgün, 2020 yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesine geçiş yapmış ve çalışma hayatına burada devam etmektedir. Akademik çalışmaları ağırlıklı olarak örgüt kuramı, örgütsel davranış ve insan kaynakları yönetimi üzerine yoğunlaşmaktadır.